

Громадська організація
«Платформа успішного партнерства»

Сучасні українсько-польські відносини: погляд експертів

Громадська організація «Платформа успішного партнерства»

**Сучасні українсько-польські відносини:
погляд експертів**

Збірник аналітичних матеріалів

Випуск 2

Луцьк
Вежа-Друк
2017

УДК 327(477+438)(08)
С 41

Сучасні українсько-польські відносини: погляд експертів [Текст] :
С 41 зб. аналітичних матеріалів / упоряд. В. Бусленко. – Вип. 2. –
Луцьк : Вежа-Друк, 2017. – 108 с.

ISBN 978-966-940-126-7

Збірник містить наукові статті, експертні оцінки, представлені на круглому столі «Україна та Польща: політичні дилеми та перспективи порозуміння», проведеному громадською організацією «Платформа успішного партнерства» 28 березня 2017 р.

У матеріалах висвітлено актуальні проблеми сучасних українсько-польських відносин, питання політики пам'яті, шляхи розширення простору згоди і пошуку порозуміння між державами і народами.

Для науковців, громадських активістів, представників влади, студентів і всіх, хто цікавиться українсько-польськими відносинами.

УДК 327(477+438)(08)

ISBN 978-966-940-126-7

© ГО «Платформа успішного партнерства», 2017
© Бусленко В. (упорядник)., 2017

ЗМІСТ

Передмова	4
<i>Горбатенко Володимир</i> Визначальні напрями двостороннього співробітництва України і Польщі.....	5
<i>Киридон Алла, Троян Сергій</i> Українсько-польські відносини сучасності: етапи, реалії, перспективи.....	14
<i>Куц Галина</i> Польсько-українська співпраця як необхідна умова геополітичного балансу сил в Європі (у контексті теорії хартленду).....	47
<i>Мацієвський Юрій</i> Чому масові вбивства поляків на Волині некоректно називати геноцидом.....	51
<i>Тодоров Ігор</i> Українсько-польські відносини в контексті сучасних викликів.....	59
<i>Турчин Ярина</i> Українсько-польське стратегічне партнерство в умовах історіїзації зовнішньої політики Польщі.....	68
<i>Пачос Юлія</i> Історична пам'ять Польщі в українсько-польському дискурсі	73
<i>Бусленко Василь</i> Мовне питання у відносинах між Польщею та Україною.....	78
<i>Валюшко Іван</i> Російський вплив на сучасні відносини України та Польщі.....	83
<i>Васейко Юлія</i> «Польський клуб у Луцьку»: історія створення, умови та результати діяльності.....	90
<i>Окуньовська Юля</i> Роль громадських організацій в контексті українсько-польських відносин	97
<i>Савюк Ірина</i> Польща як амбасадор України в ЄС (історичні проблеми взаємин)	101
Відомості про авторів	105

ПЕРЕДМОВА

Відносини між Україною та Польщею переживають сьогодні ще одне випробовування на міцність. Неприховане напруження зростає, особливо коли йде мова про спільну історію. Надмірна політизація історичної пам'яті є перешкодою для налагодження добросусідських відносин і відвертає увагу громадськості від позитивного досвіду конструктивної взаємодії між двома державами.

Разом з тим, у середовищі вітчизняних політиків, учених, громадських активістів, пересічних громадян вже укоренилося в свідомості сприйняття Польщі як «адвоката України в Європі». Ця країна і надалі продовжує залишатися надійним стратегічним партнером України в її прагненні увійти в європейські та євроатлантичні структури. Завдяки надійній співпраці між країнами відбувається формування європейського простору безпеки.

Подальші перспективи українсько-польських взаємовідносин залежатимуть не лише від дипломатичних кроків Києва та Варшави але і від політичного дискурсу в середовищі науковців. На сьогодні є досить важливо об'єктивно оцінити стан, потенційні загрози та перспективи українсько-польських відносин, сформувати експертне середовище для виявлення, моніторингу та протидії дезінформації в середовищі ЗМІ, створити дискусійні майданчики для обговорення «чутливих» суспільно-політичних тем українсько-польських взаємин. Саме цій меті і покликаний дане наукове видання.

Для кращого порозуміння між країнами необхідний постійний діалог українських та польських науковців, громадських активістів. Тому в перспективі намагатимемося залучити до обговорення актуальних проблем експертів з Польщі. Це дозволить створити міцну платформу порозуміння, що і є основною місією громадської організації «Платформа успішного партнерства».

*Василь Бусленко,
кандидат політичних наук, доцент*

Горбатенко Володимир (м. Київ)

ВИЗНАЧАЛЬНІ НАПРЯМИ ДВОСТОРОННЬОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ І ПОЛЬЩІ

Одним із найважливіших векторів сучасного розвитку України є її активна політика в двосторонніх відносинах з провідними європейськими країнами. Ця політика відкриває шлях до визнання її європейської ідентичності та формує широкі можливості щодо міжнародного співробітництва на взаємовигідній основі. Одним із партнерів і найвірніших союзників у двосторонніх відносинах для України була і залишається Польща, оскільки тут живуть, працюють і навчаються без особливих проблем сотні тисяч українців. До того ж, «зміцнення стратегічного партнерства з Польщею сприяє реалізації європейського вибору України» [1, с. 269]. З іншого боку, поляки також зацікавлені в територіальній цілісності, незалежності та євроспрямованості України. Загалом нинішня співпраця Польщі й України «містить у собі амбітну надмету – сприяти поверненню Європи у свої визначені історією кордони, подолати притаманний другій половині ХХ ст. розкол континенту» [2, с. 198].

Мости взаєморозуміння між українським і польським народами з польського боку наприкінці минулого століття будували такі відомі особистості, як Папа Іван Павло II, Єжи Гедройць, Адам Міхнік, Яцек Куронь, Чеслав Мілош. У контексті взаємин між двома народами важливо звернути увагу на стратегічну установку, визначену Єжи Гедройцем, а саме: «наведення мостів між Польщею та її найближчими сусідами шляхом безстороннього аналізу нагромаджених взаємних образ і жалів» [3, с. 430]. Зазначену традицію продовжують нинішні польські вчені та громадсько-політичні діячі: Лешек Бальцеревич, Володимир Мокрий, Павел Коваль, Олександра (Оля) Гнатюк, Єжи Вирозумський, Ірена Ставови-Кавка, Богуміла Бердиховська, Гжегож Мазур, Маріуш Зайончковський.

З українського боку за зміцнення дружніх стосунків між двома народами ратували такі всесвітньо відомі постаті як В'ячеслав Липинський, Андрей Шептицький, Богдан Осадчук. Останній, зокрема, зазначав: «Всі ми виходимо із засадничого становища, що історія та географія веліли нам бути сусідами і що досвід минулого,

як і недавніх літ, учить нас одного: кожний конфлікт між українцями і поляками є водою на млин ворогів Києва і Варшави та що вони кожний спір автоматично використовують для поглиблення протиріч та міжусобиць» [4]. Серед нинішніх українських інтелектуалів, які прикладають вагомі зусилля, спрямовані на зміцнення українсько-польських відносин, слід відзначити Оксану Забужко, Миколу Рябчука, Юрія Андруховича, Ярослава Грицака, Андрія Дещицю, Анатолія Романюка, Сергія Рудницького, Леоніда Зашкільняка, Юрія Шаповала.

У зв'язку з вищезазначеним важливо з'ясувати і охарактеризувати перспективні форми співробітництва України та Польщі, оскільки остання від початку 1990-х років виступає арбітром у реалізації української євроінтеграційної стратегії. Тому серед численних форм українсько-польського двостороннього співробітництва можна виокремити три визначальні напрями, похідними від яких за нинішніх умов можна вважати всі інші.

1. Узгодження та інституціоналізація взаємовідносин рівня стратегічного партнерства. Зазначені відносини почали формуватися паралельно із здобуттям незалежності України, на що звертають увагу українські історики, які відслідковують хроніку двостороннього співробітництва: «Варшава була однією з перших східноєвропейських столиць, яка почала інтенсивно розвивати договірно-правову базу двосторонніх відносин з Києвом» [1, с. 268]. Цей вектор взаємовідносин вже на зламі ХХ–ХХІ століть було закріплено у відповідних міжнародно-правових та внутрішньо-державних документах: Декларації про принципи та основні напрями українсько-польських відносин (13 жовтня 1990 р.); Договорі про добросусідство, дружні відносини та співпрацю (18–19 травня 1992 р.); Договорі про правовий статус українсько-польського кордону (12 січня 1993 р.); Комюніке за результатами засідання Консультативного Комітету Президентів України і Республіки Польща (27–28 вересня 1995 р.); Спільній заяві до порозуміння та єднання (21 травня 1997 р.); Стратегії безпеки Республіки Польща (2000 р.); Національній Концепції відносин стратегічного партнерства з Республікою Польща (27 липня 2001 р.); в представленому польськими політичними експертами документі «Східна політика Союзу в перспективі його розширення за рахунок держав Центральної та Східної Європи – польська точка зору» (жовтень 2003 р.).

Логіка ухвалення наведених документів була продиктована взаємним інтересом двох держав щодо забезпечення політичної стабільності в регіоні Центрально-Східної Європи та в рівноправній інтеграції до європейських структур, гарантування національної безпеки в рамках створення загальноєвропейської системи безпеки. Подальші рішення засвідчують, що дружня співпраця двох країн набуває незворотного і стійкого характеру. Це, зокрема, підтверджують численні нормативно-правові акти, загальна кількість яких на сьогодні вже нараховує декілька сотень. Серед цих актів варто виділити такі: Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про додаткові заходи зміцнення довіри та безпеки (30 листопада 2004 р.); Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про економічне співробітництво (04 травня 2006 р.); Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про співробітництво в галузі інформації (30 грудня 2008 р.); Угода між Службою безпеки України та Агенцією внутрішньої безпеки Республіки Польща про співпрацю (02 вересня 2009 р.); Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про скасування оплати за видачу національних віз (15 вересня 2012 р.); Угода між Україною та Республікою Польща про соціальне забезпечення (01 січня 2014 р.); Польська програма допомоги для розвитку на 2016–2020 роки (Згідно цього документа Україна включена до переліку десяти пріоритетних країн-реципієнтів надання допомоги з метою підтримки демократичних реформ – *В. Г.*).

Поступове і послідовне зміцнення стратегічного партнерства Польщі та України засвідчує його інституціоналізація. Координацію стратегічних інтересів двох країн здійснюють: Консультативний Комітет Президентів України та Республіки Польща; Українсько-польська змішана комісія з питань торгівлі та економічного співробітництва; українсько-польська та польсько-українська парламентські групи; Постійна українсько-польська конференція з питань європейської інтеграції; Польський інститут у Києві; Українсько-польський, Польсько-український форуми та ін. Окрім цього, у Польщі функціонує чимало дослідницьких структур, які спеціалізуються на українській проблематиці: Центр східних досліджень, Польський інститут міжнародних справ; Інститут справ публічних; Фонд імені Стефана Баторія; Польська академія наук і мистецтв та ін. Тому погоджуємось з думкою польського політичного експерта

Катажини Пелчинської-Наленч, яка зазначає: «Добрі відносини між країнами не можуть триматися тільки на добрій волі, симпатії чи дружбі тих чи інших груп людей, тож дуже важлива інституціоналізація» [5]. Відповідно слід відслідковувати цей напрям та здійснювати поточну оцінку ефективності діяльності тих чи інших структурних підрозділів на предмет реального впливу на якість двосторонніх відносин.

Таким чином, наявні всі підстави вважати, що українсько-польське стратегічне партнерство перетворилося на реальну форму повноцінної співпраці між двома державами. Для подальшого розвитку дружніх взаємовідносин між Україною та Республікою Польща важливе значення має розширення та вдосконалення існуючої договірно-правової бази та інституціональної інфраструктури.

2. Безпекова політика, боротьба проти спільних гібридних загроз. Руйнація наприкінці минулого століття радянської тоталітарної системи й похідного від неї соціалістичного табору породила ілюзію щодо гармонізації міжцивілізаційних відносин. Однак досить швидко ця ілюзія розвіялась, що змусило вчених констатувати суворі реалії, які засвідчують: «проблема виживання людства не стала менш болючою у новому ХХІ ст., ніж у жахливому ХХ, і загальний міцний мир лишається недосяжною метою на тлі збройних конфліктів й терористичних актів, що виникають у різних куточках світу» [6, с. 7].

Реальною загрозою для всієї системи європейської безпеки у 2014 році постала агресивна політика РФ. За цих умов передовим форпостом захисту європейських цінностей і демократичного порядку виступила Україна. Поляки, пам'ятаючи заповіт батька-засновника сучасної польської державності Юзефа Пілсудського, що без української незалежності не буде безпеки для Польщі, належним чином оцінили героїчні зусилля українського народу. Реальною військовою допомогою Україні стало створення литовсько-польсько-української бригади «ЛитПолУкрбриг». Польща одразу прийняла рішення про виділення значної кредитної допомоги Україні, розробила перелік стипендіальних програм для студентів з Донецької та Луганської областей, Криму. Поряд з цим Польща здійснює постійний тиск на Росію (заборона перельоту літака міністра оборони РФ над своєю територією, припинення діяльності польських консульств в Донецьку та Севастополі, відкладення низки польсько-

російських і російсько-польських культурних заходів та ін.). Державний концерн «Укроборонпром» і польська компанія WB Electronics домовились про співробітництво у сфері протиповітряної оборони, зокрема в галузі створення зенітної і зенітно-ракетної техніки. Розробка нових зразків озброєння для України з компанією країни-члена НАТО дозволила «Укроборонпрому» остаточно визначити курс переходу на міжнародні стандарти. Розвивається співпраця між ВМС України та Польщі. Зокрема досягнуто домовленості про участь ВПК України у частковій модернізації винищувачів морської авіації ВМС Польщі. Відбувається обмін досвідом у сфері реформування військ і підтримання на належному рівні їх боєготовності. Розвивається співпраця прикордонних військових округів – Західного оперативного командування ЗС України та Сілезького військового округу ЗС Республіки Польща.

Нова Глобальна стратегія ЄС з питань зовнішньої політики та політики безпеки, затверджена у 2016 р., орієнтує на те, що порушення Росією міжнародного права і дестабілізація України на тлі тривалих конфліктів у Чорноморському регіоні стали викликом самій суті європейської безпеки, у відповідності з чим необхідне об'єднання зусиль усіх країн ЄС у протидії загрозам, а також провадження єдиної зовнішньої та безпекової політики [7]. На виконання цієї стратегії у Варшаві 26 жовтня 2017 р. було відкрито Платформу дій Україна – НАТО щодо гібридних загроз. Метою Платформи є створення антигібридних механізмів співпраці між НАТО та Україною. Створення Платформи є одним з основних елементів Комплексного пакета допомоги для України (the Comprehensive Assistance Package CAP for Ukraine), який лідери країн і урядів прийняли під час саміту НАТО у Варшаві в 2016 р.

У зазначеному аспекті українські вчені Національного інституту стратегічних досліджень констатують: «Єдиним інструментом впливу міжнародної спільноти є дії держав стосовно держави-порушника – санкції, ембарго тощо. Для високої дієвості таких заходів потрібні політична воля і одноставність» [8]. Отже, допомога НАТО і окремих країн, які представляють альянс, Україні є надзвичайно важливою. З іншої сторони, Україна, яка бореться з російською агресією, має унікальний досвід функціонування держави в умовах гібридної війни, який важливий для країн НАТО.

Ефективним інструментом гарантування європейської безпеки, вироблення спільної позиції щодо беззастережного виконання всіма

країнами світу приписів міжнародного права є Організація Об'єднаних Націй, оскільки лише вона «може запропонувати на майбутнє демократичний ідеал консолідації людства навколо спільних інтересів виживання та гідного життя в третьому тисячолітті» [6, с. 224]. Серед країн, що активно підтримують Україну в ООН, виділяється позиція Польщі, яка постійно звертає увагу на необхідність дотримання та вдосконалення норм міжнародного права задля вирішення загрозливої ситуації на сході України. Так, Польща послідовно підтримує позицію України щодо розгортання миротворчої місії ООН на Донбасі.

Загалом, констатуємо, що вироблення Україною і Польщею спільної безпекової стратегії пов'язане як з внутрішнім розвитком українського та польського суспільств, так і з зовнішніми чинниками, необхідністю віднайти формулу безпеки, котра б враховувала інтереси обох держав у регіоні Центральної та Східної Європи, убезпечувала їх від деструктивних зовнішніх впливів.

3. Взаємовідносини, спрямовані на досягнення примирення щодо спірних історичних подій, розвінчування стійких стереотипів. Між Україною і Польщею упродовж тисячоліття склалися як дружні, так і надзвичайно складні відносини, які нерідко породжували і дотепер провокують протистояння, взаємні образи, аж до несприйняття і небажання почути протилежну сторону. Слід зазначити, що на шляху до примирення між двома народами й державами вже немало зроблено. Зокрема, у 2016 р. Парламенти України й Польщі ухвалили спільну Декларацію пам'яті й солідарності щодо подій Другої світової війни, в якій наголошується, що з досвіду загальносвітової трагедії слід зробити висновки – і не лише українцям та полякам, а й усій європейській спільноті.

Однак, час від часу рецидиви історичної ворожнечі даються взнаки, навіть на офіційному рівні. Йдеться, насамперед, про такі негативні прояви взаємного протистояння як: війна пам'ятників загиблим полякам і українцям; поширення на рівні масової свідомості застарілих стереотипних уявлень, що принижують національну гідність; намагання політизувати політику пам'яті через спекуляції на трагічних подіях минулого, в яких постраждали представники обох народів; закиди польських радикалів щодо відновлення Речі Посполитої у кордонах 1939 р. та непродумані заяви деяких українців, що спонукають «забути про Польщу років на 25». Нову хвилю взаємних звинувачень значною мірою спровокував фільм

польського режисера Войцеха Смажовського «Волинь». І хоча на офіційному рівні українські і польські дипломати кваліфікували його як твір мистецтва, що не претендує на точність висвітлення історичних подій, однак він, поза всяким сумнівом, посіяв зерна недовіри до українців у масовій свідомості польського суспільства.

Англійський історик А. Тойнбі ще в минулому столітті передбачав невідворотність переходу від політики, що спирається на мислення в категоріях національних держав, до політики, що враховує глобальний характер міжнародних відносин. В надзвичайно складний, жорстокий період національного ренесансу в Україні такий підхід багато кому, можливо, здаватиметься передчасним. Хоча в умовах необхідності інтеграції суспільства до демократичного світу лунають і альтернативні заклики. Так, 15 вересня 2016 р. Український ПЕН-центр провів у Львові дискусію на тему «Культура між викликом глобалізму та спокусою націоналізму». Його голова Микола Рябчук, зокрема зазначив: *«Нативізм не менш утопійний, ніж глобалізм, тільки його утопія розташована не у майбутньому, а в минулому. А тому, якщо нам, тобто нашій культурі, доводиться вибирати між цими двома проектами, мусимо взяти щось корисного від кожного, а все ж ставити на майбутнє. Бо минулого ми так чи так не змінимо і до його утопії не повернемося. Майбутнє ж тим часом залишається відкритим. І хоча шанси зробити його розумнішим і перспективнішим загалом невеликі, вони все ж поки що існують і за них варто боротися»* [9]. На пошуки можливостей для примирення орієнтує дослідниця Інституту світової політики Катерина Зарембо, яка зауважує: *«Обговорення всіх історичних питань необхідно перевести з політичної площини у наукову, зокрема в рамках Українсько-польського форуму істориків. Водночас, варто усвідомлювати, що робота форуму передбачає копітку наукову працю, яка у короткотерміновій і навіть середньостроковій перспективах не зможе розставити усі крапки над «і» в історичних претензіях»* [10, с. 36]. Такі підходи є своєрідним застереженням, що зосередження виключно на взаємних образах створює ґрунт лише для ксенофобії та національної нетерпимості.

Американський футуролог Джордж Фрідман прогнозує, що до середини нинішнього століття відбуватиметься процес зміцнення країн Східної Європи. І в разі успіху цього процесу центр ваги європейського порядку зміститься на Схід, що саме по собі буде слугувати стабілізуючим чинником [11, с. 203]. Відповідно у двосторонніх відносинах України і Польщі варто звертати увагу насамперед на

позитивні речі, утверджувати в масовій свідомості те, що об'єднує дві східноєвропейські країни, висвітлювати погляди людей, які роками будують польсько-українське порозуміння: перекладають книги, налагоджують наукове співробітництво, відновлюють цвинтарі, збирають допомогу для воїнів, які гарантують європейську безпеку на сході України. При цьому прогресивним силам обох країн, незважаючи на різного роду провокації, слід абстрагуватися від інсинуацій маргінального середовища, виявити мудрість в оцінках історичних подій, визначити спільні пріоритети не лише на середньострокову, а й на довгострокову перспективу.

Список використаних джерел

1. Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (1991–2003) / Відп. ред. С. В. Віднянський. – К. : Генеза, 2004. – 616 с.
2. Зовнішня політика України–2006: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети / За заг. ред. Г. М. Перепелиці. – К.: ВД «Стилос», 2007. – 272 с.
3. Мілош Чеслав. Велике князівство літератури: вибрані есеї / Передмова О. Гнатюк, упорядники О. Коваленко та І. Ковальчук, пер. із польської О. Коваленко, І. Ковальчук, А. Павлишина. – К.: Дух і Літера, 2011. – 440 с.
4. Альберда Т. Богдан Осадчук: життя як запит на свободу, або Blitzkrieg українського «Берлінця» // h.ua/story/363513/
5. Сучасні українсько-польські відносини – це «стратегічний маразм» – експерти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.radiosvoboda.org/a/28716447.html>
6. Віднянський С. В. Україна в Організації Об'єднаних Націй: 60 років участі у розв'язанні найважливіших міжнародних проблем / С. В. Віднянський, А. Ю. Мартинов. – К. : Генеза, 2006. – 240 с.
7. A Global Strategy for the European Union`s Foreign And Security Policy [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу : http://eeas.europa.eu/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf
8. Режим Путіна перед викликами часу: аналітична доповідь / М. М. Розумний, Я. В. Бережний, І. В. Валюшко, Р. В. Власенко [та ін.]; за заг. ред. М. М. Розумного. – К.: НІСД, 2017. – 84 с.
9. Рябчук М. Поміж двома утопіями / Микола Рябчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [file:///C:/Users/Vova/Desktop/Поміж % 20двома % 20утопіями %20_ %203бруч.html](file:///C:/Users/Vova/Desktop/Поміж%20двома%20утопіями%20_%203бруч.html)

10. Зарембо К. Аудит зовнішньої політики: Україна – Польща: Дискусійна записка. – К.: Інститут світової політики, 2016. – 44 с.

11. Фридман Джордж. Следующие 100 лет: прогноз событий XXI века / Джордж Фридман; [пер. с англ. А. Калинина, В. Наричы, М. Мацковской]. – М.: Эксмо, 2010. – 336 с.

*Киридон Алла
Троян Сергій (м. Київ)*

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ СУЧАСНОСТІ: ЕТАПИ, РЕАЛІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ

У зовнішньополітичній діяльності сучасної незалежної України щодо держав Центрально-Східної Європи одне з найголовніших місць належить розбудові зв'язків з Республікою Польща. На це є кілька причин: по-перше, багатовікова історична обумовленість українсько-польських відносин; по-друге, територіальна близькість; по-третє, спільність етнодемографічних коренів; по-четверте, тісні культурні зв'язки; по-п'яте, спільність політико-стратегічних інтересів.

Двадцятип'ятиліття сучасних українсько-польських відносин у грудні 2016 р. стало певним маркером, який підвів проміжні підсумки співробітництва у рамках міждержавного стратегічного партнерства України та Республіки Польщі в постбіполярному світі. Воно увібрало в себе як безперечні успіхи двосторонньої співпраці, так і суперечливі аспекти взаємодії, насамперед у царині міжсуспільної комунікації та різного ставлення до трактування і вшанування подій і постатей з історичного минулого обох країн і народів. Роль і вагомість набутого за чверть століття позитивного досвіду співробітництва не раз підкреслювали як важливу підвалину для подальшої розбудови українсько-польських відносин. Це було зазначено на Міжнародній науково-практичній конференції «Україна – Польща: 25 років дипломатичних відносин», яка відбулася 12 грудня 2016 р. в Дипломатичній академії України при МЗС України [1]. Організаторами заходу виступили Дипломатична академія України при МЗС України та Посольство Республіки Польща в Україні. Метою конференції було – здійснити аналіз та надати оцінки на високому експертному рівні 25-ти річної історії спільних українсько-польських двосторонніх відносин, сформулювати спільне бачення пріоритетів і перспектив їхнього подальшого розвитку.

Конференція, яку відкрив вступною лекцією на тему «Між «символічним рішенням» та зміною парадигми: історичний контекст і політичні наслідки визнання України Польщею 2 грудня 1991 року» Голова Програмної Ради Представництва Польської Академії Наук у Києві, заступник міністра закордонних справ Республіки Польща

(2006–2007) Павел Коваль, пройшла у форматі двох тематичних круглих столів: «Республіка Польща в контексті стратегічного партнерства з Україною» (модератор – Директор державної наукової установи «Енциклопедичне видавництво», заслужений діяч науки і техніки України, д. і. н., професор Алла Киридон) та «Україна: пріоритети, перспективи і стратегії розвитку партнерських відносин з Республікою Польща» (модератор – Голова польської частини Програмної ради Польсько-українського форуму партнерства, Співголова Польсько-українського форуму партнерства Ян Маліцкі). Роботу заходу було підсумовано у заключному виступі Яна Маліцкі на тему «25 років: добрий початок».

Проте, останні кілька років співпраці між Україною та Польщею продемонстрували виразні ознаки змін у міждержавному співробітництві формату стратегічного партнерства. Остаточну відповідь щодо характеру і напрямку перебігу процесів ми отримаємо тільки в майбутньому, але не забуваймо, що попри загальний позитивний вектор розвитку, відносини України та Польщі в період сучасної «нової ери»¹ [2] від 1989–1990 рр. мали доволі неоднозначну динаміку на окремих часових проміжках. Відповідно спостерігається варіювання в їх періодизації. Так, директор Інституту європейської інтеграції Львівського університету, професор Богдан Гудь називає три періоди українсько-польських відносин: «романтичний» (часів Леоніда Кравчука і Леха Валенси), «прагматичний» (за президентів Леоніда Кучми і Олександра Кваснєвського), «історичний» (Віктор Ющенко і Лех Качинський). Професор зауважує, що під час першого відносини склалися зовсім неромантично, під час третього, майже за Єжи Гедройцем, «копирсання в минулому виявилось шкідливим». Яким буде наступний період – дуже важливо, хоча поки спрогнозувати важко, вважає Богдан Гудь.

Розвиток двосторонніх українсько-польських відносин (які після підписання Президентами обох держав – Л. Кучмою і О. Кваснєвським – Спільної заяви «До порозуміння і єднання» у травні 1997 р. вийшли на рівень стратегічного партнерства) умовно можна поділити на кілька етапів. Зупинимося на їх характеристиці з виокремленням основної проблематики у відносинах між державами-сусідами.

I етап – (1989) 1990–1992 рр. – підготовчий, коли були зроблені перші кроки на зближення: від «Декларації про засади та основні

---

¹ Компромісна угода 1890–1894 рр., т. зв. «нова ера», була спробою українсько-польського порозуміння в умовах Австро-Угорської імперії.

напрями розвитку українсько-польських відносин» (13 жовтня 1990 р.) до встановлення дипломатичних відносин 4 січня 1992 р. Саме в цей час Польща 2 грудня 1991 р. першою офіційно визнала державну незалежність України, а 4 січня 1992 р. було встановлено дипломатичні відносини між двома державами. Такою позицією щодо України Польща своєрідно відмежувала себе від Росії і водночас викликала незадоволення Заходу.

Обидві держави в нових геополітичних реаліях трансформованої Європи прагнули до взаємин приязного і взаємовигідного характеру. Фактично саме на цьому етапі закладалися ті передумови для подальшого конструктивного розвитку українсько-польських відносин, які надалі дозволили їм вийти на рівень порозуміння і стратегічного партнерства.

II етап – 1992–1995 рр. – встановлення контактів, «відкриття» України для широкого загалу польської політичної еліти, підписання перших двосторонніх документів, обопільне вивчення можливостей партнерів.

Важливим етапом у формуванні нової системи двостороннього співробітництва став перший офіційний візит Президента України Л. Кравчука до Республіки Польща у травні 1992 р. Він започаткував традицію українсько-польських зустрічей на найвищому рівні. Під час візиту – 18 травня 1992 р. – був укладений базовий договір про добросусідство, дружні відносини та співробітництво між двома державами.

Наступним кроком у поглибленні двосторонніх зв'язків став офіційний візит в Україну Президента Польщі Л. Валенси 24–25 травня 1993 р. Одним з головних результатів його було створення Консультативного комітету Президента України і Президента Республіки Польща, мета якого полягала у поліпшенні координації спільних дій у галузі транскордонного співробітництва. Перші засідання Консультативного комітету відбулися наприкінці травня (Київ) та в листопаді (Варшава) 1993 р. Хоча офіційно, як своєрідний механізм «гарячих ліній» між президентами, він почав діяти за обопільною згодою ще з квітня 1993 р.

Позицію Польщі щодо України чітко сформулював під час візиту до Києва 9–11 лютого 1994 р. міністр закордонних справ Республіки Польща Б. Геремек: «Наш інтерес полягає в посиленні незалежності України і Білорусі, інакше Польща стане останньою фортецею, «полем битви» між Сходом і Заходом, що було б для нас

невигідно» [3]. Тому в ході зустрічі було навіть висунуто ініціативу щодо включення України до франко-німецько-польської парламентської співпраці у межах «Веймарської групи». Натомість, під час візиту-відповіді міністра закордонних справ України А.Зленка до Варшави (березень 1994 р.) було прийнято Декларацію міністрів закордонних справ України та Республіки Польща про засади формування українсько-польського партнерства [4], де особливо наголошувалося на європейському контексті двосторонніх відносин.

Україну також цікавила повноцінна робота в структурах Центральноєвропейської ініціативи, асоційованим членом якої вона була з 1994 р. Польща, яка на той час головувала в ЦЄІ, підтримала це прагнення України під час зустрічі міністрів закордонних справ країн – членів ЦЄІ у Кракові (квітень 1995 р.) і двосторонніх українсько-польських консультацій у Варшаві (липень 1995 р.). Таким чином, уже з 1994–1995 рр. Польща певною мірою виконувала «цивілізаційну місію» щодо України – представляла інтереси нашої держави на міжнародній арені. Водночас можна стверджувати про певну пасивність в українсько-польських відносинах в період 1993–1995 рр. В цей час, керівництво Республіки Польща не дало згоди на допомогу Україні з входження до Вишеградської групи та в реалізації проекту створення зони безпеки й стабілізації в Центрально-Східній Європі, пропаговане Президентом України Л. Кравчуком 1993 р.; реалізуючи свої зовнішньополітичні пріоритети, орієнтовані на розвиток відносин з Брюсселем, Польща приєдналась до позиції Заходу про ядерне роззброєння України) [5].

III етап – 1995–1999 рр. – розвиток договірно-правової бази; виведення двосторонніх відносин на рівень стратегічного партнерства.

Українсько-польські відносини вийшли на рівень стратегічного партнерства після підписання Президентами – Л. Кучмою і О. Квасневським – Спільної заяви «До порозуміння і єднання» (травень 1997 р.). Стратегічне партнерство означає, насамперед, збіг позицій з основних питань міжнародної безпеки та інтеграції з європейськими і євроатлантичними структурами. Як результат, активізувалися контакти на всіх рівнях – загальнодержавному, міжгалузевому, підприємницькому, науковому, культурному. Пожвавив свою роботу і Консультативний комітет. На нього було покладено функції координатора всього обсягу українсько-польського співробітництва.

Водночас, наприкінці ХХ ст. відносини між Україною та Польщею стали дещо прохолоднішими. Серед причин, що викликали таку ситуацію, назвемо активізацію українсько-російських взаємин (зокрема, 31 травня 1997 р. був підписаний Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і РФ), а також скандали в Україні у зв'язку з президентськими виборами 1999 р. і вбивством журналіста Г.Гонгадзе 17 вересня 2000 р. Польща, зі своєї сторони, теж намагалася розвивати активні відносини з РФ, оскільки ні для кого не було секретом її залежність від російських енергоносіїв. Також Варшава змушена була придивитися до ситуації в Україні крізь призму «справи Гонгадзе» і «касетного скандалу».

IV етап – 1999–2004 рр. – зі вступом Польщі до НАТО та набуттям членства в ЄС остаточно формується роль Варшави як одного з найважливіших партнерів України на міжнародній арені, «провідника» євроатлантичних і європейських інтеграційних прагнень нашої держави.

На цьому етапі неоціненними є досвід і підтримка Республіки Польщі на шляху України до європейської та євроатлантичної інтеграції. Польща фактично взяла на себе відповідальність за українське просування до членства в НАТО і ЄС. Саме вона підтримувала Україну в найскладніший період її політичної ізоляції на світовій арені. Тодішній президент Польської держави О.Квасневський проводив чітку лінію на підтримку України в очах Заходу і українська тема порушувалася ним, зокрема, під час низки зустрічей із президентом США у 2002–2003 рр. Тим самим, на найвищому державному рівні РП діяла як у власних інтересах, так і в польсько-українських, керуючись відомою формулою Є. Гедройця «немає вільної Польщі без вільної України».

Наочним прикладом цього може слугувати висунута в січні 2003 р. ініціатива Польщі щодо розробки «східного виміру» політики Європейського Союзу, який містив би і концепцію особливих відносин з Україною. Пропозиції Польщі охоплювали необхідність чіткого визначення перспективи членства в ЄС для України, а також негайного надання Україні статусу країни з ринковою економікою. Крім того, Польща запропонувала створити в рамках ЄС Європейський фонд демократії для підтримки неурядових організацій в Україні, Білорусі, Молдові та Росії, Європейську програму стажувань для підтримки обміну випускниками вузів та молодими фахівцями, підтримувати програми і кафедри європейської інтеграції

в університетах України та створити Європейський інвестиційний фонд для Східної Європи з метою підтримки малого та середнього бізнесу.

Польща та Україна сподівалися, що новий «східний вектор» стане невід'ємною складовою Європейського Союзу. Проте пропозиції Польщі не отримали належної підтримки та розвитку всередині загальноєвропейських інституцій [6]. Намагання Польщі підтримати Україну негативно сприймали деякі країни Євросоюзу, що могло, як застерігали провідні європейські політики, уповільнити польське просування до ЄС. У геостратегічному вимірі до цих проблем додавалося ще й насторожене ставлення Франції та Німеччини до Польщі як до «проамериканського троянського коня». Водночас Польща не була задоволена реаліями тодішньої політики українських владних структур, які віддавали перевагу російському векторові та залученню російського капіталу. За такої ситуації спостерігалася переорієнтація Польщі на поглиблене вирішення внутрішньодержавних проблем і певне дистанціювання від зовнішніх проблемних партнерів, яким в очах Заходу була Україна.

Важливе значення для зближення обох народів мало вшанування пам'яті тих, хто загинув під час волинських подій 1943–1944 рр. Президенти України й Польщі 11 липня 2003 р. виступили на цвинтарі села Павлівка Волинської області (колишній Порицьк) зі спільною заявою «Про примирення в 60-у річницю трагічних подій на Волині». «Схиляючи голови перед жертвами злодіянь і всіх трагічних подій, які мали місце у спільній історії, ми переконані, що взаємне прощення буде першим кроком до повного примирення молодих поколінь українців і поляків, які повністю звільняться від упереджень трагічного минулого», – зазначено в заяві.

2004 рік був проголошений Роком Польщі в Україні (який проходив під гаслом: «Польща і Україна разом в Європі»).

V етап – початок 2004 – початок 2010 рр. 3 травня 2004 р. – узалежнення українсько-польських відносин від реалій вступу нашого західного сусіда до ЄС (1 травня 2004 р.) і входження до Шенгенської зони (21 грудня 2007 р.). Вступ Польщі до Європейського Союзу створив для України нову реальність: серед його членів уперше з'явилася країна, яка лобювала український курс на членство в ЄС, а також НАТО. Водночас, в умовах післяпомаранчевого розвитку постала необхідність істотної модернізації структури та наповнення політичного діалогу між

Україною та Польщею. Наприклад, принципової ваги набула співпраця, спрямована на досягнення відповідності України першому з Копенгагенських критеріїв членства в ЄС («політичному» критерію): забезпечення стабільності демократичних інститутів, захист прав людини та верховенство права. 2005 рік був проголошений Роком України в Республіці Польща і урочисто відкритий у Варшаві в квітні 2005 р. за участі президента України В. Ющенка. Україна і Польща підписали угоди про академічне визнання документів про освіту і наукові ступені та про співробітництво у сфері інформатизації.

Розширилися торговельно-економічні та науково-технічні зв'язки між Україною та Польщею. Республіка Польща ще в 2007–2008 рр. стала найважливішим економічним партнером України у Центральній Європі. Україна – другою за величиною країною, куди спрямовувався польський експорт [7]. Спільна українсько-польська програма співробітництва у галузі науки і технологій станом на 2008 р. налічувала понад 150 спільних науково-дослідних проектів. Розвивалося транскордонне співробітництво у рамках створених у середині 1990-х років євро регіонів «Карпати» і «Буг».

Водночас практично на всі сфери двосторонніх відносин накладалися проблеми, пов'язані із входженням Польщі з кінця 2007 р. до Шенгенської зони, що зумовлювало нові процедури й правила перетину українсько-польського кордону й, відповідно, створювало додаткові труднощі для розвитку й оптимізації співпраці між двома державами.

Важливим акцентом розвитку двосторонніх відносин стало ініціювання Польщею активізації східного вектора в політиці ЄС. Ідея посилення східного вектора Європейської політики сусідства (ЄПС) стала на 2008 р. одним із пріоритетів зовнішньої політики Польщі, яка позиціонувала себе лідером у цьому напрямку. Міністр закордонних справ Польщі Радослав Сікорський, представляючи 7 травня 2008 р. в сеймі напрями зовнішньої політики держави на 2008 р., задекларував цю ідею: «Польща має продовжувати спеціалізуватися на виробленні спільної зовнішньої політики щодо Сходу». Водночас Польща прагнула і прагне зміцнити свою позицію в ЄС, насамперед, за рахунок посилення ролі в Східній Європі. Директор Центру східноєвропейських досліджень Варшавського університету Ян Каліцький в інтерв'ю Польському радіо підтвердив

цю ідею: «Хочу наголосити, що сила польської позиції в ЄС залежить від того, яку підтримку і силу ми маємо на сході» [8].

Міністр закордонних справ Польщі підкреслив, що його країна має намір реалізувати ЄПС на східному напрямку зі своїми партнерами – Чеською Республікою, Словаччиною, Угорщиною, Естонією, Литвою, Латвією, Румунією і Болгарією, а також із Швецією. Польща на засіданні Європейської Ради у березні 2008 р. підтримала пропозицію створити Союз для Середземномор'я і, таким чином, розраховувала на підтримку з боку ЄС для виокремлення східного напрямку ЄПС.

Ці наміри Польщі тоді ж були реалізовані і знайшли своє відображення в спільній польсько-шведській пропозиції «Східне партнерство» від 23 травня 2008 р. Вона була представлена і схвалена на засіданні Ради ЄС із Загальної політики ЄС та Ради з питань Міжнародних відносин 26 травня 2008 р. в Брюсселі та стала флагманською ініціативою всього ЄС. 26 травня 2008 р. під час зустрічі міністрів закордонних справ Європейського Союзу в Брюсселі, Польща і Швеція представили загальну пропозицію в сфері поглиблення східного напрямку політики ЄС, котра отримала назву «Східне партнерство ЄС» (далі – СП). Ініціатива СП адресована до шести країн: безпосередні адресати – Україна, Молдова, Грузія, Азербайджан і Вірменія, а також передбачалася технічна й експертна співпраця з Білоруссю. СП – це набір конкретного інструментарію, який не гарантує перспективу членства в ЄС. Водночас через цей інструментарій надано можливість відкривати канали ЄС для втілення інтеграційних проектів на теренах визначених країн. На думку багатьох політичних діячів і дослідників, СП може бути корисним механізмом, який сприятиме прискоренню політичної й економічної модернізації східних партнерів. Водночас, практика свідчить, що його потенціал реалізується недостатньо, у тому числі й у сегменті українсько-польських відносин [9].

Отже, від часу входження Польщі до ЄС відбувалося наповнення відносин новим змістом, посилення її ролі як адвоката й лобіста євроінтеграційного та євроатлантичного курсу України. Це знайшло свій вияв, з однієї сторони, в підтримці ідей України, а з іншої, – у виробленні та реалізації конкретної програми співпраці ЄС з країнами Східної Європи. Насамперед, мова йде про програму сусідства і особливо про проект «Східне партнерство». Саме польсько-шведська ініціатива спрямована на реальне прискорення

процесу долучення України (поряд з іншими східноєвропейськими державами) до інтеграції з ЄС.

VI етап – від 2010 р. – до кінця 2013 р. – упродовж першої половини 2010 р. відбулися зміни керівництва в державах, що знайшло вияв у характері відносин України й Польщі. Перші місяці 2010 р. супроводжувалися змінами найвищого державного й політичного керівництва в Україні. У результаті чергових виборів президентом України став В. Янукович. Призначення М. Азарова прем'єр-міністром означало зосередження Партією регіонів найвищої державної й виконавчої влади в Україні.

Трагедія під Смоленськом і загибель президента Л. Качинського призвели до дострокових виборів глави польської держави. Перемога Б. Комаровського супроводжувалася концентрацією влади по лінії президент – прем'єр у руках партії Громадянська Платформа.

Попередні заяви і перші рішення нового керівництва України і Польщі дозволяють говорити про настання з середини 2010 р. нового етапу в українсько-польських відносинах. Народний депутат України, президент Українського союзу промисловців і підприємців, Співголова координаційного комітету Польсько-української господарчої палати, співголова Українсько-польського форуму партнерства Анатолій Кінах і депутат Європейського Парламенту від Громадянської Платформи, Член Європейської Народної партії (ЕРР), заступник голови комітету міжнародної торгівлі та голови комітету закордонних справ, член комісії з питань безпеки та оборони Європейського Парламенту Павел Залевскі в публікації в газеті «День» від 7 вересня 2010 р. «Скористаймося сприятливим моментом» окреслили нові підходи до польсько-українського співробітництва в умовах зміни політичного керівництва в Україні та Польщі, охарактеризувавши цей етап розвитку як «нову еру польсько-українських відносин». Зауважимо, що ще в 1990-х рр. йшлося про початок «нової ери» в українсько-польських стосунках, відлік якої датували прикінцевим етапом горбачовської «перебудови» (коли представники Народного Руху України налагоджували контакти з діячами «Солідарності») [1].

«Українсько-польські відносини сьогодні: потреба перезавантаження чи продовження?» – такою була тема міжнародної конференції, яка відбулася наприкінці вересня 2010 р. на Прикарпатті за участі науковців з обох країн. Її організували Центр дослідження Центрально-Східної Європи Прикарпатського національного універ-

ситету імені Василя Стефаника, Інститут європейської інтеграції Львівського національного університету імені Івана Франка, редакція газети «Кур'єр Галиційський» та фонд «Допомога полякам на Сході». Тематика зібрання (втім, як і низки подібних наукових і науково-практичних форумів, присвячених українсько-польським відносинам з огляду на їх досягнення, проблеми, перспективи та стратегію) обумовлювалася необхідністю обговорення зовнішньополітичних орієнтирів України та Польщі після зміни керівництва. «Політичний досвід засвідчує те, що фактично прихід кожного з Президентів в Україні і Польщі знаменує новий початок українсько-польських відносин», – зауважив ректор Прикарпатського університету імені Василя Стефаника Ігор Цепенда.

Не випадково на конференції точилися дискусії навколо термінології, зокрема дискусію викликав доволі поширений нині термін «перезавантаження». Професор Варшавського університету і Києво-Могилянської академії Олександра Гнатюк висловила побоювання, чи не відбудеться «втрати інформації», і тоді можна загубити те, що «писалося спільно 20 років». Секретар Польсько-українського форуму, відомий польський публіцист Богуміла Бердиховська обґрунтувала власну позицію: «Я проти того терміну. Тому що перезавантаження потрібне між державами, які були в конфлікті, в конкуренції», – зазначила вона. «20 останніх років в історії Польщі і України – це роки співпраці, порозуміння. Очевидно, що ми не всі шанси використали, можна було б ліпше. Але я вважаю, що це не такий етап, що ми маємо перевантажити. А надати нового імпульсу, перемогти обмеження, проблеми, складності, які виникають в наших відносинах» [10], – переконана Б. Бердиховська.

Згадана конференція є своєрідним індикатором і лише одним з багатьох прикладів актуалізації проблеми зовнішньополітичних векторів України та Польщі. Останніми роками дипломатична діяльність Польщі помітно посилилася, а МЗС впроваджувало сміливі ініціативи (розрядка у відносинах із Росією, пожвавлення Веймарського трикутника, надання динаміки східній політиці ЄС – програма «Східне Партнерство», підтримка розвитку політики безпеки та оборони ЄС). Спостерігається загальна переорієнтація польської «східної політики», яка поступово відходить від сприйняття РФ, в першу чергу, в категоріях загрози, а щодо пострадянського простору більше керується прагматизмом (орієнтуючись на досягнення конкретних цілей), ніж ідеологією.

Ключовими напрямками цього етапу для двох країн визначено реформування, розширення економічних контактів між Україною та Польщею, інвестиційна співпраця наших країн, підтримка й допомога Польщі у питаннях інтеграції України в європейську спільноту та скасування візового режиму для українців з країнами ЄС, посилення захисту їх прав та інтересів. Автори зазначають, що вихідним пунктом співпраці має стати визначення взаємних зацікавлень – політичних, економічних, культурних. Україні потрібна підтримка у наближенні до Євросоюзу та інвестиції. Натомість, в інтересах Польщі – дотримання й захист прав польського бізнесу в Україні. Про важливість цього напрямку, а також двосторонньої співпраці на рівні транскордонного співробітництва, регіональних проектів тощо свідчить зміст та направленість українсько-польського діалогу на найвищому рівні – між президентами В. Януковичем і Б. Комаровським, зокрема, переговори на початку жовтня 2013 р.

Вагому роль продовжують відігравати контексти історичної пам'яті, важкі й суперечливі сторінки спільного минулого. Так, Сенат Республіки Польща 20 червня ухвалив постанову до 70-річчя Волинської трагедії. У змісті постанови зазначається, що УПА почала ліквідацію поляків і польськості від села Паросля в лютому 1943 р., де загинуло 173 осіб. Пік брутального знищення поляків відбувся в липні 1943 р., за що відповідальною є ОУН(б) та УПА, – читаємо в постанові. Далі зазначається, що «організований і масовий характер цих злочинів, які супроводжувалися жорстокістю, надають їм характер етнічної чистки з ознаками геноциду». Згадується також, що в процес примирення вагомий внесок зробили Єжи Гедройц і президент Лех Качинський. Сенатори також цінують важливі жести примирення в Павлівці (2003 р.), Павлокомі (2006 р.) і Гуті-Пеняцькій (2009 р.) [11]. Безумовно, потрібно продовжувати непростий, але толерантний діалог у цьому аспекті, насамперед із залученням досліджень науковців і джерельних свідчень.

При вибудові перспектив економічної співпраці варто враховувати безперечні здобутки Польщі. Наприклад, у 2009 р., коли в усій Європі спостерігалось падіння економіки, Польща продемонструвала зростання своєї економіки на рівні 2,4 % (це був кращий показник по ЄС). Відповідно потребує вивчення досвід державного управління і адміністрування, хоча його не можна автоматично перенести на українські реалії. Польські економічні перспективи залишаються сприятливими на тлі збільшення реального

ВВП в 2016 р. і прогнозованого подальшого поступового зростання до 3,4 % в 2017 р. і 3,5 % в 2018 р. Економіка, як очікується, залишиться добре збалансованою, а рівень інфляції у 2017–2018 рр. буде незначний [12].

Республіка Польща є найбільшим торговельним партнером України серед країн Центрально-Східної Європи та займала за результатами трьох місяців 2013 р. четверте місце, а за результатами 2012 р. – п'яте місце серед країн світу [12]. Польща залишається для України одним із найбільших європейських економічних партнерів (поряд із РФ, ФРН, Голландією, Італією, Туреччиною). За офіційними даними Держкомстату України за січень – липень 2010 р. український експорт товарів до Польщі становив 883 585,3 тис. доларів, що на 57,5 % більше відповідних показників за січень – липень 2009 р. За цей же час імпорт товарів Польщі в Україну становив 1309399, 9 тис. доларів (на 13,5 % більше, ніж у січні – липні 2009 р.). Водночас експорт послуг до Польщі за перше півріччя 2010 р. становив 38075,1 тис. доларів (порівняно з першим півріччям 2009 р. спостерігається спад на 12,8 %). Показники польського імпорту до України в зовнішній торгівлі послугами зросли до 60080,4 тис. доларів, що на 4,3 % більше відповідного показника за I півріччя 2009 р. [13]. Відповідна динаміка продовжує зберігатися і на цей момент, хоча з огляду на програму Східного партнерства цифри могли б бути набагато більші. Загалом зовнішньоторговельний оборот (товари + послуги) між Україною та Республікою Польща склав 4 млрд. 803 млн. доларів – у 2010 р., 6 млрд. 249 млн. доларів – у 2011 р., 6 млрд. 461 млн. доларів – у 2012 р. і 1 млрд. 560 млн. доларів – тільки за три місяці 2013 р. В період з 2011 по 2015 рр. (за виключенням 2014 р.) відбувалося поступове зниження обсягів експорту українських товарів до Польщі. Однак в 2016 р. експорт зріс на 18 % і склав більш ніж 2 мільярди дол. США [12].

Станом на 2013 – 2016 рр. Україна й Польща мали розвинену мережу контрактів на міжрегіональному рівні. Підписано приблизно 450 партнерських угод про співпрацю між суб'єктами місцевого самоврядування обох країн [12].

Відзначимо інвестиційну політику Польщі щодо українського партнера – станом на 1 квітня 2013 р. обсяги польських інвестицій в Україні становили 920,9 млн. доларів США, що становило 1,7 % від загального обсягу іноземних інвестицій в Україну. Надалі вони трохи зменшилися і станом на 1 жовтня 2016 р. дорівнювали 789,4 млн. дол.

США. Найвагомішими польськими інвестиціями в Україні є, зокрема, фабрика будівельної кераміки «Церсаніт», фабрика паркету «Барлінек», меблева фабрика «Новий Стиль», фабрика упаковки «Кен-Пак», фабрика автозапчастин «Інтер-Гроклін», фабрика металообробки «Полімекс-Мостосталь», банк «Кредобанк», «Плюс-банк», кластерне утворення «Агромісто». Українські інвестиції в Польщі становлять 1,2 млрд. доларів (хоча офіційно відзначається, що обсяги українських інвестицій в польській економіці станом на початок квітня 2013 р. склали 54,0 млн. дол., що становило 0,8 % від загального обсягу українських інвестицій за кордоном). Найвагомішими українськими інвестиційними проектами в РП є, наприклад, металургійний комбінат «Гута Ченстохова» (інвестор – «ІСД»), суднобудівельний завод «Сточне Гданське» (інвестор – «ІСД»), «Гута Покуй» (інвестор – «Приват»), завод освітлювальних приладів «Геліос» (інвестор – «Іскра»), Варшавський автомобільний завод (інвестор – «Авто-ЗАЗ»), плодoperеробний завод «Т.В.Fruit Dwiokozy» (інвестор – компанія «Т.В.Fruit» (власник торгівельної марки «Яблуневий дар»), Мазовецький сироварний завод «Ostrowia» (інвестор – Група компаній «Milkiland»). Водночас, за даними Державної служби статистики України, обсяги українських інвестицій в польській економіці станом на 01 жовтня 2016 р. склали 50,2 млн. дол. США, що становило 0,8 % від загального обсягу українських інвестицій за кордоном [12].

Серед важливих завдань майбутньої співпраці – потреба розбудови транскордонної інфраструктури. Зокрема, варто врахувати, що на українсько-польському кордоні (довжиною 542 км) діє 12 пунктів пропуску (з них 6 автомобільних). Водночас на польсько-німецькому кордоні, довжина якого становить 500 км, діє 38 пунктів пропуску, 19 із яких автомобільних.

Також у перспективі особлива увага має бути зосереджена на створенні газового консорціуму та спільній участі в енергетичних проектах. Необхідно позбутися поверховості й асиметричності у багатьох сферах як торговельно-економічних і науково-технічних відносин, так і політичного співробітництва на всіх рівнях між Україною і Республікою Польща.

Україна сподівається на сприяння з боку Польщі щодо якнайшвидшого підписання угоди про вільну торгівлю та договору про асоціацію. Важливим і надалі залишається питання лібералізації візового режиму для українців для доступу на територію ЄС та

створення спеціального режиму перетину кордону на період проведення чемпіонату Європи з футболу Євро-2012. Останнє фактично в спрощеному варіанті було реалізовано влітку 2012 р. На території України також почали діяти нові консульські установи Республіки Польща.

На думку А. Кінаха та П. Залевскі, під патронатом обох президентів слід створити міжнародний комітет співробітництва, що буде поєднувати відповідні урядові та державні інституції обох країн з метою підготовки і проведення процесу гармонізації українського законодавства з європейським. Доречним у цьому сенсі є досвід Польщі, отриманий у різноманітних твінінгових групах в період приєднання. Це співробітництво повинно бути частиною «Східного партнерства» та одержати фінансову підтримку з боку ЄС [1].

З огляду на вагомість курсу на євроінтеграцію України, безперечно знаковим у розвитку двосторонньої співпраці був період польського головування в Європейському Союзі у 2011 р. Під час спільної зустрічі прем'єр-міністра Польщі Д. Туска та Президента Єврокомісії Ж. Баррозу 9 червня 2010 р. в Брюсселі було вироблено спільну заяву щодо пріоритетів Польщі під час головування в ЄС (друга половина 2011 р.): підготовка бюджету на семирічний період ЄС; посилення «Східного партнерства»; покращення енергетичної безпеки ЄС. Оскільки Україна входить до проекту «Східного партнерства», важливе значення надається створенню газового консорціуму та спільній участі в енергетичних проектах, то надзвичайно актуальною залишається перспектива співпраці, як по лінії Україна – ЄС, так і в сегменті українсько-польського двостороннього співробітництва.

У ситуації, коли ЄС зайнятий вирішенням проблем, спричинених кризою, передусім від Польщі залежало, чи підтримає та відчутно підсилить Брюссель українську позицію. Для посилення позицій Польщі в Євросоюзі важливою була реалізація програми «Східне партнерство» та плідні відносини з сусідами, передусім економічні, які будуть прискорювати подальший розвиток. Засвоєння Україною європейських стандартів, її добробут, демократія та державний лад зміцнять європейську безпеку, а це – ключовий інтерес Польщі.

Водночас, експерти констатували настання «паузи» в розвитку відносин між Україною та Польщею. Після приходу до влади Б. Коморовського, на думку директора інформаційно-політичного центру «Перспектива» Павла Рудякова, досить вагомі та помітні

зміни в зовнішній політиці Польщі та у двосторонніх польсько-українських відносинах. Експерт пояснює це тим, що змінився загальний контекст, і «польське адвокатство та заступництво за Україну перед брюссельськими, євросоюзівськими та натовськими структурами втрачає предметність» [14]. Припускаємо, що сьогодні Польща навряд чи збереже роль адвоката України. При цьому одним із дієвих кроків та реальних механізмів впливу Польщі може бути ініціатива «Східного партнерства».

При аналізі перспектив двосторонньої співпраці варто враховувати й пріоритети зовнішньої політики держав. Із зміною політичного лідерства (липень 2010 р.) Польща визначила головними пріоритетами посилення впливу в ЄС і НАТО, партнерські стосунки із сусідніми країнами, поглиблення відносин із РФ. Усвідомлення масштабності (Польща є найбільшою східноєвропейською державою в складі ЄС), дає підстави для прагнень Польщі зміцнювати свої позиції в Європейському Союзі, НАТО та у світі й намагатися грати амбітну зовнішньополітичну роль. Політичний аналітик, фахівець з міжнародних питань Олександр Палій зазначає, що виконання цієї амбітної ролі останнім часом у Польщі дуже добре виходило: «Вони мали голос в Європейському Союзі, до якого прислухалися такі держави як Німеччина, Велика Британія, Італія і т.д. Тобто в ЄС поляки завдяки своїй енергії чи ідеологізованій зовнішній політиці, чи економічним успіхам, чи завдяки всім цим речам одночасно, взяли дуже хороші умови. Зараз ніхто вже не каже, що це якась там країна на Сході Європи, бідний родич і т.д. Тобто головою Європарламенту є поляк, два комісари Європейської комісії є поляками і т.д.» [14].

Фахівець з міжнародних відносин, доцент Варшавського університету Рафал Воніцький, підкреслюючи вагомість налагодження добрих відносин з Москвою, зауважив, що польський уряд має усвідомлювати небезпеку з боку Росії використання налагодження двосторонніх відносин як засобу для ослаблення польської східної політики й ліквідації польських ідей щодо розширення ЄС і НАТО в східному напрямку [15].

Наразі експерт українського Інституту євроатлантичного співробітництва Володимир Горбач не вбачав у цьому великих ризиків для України: На його думку, при домінуванні західного вектору зовнішньої політики Польщі, східний вектор особливих змін не зазнає, але «українсько-польські відносини чекають випробування прагматизмом» [16].

Про прагматизм в українсько-польських стосунках за нових президентів у двох сусідніх державах говорив і київський політолог Олексій Гарань. На його думку, бачення України для поляків не зміниться, як не зміниться і надія на проведення українцями реформ у своїй державі. «Якщо говорити про базові речі, тобто, про стратегічне бачення Польщі для України, України для Польщі, то думаю, що ці речі не зміняться, – каже він. – Адже в інтересах поляків, щоб Україна була стабільною, демократичною та інтегрованою в Європу. Інша річ із обранням Комаровського та взагалі з курсом Польщі і курсом прем'єра Туска, можна говорити про те, що поляки зараз будуть підходити прагматичніше до українсько-польських стосунків» [16].

За прогнозами аналітиків, двосторонні відносини України й Польщі базуватимуться не на історичних джерелах чи сентиментах, а передусім, на економічному співробітництві. З огляду на це, керівник Школи політичної аналітики Києво-Могилянської академії Ростислав Павленко пропонував уважніше подивитись на економічну складову українсько-польських відносин. За його словами, старі енергетичні проекти за участю України і Польщі будуть піддані змінам – із урахуванням інтересів і нових пропозицій Росії. Натомість великий український капітал і надалі використовуватиме Польщу як плацдарм для просування на захід Європи. З огляду на важливість проблеми з точки зору ЄС, аналітик наголошував на можливості активізації питань, пов'язаних із прикордонним співробітництвом: «...Можна очікувати на прогрес у питаннях, пов'язаних із малим і середнім бізнесом, утворенням на прикордонні привабливого інвестиційного клімату, спрощенням митних правил». Водночас, за прогнозами Р.Павленка, у питаннях великої економіки, на жаль, якихось особливих проривів очікувати не доводиться: «...Тут кожна з фінансово-промислових груп дбає про свій інтерес» [16].

У середовищі українських політиків і вчених, і навіть пересічних українців, за останні роки вкоренилося сприйняття Польщі як «адвоката України в Європі» та надійного стратегічного партнера. Водночас подальший характер польсько-українських відносин визначатиметься як позицією обох країн, так і еволюцією геополітичних реалій, насамперед у Європі. Звичайно, бажано було б, щоб «нова ера» співробітництва позначилася суттєвою активізацією політичної, економічної, культурно-гуманітарної співпраці. Адже для

цього вже закладена вагома база українсько-польського співробітництва впродовж попередніх двох десятиліть.

Зміни в міжнародному співтоваристві, що відбулись на початку і середині другої декади ХХІ ст. вплинули на характер українсько-польських відносин. На думку директора Польського інституту міжнародних відносин Марчина Заборовського, «вступаючи в другу декаду ХХІ ст., Польща вже не буде комфортно функціонувати в прогнозованому світі, де правила гри встановлював Захід» [17]. Автор підкреслює, що після закінчення «холодної» війни метою зовнішньої політики Третьої Польської республіки було встановлення якомога тісніших відносин зі Сполученими Штатами, інтеграція із Західною Європою і протегування демократії та суверенітету держав колишнього СРСР. Цей останній елемент спирався на концепцію «прометеїзму» Єжи Гедройця і сприйняття Росії як регіонального суперника та навіть потенційного агресора. Це була раціональна політика, яка відповідала реаліям тієї епохи, проте для певних кіл вона мала також ідеологічне значення.

Безумовно, в цьому контексті найвагоміший вплив на подальшу динаміку українсько-польських відносин повинен був відіграти поступ України в напрямку підписання Асоціації з Європейським союзом, який упродовж 2012–2013 рр. надзвичайно поживавився. Активну допомогу Українській державі на шляху підписання відповідної Угоди надавала Республіка Польща. Звичайно, позитивне для України рішення листопадового (2013 р.) саміту ЄС у Вільнюсі не означало б зникнення проблем, які існують у відносинах між нашою державою і Євроспільнотою загалом та з окремими її державами-членами. Тому дуже цінним для Києва був досвід Варшави у просуванні по шляху європейської інтеграції та результати першого десятиліття участі РП в складі ЄС як повноцінного учасника цього об'єднання. Вільнюський саміт ЄС в листопаді 2013 р. міг дати відлік новому етапу не лише співробітництва між Україною та Європейським Союзом, але й українсько-польських відносин. Однак відмова тодішнього українського державного керівництва від підписання Угоди про асоціацію, Євромайдан, Революція Гідності і, врешті, російська анексія Криму і війна проти України перевели у нове русло наші відносини з Республікою Польща.

VII етап – кінець 2013 – початок 2014 рр. – до середини 2015 р., коли за багато років відносини України і Польщі опинилися в найгіршій фазі. Діалог було зведено до мінімуму. Заплановану на

2 грудня 2013 р. зустріч президентів Б. Коморовського і В. Януковича скасували ще наприкінці листопада. Глави держав мали відкрити новий пропускний пункт на кордоні, однак 29 листопада захід було раптово понижено до рівня віце-прем'єрів. А вже 2 грудня, за лічені години до відкриття пропускного пункту, стало відомо, що жодних представників уряду взагалі не буде. Також було скасовано Форум підприємців, який мав відбутися цього ж дня за участі віце-прем'єрів України і Польщі.

Науковий директор Інституту Євроатлантичного співробітництва О. Сушко висловив тоді, у грудні 2013 р., думку, що поляки не «відрізатимуть» можливість для комунікації з українською владою. «Таким каналом для комунікації між ЄС і Україною залишатиметься президент Коморовський. Польща не зацікавлена, щоб Україна залишилася сам на сам з Росією, в повній ізоляції», – зазначив експерт. Він провів паралелі з «схожою ситуацією, яка була у 2002–2004 роках, коли з Україною ніхто не хотів спілкуватися, і лише Олександр Квасневський став «вікном» комунікації» [18].

Своєрідним маркером характеру українсько-польських відносин від листопада 2013 р. став Євромайдан та зумовлені ним події. 21 листопада 2013 р. українці та поляки заспівали український та польський гімн на Майдані Незалежності, завершивши цю акцію скандуванням «Разом до гідної і сильної держави! Разом до великої європейської родини!» Проте Євромайдан викликав широкі дискусії у польському суспільстві щодо європейських перспектив Києва. «Раніше польська влада автоматично говорила про членство України в ЄС, і це буденно сприймалося в Польщі. З появою Євромайдану з'явилися думки, не пов'язані з політикою, і не завжди прихильні до України. Але почалося реальне обговорення можливого членства України в ЄС. І це щось нове», – підкреслив польський експерт А.Шептицький.

Саме офіційна Варшава і польська громадськість виявили не лише високий рівень поваги до революційних подій в Україні, але й солідаризувалися з ними і навіть стали їх безпосередніми учасниками. Так, окремі польські телевізійні канали цілодобово в режимі on-line вели репортажі з Києва в переломні та водночас трагічні для українців лютневі дні 2014 р. Усі польські телеканали в суботу 1 лютого увечері увімкнули кліп на пісню «Подай руку Україні» з кадрами подій у Києві. Чимало поляків – журналістів, репортерів, дипломатів, політиків, студентів, правозахисників,

волонтерів та ін. – стали безпосередніми учасниками третього Майдану і Революції Гідності, а потім і подій на Сході України.

Зі зміною владних структур в Україні набирає обертів і українсько-польський діалог. Так, 16 травня 2014 р. у Києві відбулось VI засідання Ради МЗС України та МЗС Республіки Польща під головуванням глав зовнішньополітичних відомств України та Польщі. Захід пройшов у рамках робочого візиту Міністра закордонних справ Республіки Польща Радослава Сікорського до України. У ході засідання Ради сторони обговорили питання українсько-польського політичного діалогу, відносини Україна – ЄС, перспективи співробітництва у сфері безпеки та оборони, культурно-гуманітарного співробітництва, а також взаємодію в рамках міжнародних організацій. Окремо йшлося про підвищення ефективності діяльності двосторонніх механізмів співробітництва, організацію візитів високого та найвищого рівня. У центрі уваги переговорів була тема врегулювання внутрішньополітичної ситуації в Україні у зв'язку з анексією РФ Автономної Республіки Крим та підтримкою російською стороною сепаратистських рухів, терористичних організацій у східних областях України. Під час засідання глави зовнішньополітичних відомств підписали План співробітництва між МЗС України та МЗС Республіки Польща на 2014–2015 роки [19].

7 червня 2014 р. Петро Порошенко у Верховній Раді склав присягу на вірність українському народові. Але ще до інавгурації новообраний президент здійснив свій перший візит до Польщі (3–4 червня 2014 р.) на запрошення Президента Польщі Броніслава Коморовського. Радник Президента Польщі з міжнародних питань Роман Кузняр у коментарі Укрінформу зауважив, що перший закордонний візит П. Порошенка як президента до Варшави – є «визнанням внеску Польщі в демократичні зміни в Україні і зусиль Польщі, аби Україна знайшла своє місце в родині європейських демократичних народів» [20].

4 червня, під час урочистостей у Варшаві з нагоди 25-ї річниці перших вільних виборів після падіння комуністичного режиму, Президент Польщі Б. Коморовський висловив солідарність з Україною зі сторони польської держави. «Не може бути свободи без солідарності з Україною» [21], – сказав він. Таким чином, Президент Польщі перефразував відоме гасло «Не може бути свободи без «Солідарності», яке увійшло у вжиток одночасно з підйомом

суспільно-політичного польського руху «Солідарність» у 1980-х роках.

Досить чітко ставлення до російсько-українських подій на Сході України Б. Коморовський сформулював в інтерв'ю німецьким радіостанціям 30 серпня 2014 р. (напередодні річниці початку Другої світової війни). Президент Польщі застеріг Європу від політики умиротворення Москви у зв'язку з російським вторгненням до України: «Спершу вимагали Крим, тепер йдеться вже про інші частини України, і всі питають себе, де це закінчиться». На його думку, політика поступок ні до чого не призведе. Не можна повторювати помилки 1930-х років, коли Європі бракувало мужності зупинити ревізіонізм і насилля з боку Німеччини, – зауважив він. «Росія здійснила вторгнення в Україну», – констатував Б. Коморовський. За його словами, Європа та західний світ стоять перед питанням, як ефективно на це реагувати. Питання в тому, чи можна утримати Росію та президента Путіна від побудови нових сфер впливу, що означатиме відновлення Російської імперії. Б. Коморовський зауважив, що йдеться не тільки про політичні інтереси, а про те, якою стане Європа. Санкції Заходу проти Росії Б. Коморовський вважав виправданими та необхідними. Водночас він наполіг на зміцненні «східного флангу» НАТО. Відомо, що «слабкість потенційної жертви може спонукати до агресії. І навпаки, сила відлякує агресивну політику», – сказав Б. Коморовський і додав, що він виступає за силу. Водночас зміцнення безпеки вимагає дедалі більших витрат на модернізацію військ, – зауважив польський президент і ще раз наголосив, що Путін прагне відродити втрачену радянську імперію [22].

Враховуючи здобутки євроінтеграції Польщі, представники цієї держави зацікавлені в стабілізації ситуації, налагодженні реформ, долученні України до європейського ринку, звільненні від корупції. Як зауважив польський політик та економіст Марцін Свенцицький: «Ми бачимо велику загрозу від Росії. Передусім ця загроза полягає в дестабілізації України. Ми не хочемо перетворення цілої України на Донбас і Крим, і знаємо як багато принесла європейська інтеграція Польщі. Тому нам важливо, щоби Україна скористалася нормами і засадами європейського ринку, щоби стала вільною від корупції країною. Саме тому нас непокоїть ця російська агресія і дестабілізація України, яка не має жодного виправдання» [23].

Знаково, що 28 листопада 2014 р. польський Сейм ратифікував Угоду про Асоціацію України з ЄС, а 4 грудня Угоду про Асоціацію ратифікував Сенат Речі Посполитої. 17–18 грудня 2014 р. відбувся державний візит Президента України П. Порошенка до Варшави. Українська сторона очікувала від нього підтвердження вже встановленого високого рівня співпраці між Україною та Польщею, а також маркування нової перспективи співробітництва. З польської сторони президентський міністр Яромір Соколовський висловив сподівання, аби цей візит «був свідченням стратегічного партнерства, що об'єднує Польщу і Україну та польської готовності підтримувати прозахідний курс Києва» [24].

Загалом, перебування П. Порошенка з державним візитом у Республіці Польща та його переговори з її керівництвом висвітлили не лише позитивні сторони та перспективні напрямки українсько-польського співробітництва, але й окреслили їх можливе проблемне поле. Важливим є усвідомлення того, що на українську сторону – державу і суспільство – чекає важка праця щодо швидкого та ефективного здійснення реальних реформ для успішної реалізації нашого курсу на європейську і євроатлантичну інтеграцію. Саме від цього значною мірою залежатимуть подальші перспективи розбудови українсько-польських відносин на сучасному етапі їх розвитку.

VIII етап – з другої половини 2015 р. – пов'язаний з розвитком двосторонніх відносин в умовах повернення до влади в Польщі на президентському, парламентському й урядовому рівнях партії «Право і Справедливість». 14 серпня 2015 р. відбулася перша телефонна розмова між Президентом України та новобраним Президентом Республіки Польща Анджеєм Дудою. Вперше президенти зустрілись наприкінці вересня 2015 р. в рамках 70-ї сесії ГА ООН у Нью-Йорку. 14–15 грудня 2015 р. відбувся перший офіційний візит Президента РП А. Дуди в Україну.

Польські медіа подавали візит А. Дуди як надзвичайно важливий для зовнішньої політики Польщі. «Gazeta Wyborcza» писала, що нинішній перший візит польського президента до Києва, можливо, є найважливішим із його попередніх закордонних візитів. Часописи «Rzeczpospolita», «Polskie radio», «Onet Wiadomości» та «TVN 24» звертали увагу на те, що цей візит став дуже плідним і започаткував реальний поворот у польсько-українських відносинах та перехід від декларативних заяв до конкретних дій [25].

Водночас, останні кілька років співробітництва між Україною та Польщею продемонстрували виразні ознаки змін у міждержавній співпраці формату стратегічного партнерства. Що це: подальша еволюція українсько-польських відносин під впливом різних внутрішніх і зовнішніх «структурних тисків», чи кардинальне переформатування співробітництва, яке ґрунтується на системній / частковій зміні їх концептуальної парадигми? Остаточну відповідь ми отримаємо в майбутньому, але те, що зміни у міждержавних відносинах назріли і відбуваються – більш, ніж очевидно. Свідченням цього є новітній етап цих відносин, який припав на останні три з половиною роки на межі 2013–2014 до середини 2017 рр.

З однієї сторони, він є продовженням попередніх понад двох десятиліть успішної та взаємовигідної співпраці між Україною та Польщею на міждержавному і міжсуспільному рівнях. Українці відчували і отримали реальну підтримку польської держави і суспільства під час Євромайдану наприкінці 2013 – початку 2014 р. Поляки стали поряд з нами в боротьбі «за нашу і вашу свободу», за демократичні права і цінності. Усі польські телеканали суботнього вечора 1 лютого 2014 р. увімкнули кліп на пісню «Поддай руку Україні» з кадрами подій у Києві. Чимало поляків – журналістів, репортерів, дипломатів, політиків, студентів, правозахисників, волонтерів – стали безпосередніми учасниками третього Майдану, а потім і подій на Сході України. Республіка Польща є найбільшим торговельним партнером України з поміж країн Центрально-Східної Європи і займала за результатами восьми місяців 2016 р. четверте місце серед країн світу (після Російської Федерації, Китайської Народної Республіки та Федеративної Республіки Німеччини) [26]. Однак зберігається тенденція падіння зовнішньоторговельного обороту (товари + послуги) після 2013 р. Свідченням підтримки найвищого рівня партнерських відносин упродовж 2014–2017 рр. були неодноразові візити Президента України до Польщі та Президента Республіки Польща в Україну. У всіх сферах і на всіх рівнях продовжувалася розробка і реалізація загальнодержавних і суспільно значимих проектів як з метою поглиблення українсько-польського співробітництва, так і швидшого, ефективнішого включення України в реалізацію загальноєвропейської інтеграційної співпраці на основі Угоди про асоціацію з Європейським Союзом.

Але, разом з тим, все більшу роль для України, зокрема у зв'язку з ситуацією майже трьохрічної гібридної війни з Росією, втратою

Криму і контролю над частинами Донецької та Луганської областей, відіграють відносини з ФРН і Францією як учасницями Мінського процесу. Це об'єктивно призвело до певного зменшення ролі Польщі у справі просування українських інтересів в кордонах об'єднаної Європи. Очевидними у відносинах між офіційними Варшавою та Києвом стали розходження щодо низки питань спільного історичного минулого, насамперед пов'язаного з оцінкою подій Волинської трагедії [27]. Польська влада і суспільство вимагають «голосного» вибачення української сторони, навіть незважаючи на той факт, що Президент України П. Порошенко опустився на коліна перед Пам'ятником жертвам Волинської трагедії у Варшаві під час покладання квітів 8 липня 2016 р., повторивши жест західнонімецького канцлера В. Брандта, який став символом доброї волі, каяття і вшанування пам'яті невинних жертв Другої світової війни. 22 липня 2016 р. Сейм Республіки Польща ухвалив резолюцію, згідно з якою організовані УПА вбивства польського цивільного населення у 1943 – 1945 рр. були означені як геноцид. У такий спосіб польський Сейм підвів певний підсумок багаторічного польсько-українського діалогу щодо примирення між обома народами [28]. Навіть візит до Києва Президента Польщі А. Дуди і зважена позиція Верховної Ради України не змогли зняти напруги в українсько-польських відносинах. Так, лідер найбільшої фракції сейму – консервативної правої партії «Право і справедливість» Я. Качинський заявив, що майбутні відносини між Варшавою та Києвом опинились під питанням. Відтак йдеться про складне поєднання історії, політики й дипломатії у проблемному полі двосторонніх відносин. Виокремимо лише кілька складових з-поміж низки характеристик.

Історичний ресентимент. Одним із складних залишається питання історії та пам'яті. Польська влада критикує Україну за її історичну політику. Я. Качинський нещодавно заявив в інтерв'ю виданню «Gazeta Polska», що попередив П. Порошенка: «Україна з Бандерою до Європи не увійде». У тому ж дусі висловився польський Президент А. Дуда [29].

Двосторонні стосунки між Україною і Польщею почали псуватися ще влітку 2016 р. 22 липня Сейм слідом за Сенатом, ухвалив резолюцію щодо Волинської трагедії, назвавши її геноцидом польського народу. Це рішення було відповіддю Варшави на визнання Україною ООН–УПА і перейменування на честь їх лідерів в рамках декомунізації вулиць (адже С. Бандеру і Р. Шухевича у

Польщі вважають винуватцями загибелі співвітчизників у Волинській трагедії).

Український парламент не залишився осторонь і ухвалив заяву-відповідь, де зазначив, що необхідно з належною повагою і рівною турботою вшановувати пам'ять усіх жертв на території обох держав. Парламент наголосив, що прийняття постанови Сейму відбувалося у контексті антиукраїнських акцій зі знищення українських пам'ятників на території Польщі, атаками на учасників релігійних урочистостей, заборонаю проведення культурних заходів та шовіністичною риторикою.

Чергову хвилю напруження спричинив фільм «Волинь» Войцеха Смажовського, який вийшов у польський прокат у жовтні 2016 р. В Україні Міністерство закордонних справ України перенесло спеціальний показ стрічки.

Акти вандалізму. У Польщі почастишали акти вандалізму щодо українських пам'ятників на цвинтарях, де поховані українці. Так, у жовтні 2016 р. на цвинтарі с. Верхрата вандали зруйнували пам'ятник українцям, серед них і воїнам УПА. Раніше такі випадки траплялись в інших населених пунктах. Примітно, що ні польська влада, ні римокатолицька церква жодним чином не відреагували на ці злочини.

На День незалежності Польщі 11 листопада 2016 р. у Варшаві пройшов 75-тисячний марш під неофашистськими гаслами, організований польськими праворадикальними організаціями. Під час цієї акції кілька молодиків ультранаціоналістичного спрямування кинули на землю прапори України, потоптали, а потім спалили їх з вигуками «Бог, честь і Вітчизна» та грубою лайкою на адресу «УПА і Бандери» і криками «Ми поляки!» [30].

25 січня 2017 р. меморіал польським та українським жертвам радянських репресій у Биківні біля Києва обписали націоналістичними символами та образливими словами. На початку січня 2017 р. розбили монумент замордованим у 1944 р. полякам у Гуті Пеняцькій, намалювавши на ньому українські та нацистські символи.

Етнічні напруження. Трьох українських студентів побили 21 січня 2017 р. у польському місті Жешув. Інцидент стався після суперечки щодо приналежності міста Львова, яке польські націоналісти називають своєю втраченою територією.

У січні 2016 р. на гуртожиток з українськими робітниками напала група людей, які могли бути націоналістами. Було порушено кримінальну справу через «напад на етнічному ґрунті» [31].

Дипломатичний скандал. Черговий виток непорозумінь у двосторонніх відносинах трапився, коли українські прикордонники 17 січня 2017 р. не впустили мера Перемишля Роберта Хому на територію України. З'ясувалося, що Р. Хому СБУ оголосила персоною нон грата і заборонила в'їзд на п'ять років за його дії, що шкодять національним інтересам України. В СБУ пояснили, що підстав для такої заборони було чимало, зокрема участь в антиукраїнських заходах у Перемишлі. Йшлося про підтримку польським мером «Маршу орлят», який 10 грудня 2016 р. організували націоналістичні організації «Загальнопольська молодь», неформальна група «Патріотичний Перемишль» та інші. Під час акції, зокрема, звучали антиукраїнські гасла: «Смерть українцям» і «Перемишль, Львів – завжди польські». Крім біло-червоних прапорів, несли символіку націоналістичних і ультраправих організацій [32]. На таке рішення різко відреагували у польському МЗС, яке вимагало зняття заборони на в'їзд Р. Хоми, зазначивши, що в польському уряді не уявляють подальшої співпраці з Україною і, що Київ чекають серйозні наслідки. Після додаткового розгляду справи українська сторона скасувала своє рішення.

Наступним кроком була майже ультимативна заява Я. Качинського щодо визначення подальших відносин з Україною. За його словами, подальші взаємини між Україною та Польщею залежатимуть від того, яким буде ставлення України до історії [33].

Польські експерти також вважають, що двосторонні відносини псуються. Виною цьому не лише різні погляди на історичне минуле, але й позиція Я. Качинського, який грає на електоральних настроях населення. Зокрема, автор впливового польського видання «Gazeta Wyborcza» Павло Вронський зауважує, що Качинського, як і багатьох інших представників «ПіС», турбує розбіжність у поглядах між країнами на загальну історію, зокрема, ставлення до таких постатей, як Степан Бандера і Роман Шухевич. З іншого боку, пише Вронський, сам Качинський змінив ставлення до України, коли це питання в Польщі перестало бути «модним», хоча раніше він їздив на Майдан і кричав там «Слава Україні!», «Героям слава!». Коли він зорієнтувався, що більшість його електорату не підтримує Україну, а відчуває до неї історичний ресентимент, зробив ставку на жорстку політику щодо Києва, – зазначив Вронський [34].

Значну роль в розвитку відносин між Україною та Польщею відіграє посилення інформаційної війни з боку Російської Федерації.

Волонтери міжнародної спільноти «Inform Napalm» разом з українськими хакерами опублікували дані про втягнення Росії в організацію антиукраїнських акцій у Польщі. В розпорядження активістів потрапив дамп пошти (тобто скріншот у тому форматі, в якому він зберігається у відеопам'яті) одного з сірих кардиналів російської зовнішньої політики в Східній Європі – громадянина Білорусі Аляксандра Усоуського. Згідно з даними організації, з середини 2014 р. організація Усоуського почала співпрацювати з Інститутом країн СНД, яким керує нинішній депутат Державної Думи РФ Костянтин Затулін. Спочатку Усоуський хотів створити організацію, що працює в інформаційному просторі Польщі, Чехії, Словаччини та Угорщини, щоб просувати ідеї Кремля в регіоні. Відтак Усоуський під час парламентських виборів 2015 р. в Польщі розігрувати політичну ситуацію в країні для своїх цілей, надсилав К.Затуліну «аналіз» ситуації в Польщі, хвалився участю в російських шоу. Портал ПРОстір підтверджує частину наведених хакерами фактів, зокрема:

- втягнення організації націоналістів OWP в прокремлівські та відверто антиукраїнські політичні акції;

- намагання у 2015 р. створити групу проросійських депутатів у парламенті Польщі;

- участь у цих діях згаданого в переписці Анджея Романчука, відомого проросійського діяча з Білостока, та уродженки Донецька Лілії Мошечкової (у переписці фігурує з помилкою: Lili Mosschethova), помічниці польського євродепутата Януша Корвіна-Мікке, яка їздила з ним в окупований Крим і керувала збірками (так у тексті – *А.К. С.Т.*) для «Л/ДНР».

На думку оглядачів порталу, найцікавішою є така частина переписки: «Щойно [чоловік з оточення Усоуського] зустрічався з помічником Ришарда Чарнецького (депутат Європарламенту від PiS, заступник голови). Помічник сказав дослівно наступне: “Якщо ви там у своєму think-tank не будете надто явно демонструвати руку Москви – цілком можливо, що якісь функціонери PiS теж братимуть участь у пленарних засіданнях”». Ришард Чарнецький – це впливовий політик правлячої в Польщі партії, колишній співробітник проросійського польського політика Анджея Леппера, який неодноразово критикував «культ Бандери» в Україні [35].

Водночас, на наш погляд, беззаперечно, що попри складні переплетіння історії, політики, дипломатії, Польща є важливим

стратегічним партнером України. На цьому наголошували учасники дебатів «Польща – Україна: спільно в Європі», які були проведені 24 травня 2017 р. за ініціативи і під патронатом владних структур Підкарпатського воєводства в Жешувському університеті. Про вагомі здобутки українсько-польського співробітництва і подальший розвиток конструктивної взаємодії держав в об'єднаній Європі говорили експерти з обох сторін: професори Алла Киридон – від України, Даріуш Вояковський і Ян Пісулінський – з Польщі. Глава МЗС Республіки Польща Вітольд Ващиковський під час виступу в Сеймі щодо зовнішньої політики в 2017 р. зазначив, що справжнє стратегічне партнерство повинно супроводжуватися правдою, але відносини України і Польщі не повинні бути заручником історичного минулого [36]. Також міністр повідомив, що необхідно відновити роботу Польсько-українського форуму сусідства, а також створити центр добросусідства, який служив би зближенню двох країн.

Безумовно, незважаючи на очевидну наявність низки суперечностей, конфліктних ситуацій і розходжень в оцінках, які характерні для українсько-польського діалогу, не слід перебільшувати існуючих нині розбіжностей. На думку Ю. Шаповала, з 2003 р. стала чіткішою «історична тяглість» українсько-польських контраверсій. Вони то загострювалися, то вщухали, але «фермент» протистояння ніколи не зникав [37, с. 30]. Однак тут недопустимо, щоб суперечливі питання, історичні явища «динамічної стереотипізації» використовували з метою морально-етичного чи політичного шантажу. Дуже важливо повернути дискусію в конструктивну площину і докласти всіх зусиль, щоб і українці, і поляки зуміли перебороти стереотипи, упередження, бар'єри, та без емоцій об'єктивно оцінити спільну історію. При цьому варто зрозуміти, що кардинальна «жорстка» зміна усієї парадигми українсько-польських відносин, що базуються на договірно-правових засадах рівноправного партнерства і співробітництва, не принесе зиску жодній зі сторін діалогу. Водночас «м'який» варіант уточнення цієї парадигми в контексті врахування нових реалій другої половини десятих років ХХІ ст. і пошуку спільної моделі примирення в царині «історичної політики», яка б при цьому спиралася на спільні політичні, економічні та культурно-гуманітарні проекти, вочевидь, не тільки неминучий, але й буде корисним для України і Польщі з точки зору розбудови двосторонніх відносин на перспективу.

Професор Студій Східної Європи Варшавського університету Ян Маліцький заявив у коментарі польській інформагенції РАР [38], що після «героїчно-сентиментально-романтичного» періоду двосторонні стосунки стануть прагматичними, але це, зовсім не означає їхнього погіршення. Цю точку зору поділяють в середовищі польських та українських політиків і науковців. Так, відомий польський дипломат і соціолог Маріуш Машкевич зазначає, що «геополітичні та регіональні чинники гальмують перебіг польсько-українського діалогу, але їх не можна вважати нездоланною перешкодою» [39]. Його колеги, науковці з Варшавського університету Даріуш Мільчарек і Ольга Барбурська, враховуючи актуальну політичну конфігурацію в Європі, цілком резонно стверджують, що Польща має історичний шанс стати своєрідним містком між західною та північною частинами континенту, до яких вона вже належить організаційно, та цілою низкою країн Східної Європи. При цьому Польща, як лідер процесів розширення ЄС на Схід, повинна і надалі відігравати роль «брюссельського адвоката» тих східноєвропейських партнерів, які прагнутимуть розвивати зв'язки з Євросоюзом, а водночас допомагатиме їм у досягненні основоположних європейських стандартів [40].

Підсумовуючи, зазначимо, що в середовищі українських політиків, дипломатів, учених і пересічних українців за останні роки вкоренилося сприйняття Польщі як надійного стратегічного партнера, який активно підтримує інтереси України в Європі. Водночас подальший характер українсько-польських відносин визначатиме позиція обох країн, еволюція геополітичних реалій, насамперед у Європі, а також якість просування України на шляху всебічної поступальної співпраці з Європейським Союзом. Бажано, щоб сучасна «нова ера» українсько-польського співробітництва була наповнена значною активізацією політичної, економічної, культурно-гуманітарної співпраці, зокрема в контексті реалізації програми співробітництва між Україною та Республікою Польща на перспективу. Цьому сприятиме міцний фундамент українсько-польської співробітництва, закладений впродовж попередніх двох з половиною десятиліть існування постбіполярного світу і Європи без розмежувальних конфронтаційних «мурів» та «завіс».

Список використаних джерел

1. 12 грудня 2016 р. в Дипломатичній академії України при МЗС України відбулася Міжнародна науково-практична конференція «Україна – Польща: 25 років дипломатичних відносин» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dipacadem.kiev.ua/novyny/page/5/> (доступ – 21.03.2017).
2. Аркуша О. Проблема консолідації національно-політичних сил українського галицького суспільства у 90-х рр. XIX ст. / О. Аркуша // Молода нація: альманах. – 1996. – № 3. – С. 198–212; Верига В. Нариси з історії України (кінець XVII ст. – початок XX ст.) / В. Верига. – Львів, 1996. – 340с. ; Грицак Я. Нариси історії України: Формування модерної української нації XIX–XX ст. / Я. Грицак – К., 1996. – 356 с.; Плекан Ю. Українсько-польсько-австрійські відносини наприкінці XIX – на початку XX ст. / Ю. Плекан // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Вип. XV. – Ів.-Франківськ; 2009. – С. 48–54; Чорновіл І. Польсько-українська угода 1890 – 1894 рр. / І. Чорновіл – Львів, 2000. – 247 с. та ін.
3. Україна в сучасному геополітичному вимірі: теоретичні і прикладні аспекти / За ред. Ф. Рудича. – К.: МАУП, 2002. – С. 284.
4. Голос України. – 1994. – 23 березня.
5. Геополітика: Україна в міжнародних відносинах: Україна – Польща [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.readbooks.com/book/183/6482.html> (доступ – 21.03.2017).
6. Жовква І. Стратегічне партнерство в Україні. Теорія і практика / І. Жовква / За заг. ред. академіка НАН України, д. т. н. В. Горбуліна. – К.: ДП «НВЦ», «Євроатлантикінформ», 2006. – С. 116.
7. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua> (доступ – 21.03.2017).
8. Східне партнерство ЄС: Додаткові можливості для євроінтеграції України / І. Газізуллін, М. Гончар, О. Коломієць та ін.; за ред. В. Мартинюка; Укр. незалеж. центр політ. дослідж. – К.: Агентство «Україна», 2009. – С. 13.
9. Мільчарек Д., Барбурська О. Східний вектор зовнішньої політики ЄС: здобутки та проблеми. – Львів: РАСТР-7, 2016. – 156 с.; Східне партнерство ЄС: Додаткові можливості для євроінтеграції України; Сидорук Т. Політика сусідства Європейського Союзу у Східній Європі: модель інтеграції без членства: монографія /

Т. Сидорук. – Львів: ПАІС, 2012. – 444 с.; Троян С. Конструювання нової моделі інтеграції в Європі (Рецензія на монографію: Сидорук Т. В. Політика сусідства Європейського Союзу у Східній Європі // Гілея : науковий вісник: збірн. наук. пр. – Вип. 63. – К.: НПУ імені М. Драгоманова, 2012. – С. 806–809.

10. Добош Г. Українсько-польські відносини: потреба перезавантаження чи продовження? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/> (доступ – 21.03.2017).

11. Присташ Я. «Етнічна чистка з ознаками геноциду» / Я. Присташ // Наше Слово. – 2013. – № 26. – 30 червня.

12. Посольство України в Республіці Польща (Економічний бюлетень. Червень 2013 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://poland.mfa.gov.ua/ua/ukraine-pl/regions> (доступ – 11.03.2016); Динаміка українсько-польської інвестиційної співпраці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://inwest_sp_2311.doc (доступ – 03.12.2017); Польща. Огляд ринку / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://epo.org.ua/polshha-oglyad-rynku/> (доступ – 03.12.2017).

13. Держкомстат України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua> (доступ – 03.12.2017).

14. Перспективи українсько-польських відносин: Пресконференція в «Главреді» // Главред. – 2010. – 5 серпня [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.glavred.info/print/articles/17042.ppt> (доступ – 21.03.2017).

15. Wonicki R. Poland and Russia: a fresh start or business as usual? / R. Wonicki [Електронний ресурс] – Режим доступу : // <http://www.opendemocracy.net/od-russia/rafal%5%82wonicki> (доступ – 21.03.2017).

16. Костюк Б. Українсько-польські відносини за президента Коморовського: погляд із Києва / Б. Костюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/content/article/2120751.html> (доступ – 21.03.2017).

17. Заборовський М. Польська дипломатія без комплексів // День. – 2011. – № 1 (11 січня); Rzeczpospolita. – 2011. – 07.01.2011.

18. Коморовський і Янукович: дружба в минулому? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dw.de/коморовський-і-янукович-дружба-в-минулому/a-17264906> (доступ – 21.03.2017).

19. Відбулось VI засідання Ради МЗС України та МЗС Республіки Польща під головуванням глав зовнішньополітичних відомств України та Польщі // Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/23007-the-vi-meeting-of-the-ukraine-poland-foreign-ministries-council-was-held-under-the-chairmanship-of-foreign-ministers-of-ukraine-and-poland> (доступ – 21.03.2017).

20. Порошенко здійснює свій перший закордонний візит в якості Президента України // Голос України. – 2014. – 3 червня.

21. Президент Польщі: «Не може бути свободи без солідарності з Україною» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dw.de/президент-польщі-не-може-бути-свободи-без-солідарності-з-україною/a-17682049> (доступ – 21.03.2017).

22. Коморовський: Європа не має повторити помилки 1930-х років [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dw.de/коморовський-європа-не-має-повторити-помилки-1930-х-років/a-17889870> (доступ – 21.03.2017).

23. Депутат Сейму: Ми не хочемо, щоб Росія перетворила цілу Україну на Донбас [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dw.de/депутат-сейму-ми-не-хочемо-щоб-росія-перетворила-цілу-україну-на-донбас/a-18100399> (доступ – 03.12.2017).

24. Візит Порошенка в Польщу, як доказ стратегічного партнерства Польщі й України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.polradio.pl/5/38/Artykul/190339> (доступ – 21.03.2017).

25. Кравченко В. Тест з історії // Дзеркало тижня. – 2015. – 18 грудня (№49).

26. Українсько-польське торговельно-економічне співробітництво (інформаційно-аналітична довідка) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://poland.mfa.gov.ua/ua/ukraine-pl/trade> (доступ – 03.12.2017).

27. Киридон А. Від історії до пам'яті: пошук моделей примирення в Центральній-Східній Європі // Антагонізм і примирення у мультикультурних середовищах /за ред. Я. Курчевського і О. Герман; наук. ред. А. Киридон, С. Троян; пер. з польськ. – К. : Ніка-Центр, 2017. – С. 11–39; Motyka G. Wołyń '43. – Wydanie I. – Warszawa: Wydawnictwo Literackie, 2016. – 288 s.

28. УПА й геноцид: про що свідчить резолюція польського Сейму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://socportal.info/2016/07/25/upa-j-genotsidpro-shho-svidchit-rezolyutsiya-pol-s-kogo-sejmu.html> (доступ – 03.12.2017).

29. Магда Є. Польща: від адвоката до прокурора [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zaxid.net/news/showNews.do?polshha_vid_advokata_do_prokurora&objectId=1418893 (доступ – 03.12.2017).

30. «Марш незалежності» у Варшаві: націоналісти спалили український прапор [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-abroad/2119049-marsi-nezaleznosti-u-varsavi-nacionalisti-spalili-ukrainskij-prapor.html> (доступ – 03.12.2017).

31. Зоценко Д. Україна – Польща: «війна пам'ятників» чи «гра третьої сили»? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bbc.com/ukrainian/features-38767556> (доступ – 03.12.2017).

32. Подобиці дипломатичного скандалу між Україною та Польщею [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://24tv.ua/podrobitsi_diplomatichnogo_skandalu_mizh_ukrayinoyu_ta_polshheyu_n771985 (доступ – 03.12.2017).

33. «Майбутнє відносин України та Польщі під питанням через історію». Я. Качинський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2017/01/30/7060876/> (доступ – 03.12.2017).

34. Жолобович І. Україна і Польща: ще союзники чи вже просто сусіди? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://24tv.ua/ukrayina_i_polshha_shhe_soyuzniki_chi_vzhe_prosto_susidi_n777192 (доступ – 03.12.2017).

35. Inform Napalm оприлюднив методичку Кремля по Польщі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://prostir.pl/2017/02/inform-napalm-opriлюдniv-metodichku-kremlya-po-pol/> (доступ – 03.12.2017).

36. «Польсько-українські відносини не повинні бути заручником минулого». В. Ващиковський. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.112.ua/polityka/polsko-ukrainski-vidnosyny-ne-rovunni-buty-zaruchnykamy-mynuloho-vashchykovskiyi-370868.html> (доступ – 03.12.2017).

37. Шаповал Ю. Сімдесят і десять // Волинь 1943. Сімдесята річниця злочину. – К.: Польський інститут у Києві, 2013. – С. 30.

38. Дуда у Києві: «найважливіший візит» польського президента [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zik.ua/zmi/bbc/2015/12/14/151214_duda_preview_sx_13591 (доступ – 21.03.2017).

39. Машкевич М. Східна польська політика у ХХ – на початку ХХІ ст.: концепції та інтерпретації / М. Машкевич; пер. з польс. – К. : Ніка-Центр, 2015. – С. 280.

40. Мільчарек Д., Барбурська О. Східний вектор зовнішньої політики ЄС: здобутки та проблеми. – Львів : РАСТР-7, 2016. – С. 140.

Куц Галина (м. Харків)

ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКА СПІВПРАЦЯ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ГЕОПОЛІТИЧНОГО БАЛАНСУ СИЛ В ЄВРОПІ (У КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ ХАРТЛЕНДУ)

Теорія Хартленду (від англ. Heartland – «серцевинна земля»), що з'явилася в геополітичному дискурсі майже сто років тому, до цього часу є основою багатьох зовнішньополітичних стратегій [3]. Засновником теорії Хартленду був Х. Маккіндер, який обґрунтовував залежність геополітичної ситуації від фізико-географічних умов певної країни. У праці «Демократичні ідеали і реальність» (1919 р.) він концептуалізував поняття Хартленду як своєрідної географічної вісі історії [11]. Термін «Хартленд» позначав особливий Євразійський регіон. Зазначимо, що поняття Хартленду є штучно створеним конструктом для геополітичної концептуалізації політичних реалій. Саме тому кордони Хартленду не були чітко окреслені. Згодом, доопрацьовуючи власну концепцію, Х. Маккіндер зазначив, що «Хартленд – це північна і внутрішня частина Євро-Азії. Він простягнувся на південь від арктичного побережжя до серединних пустель, і широкий перешийок між Балтійським і Чорним морями утворює його західні межі» [5, с. 58]. На його думку, Хартленд є величезною природною фортецею на землі [5, с. 61].

Отже, у сучасному геополітичному дискурсі існують різні версії місця Хартленду на карті світу. Разом з тим, територію України відносять до «серця» землі. В окремих геополітичних концепціях лінія зіткнення Хартленду і Римленду проходить по українській території. Це пояснює надмірну увагу до України зі сторони всіх великих геополітичних гравців.

Слід розуміти, що битва за Хартленд вічна. Звернемось до Х. Маккіндера, який сформулював відомі максимуми: 1) Хто контролює Східну Європу, той керує Хартлендом; 2) Хто контролює Хартленд, той керує Світовим островом (тобто Євразією і Африкою); 3) Хто контролює Світовий острів, той керує світом [7, с. 728].

Х. Маккіндер надавав великого значення Східній Європі – «стратегічному Хартленду» з басейнами Чорного і Балтійського морів. Саме в цьому місці розташована т. зв. «осьова держава», щодо

якої було сформульовано наведену максимуму Х. Маккіндера. Тобто, і територію Польщі, і територію України можна віднести до зони «стратегічного Хартленду». Х. Маккіндер пропонував «ідею створення бар'єра з нових країн Східної Європи з метою запобігання об'єднання сил «стратегічного Хартленду» та Східного Хартленду (Німеччини та Росії)» [8, с. 775–776]. У контексті цієї теорії вважали, що для збереження геополітичного балансу сил в Європі постає необхідність формування буферної зони незалежних держав між Німеччиною та Росією. Ця ідея була втілена у 1919–20-му роках завдяки рішенням Версальської (Паризької) мирної конференції.

Цікавою була позиція Х. Маккіндера щодо України та Польщі. У січні 1920 р. він звернувся з меморандумом до прем'єр-міністра Великобританії Ллойда Джорджа, у якому «постулював побудову політичного блоку на території так званого Міжмор'я, куди входять Польща, Україна, Білорусь» [10].

Слід зазначити, що в Україні та Польщі є багато потужних ідей, історичних фактів, подій, особистостей, на основі яких можна формувати стратегії ефективної співпраці [4, с. 107]. Це, наприклад, ідея Міжмор'я (Intermarium). Це постать визначної особистості – Папи Римського Іоанна Павла II, діяльність котрого постійно була спрямована на польсько-українське порозуміння. Вважаючи християнство конститутивним чинником Європи (як спільний знаменник самовизначення європейців), Іоанн Павло II називав Україну «прикордонням та брамою між Сходом та Заходом», оскільки на українській території відбулося схрещення різних культур. Саме на українській землі, – зазначав він, – церква дихає «двома легенями східної та західної традицій» [6, с. 133].

Доречно пригадати спільні польсько-українські перемоги. Наприклад, 15 серпня 1920 р. відбувся переможний прорив у Варшавській битві, що увійшла в історію під назвою «Диво над Віслою» [2; 9]. У цій битві поляки разом з українцями врятували Європу від більшовиків. Юзеф Пілсудський характеризував союз між поляками та українцями так: «Йде боротьба за нашу і вашу свободу проти спільного ворога. Я впевнений, що розуміння між Українською і Польською республіками принесе славу й добробут обом народам. ... Від імені Польщі проголошую: «Хай живе вільна Україна!» [1].

Загалом, концепція Хартленду тісно корелювала з ідеями концепції Балто-Чорноморського союзу, яка сьогодні – в умовах гібридної російсько-української війни – набула значної актуальності.

Майбутнє – за об'єднанням України та Польщі в регіональний союз, яким буде втілена давня ідея Балто-Чорноморського альянсу (Міжмор'я) з метою збереження геополітичного балансу сил в Європі.

Список використаних джерел

1. Гуменюк О. «Диво на Віслі»: український вимір [Електронний ресурс] / О. Гуменюк // Історична правда. – Режим доступу : <http://www.istpravda.com.ua/articles/2015/08/25/148514/>.

2. «Диво над Віслою» врятувало Європу від більшовиків [Електронний ресурс] // Gazeta.ua. – Режим доступу : https://gazeta.ua/articles/history/_divo-nad-visloyu-vryatuvalo-evropu-vid-bilshovikiv/511867.

3. Куц Г. М. Архетип серця в українському політико-ментальному просторі / Г. М. Куц // Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки: зб. наук. праць / Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. – Харків, 2017. – Вип. 1 (13). – С. 107–117.

4. Куц Г. М. Політико-культурні аспекти формування колективної ідентичності в контексті сучасних польсько-українських відносин / Г. М. Куц // Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки: зб. наук. праць / Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. – Харків, 2016. – Вип. 2 (12). – С. 101–108.

5. Маккіндер Х. Круглая земля и обретение мира [Електронний ресурс] / Хэлфорд Маккіндер; [пер. с англ.] // Космополис. – Зима 2006–2007. – № 2 (16). – С. 56–69. – Режим доступу : http://www.pseudology.org/state/Makinder_KruglayaZemlya_i_obretenie_mira2.pdf.

6. Моджеєвські А. Про європейську сутність України у вченні Папи Римського Івана Павла II / Аркадіуш Моджеєвські // Історико-політичні проблеми сучасного світу: зб. наук. статей. – Чернівці : Рута, 2008. – Т. 17–18. – 280 с. – С. 132–137.

7. Омельченко Ю. Хартленд і Римленд / Ю. Омельченко // Політологія : навч. енцикл. словник-довідник для студентів ВНЗ I-IV рівнів акредитації / За наук. ред. Н. М. Хоми [В. М. Денисенко, О. М. Сорба, Л. Я. Угрин та ін.]. – Львів : «Новий Світ – 2000», 2014. – 779 с. – С. 728–729.

8. Уманець О. Хартленд / О. Уманець // Політологічний енциклопедичний словник / уклад. : [Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.]; за ред. М. П. Требіна. – Харків : Право, 2015.– 816 с. – С. 774–776.

9. Bez Polaków Europa była by czerwona po Pireneje [Електронний ресурс] // Fronda.pl. – Режим доступу : <http://www.fronda.pl/a/bez-polakow-europa-bylaby-czerwona-po-pireneje-1,97989.html>. Гуменюк О. «Диво на Віслі»: український вимір [Електронний ресурс] / О. Гуменюк // Історична правда. – Режим доступу : <http://www.istpravda.com.ua/articles/2015/08/25/148514/>.

10. Eberhardt P. Koncepcja Heartlandu Halforda Mackindera [Електронний ресурс] / Piotr Eberhardt. – Режим доступу : http://rcin.org.pl/Content/1849/Wa51_12800_r2011-t83-z2_Przeg-Geogr-Eberhardt.pdf.

11. Mackinder H. J. Sir. Democratic ideals and reality: a study in the politics of reconstruction [Електронний ресурс] / by Sir Halford J. Mackinder; [edited by and] with a new introduction by Stephen V. Mladineo. – Washington : National Defense University Press defense classic ed., 1996. – 213 p. – Режим доступу : https://www.files.ethz.ch/isn/139619/1942_Democratic_Ideals_Reality.pdf.

Мацієвський Юрій (м. Остроз)

ЧОМУ МАСОВІ ВБИВСТВА ПОЛЯКІВ НА ВОЛИНІ НЕКОРЕКТНО НАЗИВАТИ ГЕНОЦИДОМ[1]

Мета цієї статті – обґрунтувати тези про політичну і юридичну некоректність постанови Сейму РП про «геноцид» громадян II Речі Посполитої «українськими націоналістами». Суть геноциду – це спрямовані державою дії з метою дезінтеграції політичних та соціальних інститутів, тобто знищення передусім еліти народу, 2) підрив культури народу – мови, релігії, національних почуттів, 3) знищення економічних підстав існування народу, 4) масові вбивства представників цього народу.

Дії УПА, крім масових вбивств поляків, не підпадають під визначення геноциду. Дії окремої військово-політичної організації (УПА) не можна прирівнювати до цілеспрямованої державної політики винищення цілих народів, яку здійснювали уряди Туреччини щодо вірменів, нацистського Рейху щодо євреїв, чи Радянського Союзу щодо українців. Залишаючись заручником суспільних очікувань, правляча коаліція у Польщі здійснила крок, який не сприяє примиренню і порозумінню між Польщею та Україною, а, навпаки, дозволяє Росії ще більше грати на протиріччях, що існують між цими народами.

Заклик верхньої палати польського парламенту (Сенату) визнати дії «українських націоналістів» у східних воєводствах II Речі Посполитої (РП) геноцидом польського населення і наступна постанова Сейму є фактично і політично помилковими рішеннями. Прийняття цього формулювання більшістю Сенату (60 голосів, проти – 23, 1 – утримався) і Сейму (432 голоси, проти – 0, утрималося – 10) свідчить про переваги популістського дискурсу над відповідальним, раціональним дискурсом.

Про небезпеки політизації цього питання вже достатньо писали і говорили польські та українські вчені. Даємо посилання на перші коментарі [2,3,4]. Примітно, що невдовзі після прийняття цієї постанови, депутати Державної Думи РФ від КПРФ виступили з ініціативою «визнання злочинів українських націоналістів на території Волині геноцидом» [5]. Реакція в Україні також була

очікуваною – від обурення [6] до застережень [7] і намагання виробити асиметричну лінію поведінки [8].

Відразу зауважу, що я не виправдовую дії УПА. Масові вбивства поляків у Східній Галичині, Волині мали місце, і це визнають українські політики та історики. Водночас, об'єктивні польські історики й інтелектуали визнають, що фізичне насилля зі сторони українців було реакцією на структурне і фізичне насилля зі сторони поляків. Однак здомінований популістами польський Сейм воліє цього не помічати. Вкрай необхідно знайти коректне академічне і політичне формулювання, яке б дозволило примирити, а не роз'єднувати народи. «Волинська трагедія» чи «Волинська різанина», вочевидь, є частиною політизованих дискурсів в Україні і Польщі. Політизоване використання поняття «геноцид» (*Ludobójstwo*) у постанові польського Сейму є помилковим з точки зору класичних і сучасних досліджень геноциду.

Сутність геноциду

Постанова Сенату Польщі від 8 липня 2016 р. і Сейму від 22 липня 2016 р. у яких події 40-х років на Волині названі актом «геноциду, вчиненого українськими націоналістами проти громадян II Речі Посполитої», беруть до уваги лише зовнішню відповідність ознак геноциду (масові вбивства) [9] тому, що відбувалося на Волині у 1943 р., але не добачають суті того, що польський правник Рафаель Лемкін окреслив поняттям «геноцид» [10]. Крім того, це формулювання переоцінює можливості «українських націоналістів» (ОУН і УПА), але жодним чином не згадує тих громадян II Речі Посполитої, які загинули від дій Армії Крайової (АК).

У своїй найвідомішій праці (1944 р.) Р. Лемкін визначає геноцид, як «скоординовану стратегію знищення групи людей, процес, який може бути досягнутий шляхом повної анігіляції, а також стратегій, які підривають базові засади існування групи, включаючи мову, культуру та економічну інфраструктуру». В іншому місці він пише, що «геноцид не обов'язково означає негайне знищення нації, за винятком випадків масових вбивств усіх членів нації. Він задуманий, скоріше, як скоординований план різних дій, спрямованих на дезінтеграцію базових засад життя національних груп, з метою знищення самих цих груп. Такий план мав би на меті дезінтеграцію культури, мови, національних почуттів, релігії та економічних підстав існування національних груп, знищення особистої безпеки,

свободи, здоров'я, гідності та навіть життя людей, що належать до таких груп» [11].

Такі визначення вказують на те, що геноцид – це спрямовані дії, з метою 1) дезінтеграції політичних та соціальних інститутів, тобто знищення передусім еліти народу, 2) підрив культури народу – мови, релігії, національних почуттів, 3) знищення економічних підстав існування людей, 4) масові вбивства представників цієї групи.

Наступники Р. Лемкіна – Б. Гарф (Barbara Harff) і Т. Гурр (Ted R. Gurr) уточнюють початкове визначення геноциду як «просування і здійснення політик державою чи її агентами, які призводять до смертей значної частини групи...» [12]. В іншому дослідженні вчені прямо вказують на вирішальну роль держави в організації геноциду і інших форм групових репресій [13].

Подібну точку зору обстоює Рудольф Руммель (R. J. Rummel), який наголошує, що геноцид потрібно розуміти як спрямовані урядом вбивства людей через їхню приналежність до тієї чи іншої групи (Genocide should ordinarily be understood as the government murder of people because of their indelible group membership) [14].

Визнані дослідники геноциду Марк Левін (Mark Levene) [15], Ірвінг Горовітц (Irving Horowitz) [16] чи Адріан Галлахер (Adrian Gallagher) [17] звертають увагу на обмеження юридичного визначення геноциду, прийнятого у статті II Конвенції Генеральної Асамблеї ООН у 1948 р. «Про запобігання злочину геноциду та покарання за нього», яке наголошує на проявах і виконавцях, але не бере до уваги структури і організаторів [18]. Зокрема, А. Галлахер стверджує, що геноцид здійснюється тоді, «коли джерело колективної влади (як правило держава) свідомо використовує свій владний потенціал для знищення групи ...в цілому чи її значної частини, залежно від відносного розміру групи» [19].

Вочевидь, насильницькі дії УПА (військово-політичної організації) проти мирного польського населення Волині і інших регіонів України не потрапляють під чотири ознаки геноциду, визначених Р. Лемкіним. Так, визнання масових вбивств тутсі у Руанді у 1994 р. геноцидом [20] викликало міжнародну критику, яка виходила з того, що масові вбивства тутсі урядовими і воєнізованими формуваннями гуту були реактивними, а не проактивними діями [21].

Найближче до волинських подій 1943 р., на нашу думку, належить конфлікт 1992–1995 рр. у Боснії і Герцеговині та окремі його епізоди, як масові вбивства сербами мусульман у Сребреніці у

1995 р. Хоча ці події були визнані Міжнародним кримінальним судом по колишній Югославії актами геноциду, Європейський суд з прав людини звернув увагу на те, що етнічні чистки, здійснені сербськими силами у БіГ, не становлять геноциду. Ніхто, однак, не заперечував, що дії сербів підпадають під визначення етнічних чисток.

Переважає більшість визнаних випадків геноциду були політично вмотивованими діями держави [22]. Хоч і дії УПА мали на меті «деполонізацію» Волині з метою створення етнічно однорідної території, їх не можна прирівнювати до систематичного і організованого винищення вірменів у Туреччині, Голокосту євреїв під час Другої світової війни, голодомору українців в СРСР чи масового знищення камбоджійців режимом «червоних кхмерів». Іншими словами, геноцид, або «цілеспрямовані дії з метою знищення повністю або частково окремих груп населення чи цілих народів за національними, етнічними, расовими або релігійними мотивами» може організувати лише держава. Ось чому звинувачення Сенатом Польщі «українських націоналістів» у геноциді населення II Речі Посполитої є некоректним. Ідеологічно розділена ОУН, яка діяла у підпіллі, та її військові формування не могли заступити собою держави, тобто здійснювати цілеспрямовану політику знищення цілого народу.

У пошуках нейтрального формулювання

Масові вбивства поляків загонами УПА є визнаним фактом. Так само визнаним фактом є вбивства українців, вчинені загонами польської Армії Крайової (АК). Прийняте в Польщі означення цих дій (відплатні акції – аксје odwetowe) є таким самим евфемізмом, як і українське формулювання – «Волинська трагедія».

Отож, яке формулювання було б прийнятним з академічної і політичної точок зору для взаємного примирення? Найбільш коректним вважаємо нейтральне поняття «етнічний конфлікт» та його специфічні прояви – «етнічні чистки» [23].

Обидва поняття визнані у науковій літературі та політичній практиці. Зокрема, останнє поняття чітко вказує на виконавців, але на відміну від юридичного поняття (геноциду) не передбачає притягнення винуватців до відповідальності. Етнічні чистки трактують як дії держави з метою формування етнічно однорідного населення на певній території. У звіті експертної комісії, створеної на вимогу Радбезу ООН щодо злочинів на території колишньої Югославії, етнічні чистки визначають як «цілеспрямована політика,

здійснена насильницькими чи терористичними методами однією етнічною або релігійною групою з метою усунення з певних географічних районів цивільного населення іншої етнічної або релігійної групи» [24]. Етнічні чистки є проявом етнічного конфлікту, що виникає в результаті розпаду держави [25].

У такому конфлікті етнічні групи прагнуть посилити свою безпеку, намагаючись встановити політичний контроль над територією. Цей різновид етнічного конфлікту особливо гострий тому, що із занепадом держави традиційні механізми стримування насилля як правило не діють. Саме така ситуація склалась на Волині у період Другої світової війни.

Розпад держави виявляється у занепаді попередньо діючих правил в одній або кількох ключових ділянках – військовій організації, фінансовій структурі, політичному представництві тощо. Однією з найважливіших ознак держави є право на монопольне використання сили на своїй території. Тому втрата контролю над територією – це ознака розпаду держави. Якщо таке трапилось, тоді кожна з етнічних груп, що опинилися на території колишньої держави, використовує право на застосування сили, виходячи зі своїх інтересів та можливостей.

Вибух польсько-українського етнічного конфлікту під час Другої світової війни слід пояснювати саме втратою легітимного контролю на застосування сили, що було наслідком німецько-радянської війни. Показово, що конфлікт виник не у 1939 р., коли польська влада була замінена німецькою та радянською окупаційною владою, а лише у 1943 р., у розпалі німецько-радянської війни, коли Німеччина почала втрачати контроль на окупованих територіях Західної України та Волині.

Отож, якщо метою прийняття резолюції Сенатом Польщі було увінчання пам'яті громадян II Речі Посполитої («Nie o zemstę, lecz o ramię wołają ofiary»), які загинули у 40-х роках, то поряд з виконавцями – «українськими націоналістами», варто було б додати і «польських націоналістів» з АК, адже їхні жертви також були громадянами II РП.

Чесне визнання подій 1943–1945 рр. у Східній Галичині і Волині «етнічними чистками», здійсненими українськими і польськими збройними формуваннями в умовах війни і втрати державності обох народів, видається цілком відповідним кроком для взаємного

примирення. Цей крок стане можливий за умови, коли популістів з обох сторін кордону змінять відповідальні політики.

Список використаних джерел

1. Це розширений і доповнений варіант статті, опублікований 12.07.2016 на порталі Zaxid.net під назвою «Волинська трагедія» чи «Волинська різанина»? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zaxid.net/volinska_tragediya_chi_volinska_rizanina_n1397492

2. Українців та поляків об'єднує комплекс жертви, – Ольга Гнатюк [Електронний ресурс] // Громадська радіо. – Режим доступу : <http://hromadskeradio.org/programs/rankova-hvylya/ukrayinciv-ta-polyakiv-obyednuye-kompleks-zhertvy-olya-gnatyuk>. – Назва з екрану.

3. Кралюк П. Без Гедройця, або деякі міфи про «Волинську різанину» [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня. – Режим доступу : <http://gazeta.dt.ua/HISTORY/bez-gedroyca-abo-deyaki-mifi-pro-volinsku-rizaninu-.html>. – Заголовок з екрану.

4. Волинська трагедія-1943. український погляд: етнічна чистка чи польсько-українська війна? [Електронний ресурс] // Цензор.Нет. – Режим доступу: http://censor.net.ua/resonance/396030/volinska_tragedya1943_ukranskiyi_poglyad_etchna_chistka_chi_polskoukranska_vuina. – Назва з екрану.

5. У Росії пропонують визнати «Волинську трагедію» геноцидом [Електронний ресурс] // Українська правда. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news/2016/07/29/7116273/>. – Назва з екрану.

6. Свободівці відреагували на рішення Польського Сейму – хочуть мораторій на встановлення пам'ятників польським діячам у Житомирі [Електронний ресурс] // Житомир. Info. – Режим доступу : http://www.zhitomir.info/news_158652.html. – Назва з екрану.

7. Опока Ю. «Геноцид» – лише початок [Електронний ресурс] / Ю. Опока // Zaxid.net. – Режим доступу : http://zaxid.net/news/showNews.do?genotsid__lishe_pochatok&objectId=1398612. – Заголовок з екрану.

8. Грицак Я. Про наслідки для України і українсько-польські відносин [Електронний ресурс] // Новое время. – Режим доступу : <http://nv.ua/ukr/opinion/grytsak/shljah-ukrajini-ta-polshchi-do-proshchennja-183764.html>. – Заголовок з екрану.; Агаркова Т. Волинь: асиметрія пам'ятей. 8 істориків про рішення польського парламенту [Електронний ресурс] // Громадське телебачення. – Режим доступу :

<http://hromadske.ua/posts/volyn-asymetriia-pamiatei-8-istorykiv-pro-rishennia-polskoho-parlamentu>. – Заголовок з екрану.

9. Senat upamiętnił ofiary rzezi wołyńskiej [Електронний ресурс] // Wiadomości.pl. – Режим доступу: internetowej: <http://wiadomosci.wp.pl/kat,1342,title,Senat-upamietnil-ofiary-rzezi-wozynskiej,wid,%2018413272,wiadomosc.html?icaid=117aba>. – Назва з екрану.

10. Raphael [Electronic resource] // Wikipedia. – Accessed: https://en.wikipedia.org/wiki/Raphael_Lemkin.

11. Lemkin R. Axis Rule in Occupied Europe: laws of occupation, analysis of government, proposals for redress. Clark, N.J: Lawbook Exchange. 2008. – p. 270.

12. Harff B. Toward Empirical Theory of Genocides and Politicides: Identification and Measurement of Cases Since 1945 [Electronic resource] / B. Harff, T. Gurr. – Accessed: https://www.jstor.org/stable/2600447?seq=1#page_scan_tab_contents.

13. Harff B. Victims of the State: Genocides, Politicides and Group Repression since 1945 [Electronic resource] // International Review of Victimology. – Accessed: <http://irv.sagepub.com/content/1/1/23.abstract>.

14. Rummel R. Democide versus genocide: which is what? [Electronic resource] / R. Rummel. – Accessed: <http://www.hawaii.edu/powerkills/GENOCIDE.HTM>

15. Levene M. The crisis of genocide [Electronic resource] // History Today. – Accessed: <http://www.historytoday.com/reviews/crisis-genocide>.

16. Horowitz I. Taking Lives: Genocide and State Power. – 2002. Transactions publishers.

17. Gallagher A. Genocide and its Threat to Contemporary International Order. – 2013. Palgrave Macmillan UK.

18. Концепція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього [Електронний ресурс] // Вікіпедія. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Конвенція_про_запобігання_злочину_геноциду_та_покарання_за_нього. – Назва з екрану.

19. Gallagher A. Genocide and its Threat to Contemporary International Order – P.37.

20. Rwandan genocide [Electronic resource] // Wikipedia. – Accessed: https://en.wikipedia.org/wiki/Rwandan_genocide#Revisionist_accounts.

21. Там само.

22. Past Genocides and Mass Atrocities [Electronic resource] // United to end genocide. – Accessed: <http://endgenocide.org/learn/past-genocides/>.

23. Liberman B. Ethnic Cleansing' versus Genocide? [Electronic resource] // The Oxford Handbook of Genocide Studies. – Accessed: <http://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199232116.001.0001/oxfordhb-9780199232116-e-3>.

24. Liberman B. Ethnic Cleansing' versus Genocide? [Electronic resource] // The Oxford Handbook of Genocide Studies. – Accessed: <http://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199232116.001.0001/oxfordhb-9780199232116-e-3>.

25. Мацієвський Ю. Етнічний конфлікт – вивчений феномен? [Електронний ресурс] / Ю. Мацієвський. – Режим доступу : <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/9613/10-Matsievski.pdf>. – Заголовок з екрану.

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Українсько-польські відносини плідно розвиваються вже понад двадцять п'ять років. Проте сучасні виклики глобального і локального характеру суттєво впливають на їхній стан та перспективи. Міжнародна ситуація далека від стабільності: системне порушення Росією міжнародного права, збройна агресія її в Україну, низка регіональних збройних конфліктів і «точок напруги» негативно впливають на загальну картину.

Проблематика класичної геополітики, балансу сил, боротьби за території та сфери впливу знову стала актуальною. Одне з найяскравіших підтверджень цієї тези – анексія РФ Криму та її інвазія в східну Україну. Ці події стали першою спробою силової зміни європейських кордонів такого масштабу з часів закінчення Другої світової війни. Сучасна російська зовнішньополітична стратегія ґрунтується на готовності до застосування військової сили для досягнення геополітичних цілей. Вважаємо таку стратегію анахронізмом часів «холодної» війни і, що вона заздалегідь приречена на фіаско, оскільки суперечить актуальним тенденціям розвитку міжнародної системи. Втім поки що це не заважає Росії продовжувати знущатися над вільним світом. Реакції євроатлантичного співтовариства засвідчують поступове розуміння рівня викликів, що їх несе РФ. Росія демонстративно кидає виклик системі цінностей, що склалася за підсумками Другої світової та «холодної» війни. Поза сумнівом, що від відповіді, яку отримає Росія на свою агресивну стратегію, в майбутньому залежатиме європейська безпека. У цьому контексті Польща послідовно захищає спільні цінності в ЄС та НАТО.

Водночас у Польщі майже безкарно здійснює потужну пропагандистську діяльність РФ. Механізми її реалізації різні: власне проросійська дезінформація; спотворення фактів війни в Донбасі; створення проросійських організацій та відповідних сайтів, що висвітлюють новини у потрібному ракурсі. Головні меседжі пропаганди – створення ворожого образу США та поширення дезінформації щодо «нацистської» влади в Україні та великої кількості неонацистських організацій [1].

Розвитку українсько-польських відносин завжди перешкоджали за давні образи, певні стереотипи, сформовані у першій половині ХХ ст., що мають глибокі історичні корені. Керівництво обох держав тривалий час докладало чимало зусиль для нормалізації ситуації. Втім, були зроблені кроки і в зворотному напрямі. Рік тому польський Сейм майже одногolosно прийняв резолюцію про те, що у 1943 р. в Україні відбувся геноцид польського народу. Це була виключно польська політична оцінка. З того часу загострення українсько-польських відносин триває.

З початку 1990-х рр. Польща будувала свої відносини з сусідами за підходами Є. Гедройця, відмовилась від територіальних претензій до них, уникала обговорення гострих історичних тем. Ситуація почала зазнавати змін у 2000-х рр. Навіть після того, як Президент В.Ющенко надав С. Бандері звання «Герой України», в Польщі вважали, що це справа Києва – визначати своїх героїв. Так само «Platforma Obywatelska» не відреагувала особливо жорстко на прийняття декомунізаційних законів Верховною Радою 9 квітня 2015 р. Ці документи, зокрема, визнали бійців УПА борцями за незалежність України. Усе змінилося, коли до влади прийшла партія «Право і Справедливість» (PiS). Її діяльність підтверджує думку італійського філософа Бенедетто Кроче: «З минулого ми завжди обираємо те, що нам потрібне сьогодні» [2].

Останні негативні прояви в українсько-польських відносинах доцільно сприймати й у ширшому контексті. Різкі польські висловлювання лунають також в сторону Європейського Союзу. Здається, що це забаганка не лише уряду Польщі. PiS підтримує значна частина польського суспільства, яка поділяє такі ідеї та хоче саме таких заяв. Справа в тому, що у сучасній Польщі чітко набули окреслення, принаймні, дві суспільні групи, яким дедалі важче чути одна одну. Одна з них вважає, що після падіння комуністичного режиму країна розвивалася правильно, відносини з сусідами будувалися в інтересах Польщі, а реформи 1990-х рр. призвели до «економічного дива». Інша певна, що після 1989 р. польська влада постійно зраджувала свою країну, діяла в інтересах сусідів, а «економічне диво» – це, насправді, збагачення лише певної групи людей та панування іноземного капіталу. Ця ж група вважала зрадою ігнорування польською владою «бандеризації України».

Напруження, яке відчувається у польському суспільному та політичному житті, не лише наслідок поділу на правих і лівих, або

лібералів і консерваторів, що є звичною практикою в демократичних країнах. Йдеться навіть не про підтримку чинного уряду ПіС чи колишньої правлячої команди з Громадянської платформи. Предмет суперечок – не останні декілька років, а вся історія країни, починаючи з 1989-го. І тут поляки чітко поділилися на дві групи. Для одних Лех Валенса – легенда, для інших – зрадник, який продався комуністичним спецслужбам. Для одних реформи Бальцеровича – запорука успіху, для інших – розорення працівників. Для одних партнерство із Німеччиною – гарантія стабільності, для інших – зрада національних інтересів. Світська держава також сприймається по-різному у католицькій Польщі: це або крок до цивілізованого світу, або спроба нав'язати чужі норми.

Отже, можна вважати, що антиукраїнські висловлювання Я.Качинського, В.Вашиковського та інших польських очільників мають передусім внутрішньопольський вимір. Правляча партія PiS у такий спосіб консолідує навколо себе консервативний електорат із прицілом на майбутні вибори. Українську тему варто розглядати в значно ширшому контексті. Зокрема, правляча партія спираючись на відповідну суспільну підтримку проводить наступ на вільні медіа. Влітку 2016 р. було створено Раду національних мас-медіа. Ця Рада фактично контролює їхню роботу: не надає конкретні темники, але слідкує за «балансом тем»; за тим, як медіа культивують національні традиції, патріотизм та національні цінності. Однією з ініціатив Ради стало виокремлення історії Польщі як пріоритетної теми. Уряд також впорядковував доступ спецслужб до телекомунікаційних даних громадян. Тепер, за рішенням суду, силовики отримали дозвіл на стеження, прослуховування, вивчення кореспонденції, доступ до пошти та отримання даних із будь-яких носіїв та можуть стежити за особами протягом 18 місяців. У червні 2016 р. з'явилося «антитерористичне законодавство». За ним дозволено затримувати особу на 14 діб (замість 48 год. як раніше) за згодою суду. Правоохоронці у зоні, в якій оголошено терористичну загрозу, можуть цілодобово проводити обшуки та затримувати підозрілих осіб. Іноземців, які, на думку правоохоронців, загрожують безпеці Польщі чи її громадян, можуть негайно депортувати з країни. Введено обов'язкову реєстрацію телефонних карток. За ініціативою PiS законодавство щодо абортів зроблено більш жорстким. Першочергове право на демонстрації сейм надав владі та церкві. Варто зазначити, що значна частина консервативних поляків

підтримала ініціативи партії «Право і Справедливість» і виступала на захист цих «добрих» змін.

Такі зміни у Польщі помітили в ЄС. На саміті Європейського Союзу в червні 2017 р. було зазначено, що країни Європи (а це не лише Польща, а й Словаччина, Чехія та Угорщина), які не поважають правила, повинні зазнати політичного тиску. Проте, у Польщі немає політичної сили, яка б однозначно виступала за вихід країни з ЄС. Європейська ідентичність – один з принципів, від якого відштовхувалася «Солідарність», ведучи боротьбу з комуністичним режимом. Щодо цієї сторінки історії існує повний суспільний консенсус. До того ж є здоровий прагматизм: 2015 р. Польща віддала 3,7 мільярди євро до бюджету ЄС, натомість отримала звідти 13,3 мільярдів євро. Пригадаймо, що у 2016 р. на 5,5 % зменшились інвестиції у польське господарство, значною мірою через політику PiS. Нерівномірність розвитку польських територій і майнове розшарування суспільства стали дедалі помітнішими [3]. Три експрезиденти Польщі – Л. Валенса, А. Квасневський, Б. Коморовський вважають, що реформа судової системи, яку намагається провести в Польщі правляча партія є шляхом до диктатури. У Брюсселі навіть припустили можливість введення санкцій проти Польщі у випадку ухвалення цих законів – від позбавлення права голосу в євроінституціях до замороження фінансових програм ЄС. Державний департамент США теж вважав, що польський уряд продовжує впроваджувати законодавство, яке може підірвати незалежність судів та послабити верховенство права в Польщі. Конфлікт у владі може принести радикалізацію протистояння як всередині Польщі, так і у її відносинах із сусідами, а українсько-польські стосунки і без того переживають складні часи. Тим більше, що проурядові медіа називають українців одними з «винуватців» нинішніх протестів у країні [4]. Нарешті, 24 липня А. Дуда наклав вето на два закони, що давали уряду контроль над судовою владою. Щоправда, криза зіграла на користь владі: довіра до PiS зросла. У контексті взаємин Польщі з ЄС зрозуміло, чому центральна польська влада намагається подати українських заробітчан як мігрантів, які не сплачують податки. Подібні заяви розраховані на Європейський Союз, щоб не приймати біженців із Близького Сходу. Проте такий аргумент не сприймають в ЄС. Важливим викликом польської (як і української) економіки є демографічна проблема – нація старіє. Саме українські працівники

стали важливим підживлюючим чинником польського господарства. Українці – найбільш масова група іноземних працівників, а польській економіці потрібні робочі руки. Ймовірно, тому польський уряд нещодавно полегшив працевлаштування іноземців у своїй країні: рівень безробіття там, за даними МВФ, близький до історичного мінімуму. Тож влада шукає нових робочих ресурсів. Офіційно нині в Польщі працює 800 тисяч українців. За неофіційними даними, їх загалом більше ніж 1,5 мільйона осіб. Польські підприємці кажуть, що навіть цього недостатньо, бо бракує робочих рук, особливо на сезонних роботах. Перед запровадженням безвізового режиму для України польські підприємці побоювалися, що українські робітники поїдуть далі, на захід Європи (!). Польський уряд дозволив громадянам інших країн, із якими діє безвізовий режим, працювати без віз: тим, хто має біометричний паспорт, достатньо оформити дозвіл на працю і в'їхати до країни. Польща – перша держава Шенгенської зони, що пішла на такий крок. Показова, в цьому контексті, позиція мера Вроцлава Р. Дуткевича. Він певен, що українці – благословенне явище і можуть бути ліками для польської ксенофобії. На початку липня Р. Дуткевич передав 50 тис. євро на розвиток української громади міста [5].

Парадокс полягає у тому, що польсько-українське стратегічне партнерство справді існує, більше того – розвивається. Польська влада продовжує підтримати Україну у війні на Донбасі, запрошує до участі у роботі Вишеградської четвірки, проекту країн Адріатично-Балтійсько-Чорноморського регіону – Тримор'я. Однак в цьогорічному саміті такого можливого альянсу брали участь лише країни-члени ЄС. Польське лобювання запрошення України не було підтримано. Але все це не заперечує, що у відносинах двох країн настала криза. Можливо, в контексті традиційних рис національного характеру в країні зростає впевненість, що всі проблеми можна вирішити власними силами, що жодних союзників не треба. І ця самовпевненість провокує постійно згадувати образи, завдані Україною. Тим більше, що таку позицію зараз активно підтримує Росія. Неприязне ставлення польської влади до ЄС та України може збільшуватися. Варто підкреслити, що антиукраїнські вислови польських очільників супроводжували різкі вислови в сторону Росії. Той же В. Ващиковський відверто констатує, що немає «української кризи», натомість триває російсько-український конфлікт, який

розпочала саме Росія. Він абсолютно не згодний з терміном «ополченці», підкреслюючи, що на Донбасі діють сепаратисти, які виступають проти легітимної влади [6].

Не об'єктивно у погіршенні польсько-українських відносин звинувачувати лише польську сторону. Зі сторони української влади теж були прорахунки. Можна згадати терміновий вивід українських військ з Іраку в 2005 р. (вони були розташовані в польській зоні відповідальності), який поставив польській контингент в скрутне становище. Нещодавно, багато хто в Польщі з образою сприйняв те, що Президент України П. Порошенко урочисто відкривав безвіз на українсько-словацькому, а не на українсько-польському кордоні.

Отже, існує суперечливість. З однієї сторони, заяви щодо внутрішніх українських, зокрема історичних питань. Можливо, ці питання заслуговують на увагу, але не у такому форматі, про який кажуть польські керівники. З іншої, стратегічні партнерські відносини на державному і на громадському рівнях зберігаються. Правда, вони стають більш прагматичними. За даними сайту Open Aid, із 2014 р. польський уряд надав Україні 110,6 мільйонів доларів США – на економічний розвиток та реформу місцевого самоврядування. Заяви і позиція, яку Польща займає в Європейському союзі та НАТО, дають підстави стверджувати, що вона зацікавлена у підтримці європейської та євроатлантичної інтеграції України. Це було продемонстровано під час обговорення питань щодо продовження санкцій проти РФ, надання Україні безвізового режиму, прискорення ратифікації Угоди про Асоціацію. Варто звернути увагу на інтенсивні українсько-польські контакти на рівні президентів, урядів, парламентів чи громадських організацій. В Польщі зараз перебувають на відпочинку десятки українських дітей наших воїнів, а приймають їх органи місцевого самоврядування з власної ініціативи.

Певний потенціал надання нового імпульсу українсько-польським відносинам має транскордонне співробітництво. Водночас, недоліком двосторонніх угод про транскордонну співпрацю є значною мірою декларативна формальність, яка не підкріплена конкретними механізмами її реалізації, моніторингу, оцінки результатів чи фінансового забезпечення. Частина угод про співпрацю укладається лише під конкретний проект (як «Совине гніздо» в Ужгороді), який фінансується міжнародними чи європейськими фондами. В Закарпатті, на жаль, співпраця представників влади районів з повітовою владою Підкарпатського

воєводства представлена лише Виноградівською міською радою, Перечинською районною радою та окремими сільськими радами Перечинського району.

На українсько-польському кордоні (довжина якого становить 542,39 км) функціонує чотирнадцять пунктів перетину кордону міжнародного значення, які обслуговують регулярні пасажирські перевезення. Крім того, створено шість залізничних пунктів перетину кордону, з яких один не облаштований (Володимир-Волинський), а також один пункт пропуску з пішохідним видом сполучення (Шегиня – Медика) та п'ять пунктів пропуску, що працюють зі спільним контролем. Пропускна здатність прикордонних переходів для всіх типів транспорту недостатня. Вздовж українсько-польського кордону є такі адміністративно-територіальні одиниці, на території яких взагалі відсутні пункти перетину кордону. Так, наприклад, у Закарпатській області та Турківському районі Львівської області немає жодного пункту перетину кордону. Тобто, населення і туристи із Закарпаття змушені для перетину кордону долати відстань понад 100 км до найближчого пункту пропуску у Львівській області, або здійснювати транзитний маршрут через Словаччину. Вирішити цю проблему може новий пункт пропуску «Лубня – Волосате». З обох боків до цих населених пунктів веде автомобільна дорога. Відтак відкриття велопішохідного пункту пропуску не потребує особливих капітальних вкладень для облаштування прикордонної інфраструктури. Закарпатська облрада направляла звернення до Кабінету Міністрів України з проханням посприяти у вирішенні цього питання. Відкриття нового пункту пропуску сприятиме економічному розвитку Закарпаття. До того ж, це відкриє для польських громадян значний туристично-рекреаційний ресурс регіону. Відкриття пішого пункту пропуску «Лубня – Волосате» на українсько-польському кордоні сприятиме розвитку туризму та зможе покращити соціально-економічну ситуацію, перш за все, Великоберезнянщини. Створення нового прикордонного переходу сприяло б роботі Координаційної Ради транскордонного біосферного резервату «Східні Карпати». В ній беруть участь Бещадський національний парк (Польща), національний парк «Полоніни» (Словаччина) та Ужанський національний природний парк (Україна). Втім, розмови про відкриття переходу «Лубня – Волосате» на українсько-польському кордоні тривають вже двадцять років, але в реальну площину справа не переходить.

В Польщі створено спеціальні відділи, на які покладено функції роботи в напрямку транскордонного співробітництва: налагодження співпраці з органами влади прикордонних регіонів сусідніх держав, написання та реалізація транскордонних проектів, проведення зустрічей, виставок та ін. Згадані управлінські ланки діють на базі та під керівництвом регіональних органів влади цих країн. В Україні такі структури у регіональних, районних, міських, селищних чи сільських органах влади переважно відсутні. Неспівмірними є також обсяг повноважень органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, що беруть участь у транскордонному співробітництві. Велике значення має залучення громади до реалізації місцевого самоврядування у рамках транскордонного співробітництва. Ефективний розвиток ТКС, зміцнення партнерства між Україною та Республікою Польща передбачає розширення і вдосконалення існуючої нормативно-правової бази. Необхідно активізувати роботу щодо підготовки двосторонніх документів у всіх сферах та галузях регіонів та держави в цілому.

Водночас, потрібна політична воля з обох сторін для вирішення історичних суперечностей між Польщею та Україною, або, принаймні, для зупинення провокативних розмов та спекуляцій. На думку відомого дослідника українсько-польських взаємин професора Б. Гудя, нам потрібне взаємне визнання вини. Біль відчутний по обидві сторони польсько-українського кордону. Треба почути один одного. Найгірше, що немає конструктивного діалогу і дискусії між поляками та українцями. Радше є заяви сторін, у яких кожна подає свою точку зору, а інша – не зважає на це. Відсутня зацікавленість почути іншу сторону. Коли розмова набуває характеру глухого з німим, тоді важко сподіватися, що можна досягти порозуміння. Зокрема, професор Б. Гудь у своїх дослідженнях спирається на чисельні польські джерела, які свідчать про недоречність однозначних оцінок історичних подій. На його думку, поляків та українців єднає те, що обидві сторони у розмовах про минуле акцентують на своєму мучеництві і дуже неохоче говорять про ті сторінки, де вони були не жертвами, а тими, що здійснювали насильство [7].

Таке напруження не вигідне ні Польщі, ані Україні. Необхідно спільно вивчати історію, вирішувати суперечливі питання і визнати провини. Політизація цих питань, висування взаємних звинувачень йде на користь нашому спільному ворогові – Росії. Однак, в сучасних

умовах припинити розгортання протистояння, на жаль, неможливо. Саме тому потрібно зберігати витримку. Наші політичні оцінки можуть бути розбіжними із польськими. Наприклад, з початку ХХІ ст. відбувається героїзація польських т. зв. «проклятих солдатів», які боролися проти радянської Польщі, та одночасно нищили євреїв та українців. Втім Україна з цього приводу мовчить. Ми витрачаємо забагато часу та енергії на з'ясування минулого, замість того, щоб обговорювати, планувати та реалізовувати проекти, які формуватимуть наше майбутнє. В цьому контексті конкретне і наповнене співробітництво в умовах новітніх геополітичних викликів сприятиме нормалізації українсько-польських взаємин.

Список використаних джерел

1. Російська пропаганда в країнах Вишеградської четвірки: вплив і способи протидії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.mediasapiens.ua/trends/1411978127/rosiyska_propaganda_v_krainakh_vishegradskoi_chetvirki_vpliv_i_sposobi_protidii/
2. Наталя Яковенко: «Лише наївний історик сліпо вірить джерелу, натомість фахово зрілий – ніколи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://science.platfor.ma/natalya-yakovenko/>
3. Драпак М. Польща: Пояснюємо, що відбувається [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lustrum.com.ua/poland/>
4. Панченко Ю. Польський розкол: що змінить для Варшави та Києва конфлікт між президентом та партією влади [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/07/25/7068979/>
5. Президент Вроцлава передав Фонду «Україна» 50 тис. євро [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forpost.lviv.ua/novyny/5126-prezydent-vroslava-peredav-fondu-ukraina-50-tys-ievro>.
6. МЗС Польщі: немає «ополченців» та «української кризи», є конфлікт, який почала РФ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eurointegration.com.ua/news/2017/08/7/7069501/>
7. «Польща і Україна мусять дійти до порозуміння, щоб перед Москвою вистояти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.radiopolsha.pl/6/39/Artykul/261504>.

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКЕ СТРАТЕГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО В УМОВАХ ІСТОРІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ПОЛЬЩІ

Важливим інструментом сучасної зовнішньої політики є стратегічне партнерство, застосування котрого суттєво підвищує ефективність діяльності держав на міжнародній арені. Стратегічним партнером України є Республіка Польща, відносини з якою, на відміну щодо інших міжнародних партнерів, не формувалися під впливом винятково економічних інтересів або кон'юнктурних факторів. Партнерство між обома державами характеризує наявність спільних стратегічних завдань, інтересів та цілей. Тут йдеться про послідовну підтримку польськими партнерами європейської інтеграції України, сповідування «політики відкритих дверей» щодо вступу України в НАТО, надання підтримки в протистоянні російській агресії, розвиток регіональної співпраці у сфері енергетичної безпеки України.

Логічно, що українсько-польське стратегічне партнерство має певні особливості. По-перше, хвилеподібність, коли періоди розвитку чергуються з «охолодженням» співпраці між державами. За влучним висловлюванням Посла України в Польщі А. Дешиці, нинішній етап українсько-польських відносин можна охарактеризувати словами відомого історичного персонажа – «один крок вперед, два кроки назад» [1]. По-друге, попри всі обставини та впродовж усього періоду, політичне керівництво України і Польщі однаково розуміють зміст відносин стратегічного партнерства, його важливість для розвитку країн та висловлюють взаємну зацікавленість у провадженні власне такого формату взаємодії на міжнародній арені.

Водночас чимало аналітиків і політичних практиків констатують наявність ризиків у польсько-українському стратегічному партнерстві через посилення історичної риторики. Відомо, що 9 квітня 2015 р. Верховна Рада України прийняла Закон «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України ХХ століття», а Польський Сейм у відповідь – Резолюцію «Про встановлення 11 липня Днем пам'яті поляків, жертв геноциду, вчиненого ОУН–УПА» (липень 2016 р.). Варто зауважити, що історичне минуле повсякчас вносило не надто позитивні корективи у формат

українсько-польських відносин, але українським і польським політикам вдавалося балансувати на межі інтересів обох суспільств. Із 1989 р. зовнішня політика Республіки Польща базується на ідеях Ю. Мерошевського та Є. Гедройця про відмову Польщі від будь-яких територіальних претензій на свої колишні землі, підтримку незалежності України, Білорусі, Литви, а також демократизацію Росії як запоруки національної безпеки РП. В основу зовнішньої політики покладена ідея європеїзації, а не політика пам'яті, що передбачало чітке розрізнення національних інтересів від національної пам'яті [2, с. 5]. Політичні лідери обох країн намагалися «делікатно», за можливості оминати історичні протиріччя. Риторика провадження зовнішньої політики змінилася, коли владу в РП отримала партія «Право і справедливість», а пост Президента Польщі обійняв Я. Качинський. Для цієї політичної сили та її прихильників особливого значення набувають історичні питання і не лише в українсько-польському контекстах, а в інших, наприклад, німецькому чи литовському. Міністр закордонних справ Польщі В. Ващиковський 2016 р. навіть назвав роком «польської історичної дипломатії» [2, с. 13].

На нашу думку, історична риторика – це, передусім, відповідь на запити суспільства, вимоги електорату, спосіб підняття політичного рейтингу, аніж спроба зруйнувати стратегічність в українсько-польських стосунках. Так, ініціатором резолюції польського Сейму від 22 липня 2016 року виступив М. Дворчик, якого вважають проукраїнським політиком. А спільну українсько-польську «Декларацію пам'яті та солідарності» у жовтні 2016 р. підтримали 367 депутатів польського Сейму, з-поміж котрих представники «ПіС», «Новечесної» та «Громадянської платформи». Таким чином, результати голосування свідчать, що польський політикум, з однієї сторони, зорієнтований на національний рівень – електорат і його непереборне бажання дізнатись свою правду про історичне минуле, а з іншої, – на міжнаціональний, у якому відносини з Україною розглядають як стратегічні, що є в інтересах обох держав.

Польща не зацікавлена у втраті стратегічного партнерства з Україною з декількох причин. Назвемо декілька: велика кількість українських трудових мігрантів в Польщі, послаблення позицій РП в ЄС і одночасне намагання посилити свій вплив у регіоні Центрально-Східної Європи (ідея Міжмор'я), реалізувати стратегію національної безпеки, що є неможливим в умовах загострення відносин з Україною

тощо. Про незмінність стратегічних інтересів Польщі щодо України, свідчить зміст Спільної Декларації Президентів України та Польщі з нагоди 25-ої річниці незалежності України. В ній наголошено, що незалежність України має принципове значення для безпеки і незалежності європейських держав, зокрема й Польщі[3]. Важливим кроком стало порозуміння Республіки Польща з Україною щодо статей нового освітнього закону в нашій державі й відмова польських посадовців Угорщині на пропозицію підписати лист з протестом щодо змісту документа в частині мови навчання національних меншин. Польська сторона демонструє активність у розслідуванні порушень закону щодо прав українських громадян або українських представницьких структур (посольств та консульств), які знаходяться на території Польщі. Зокрема, у серпні 2016 р. польський суд виніс вирок у справі про перешкоджання українській церковній процесії увічненню військових героїв у Перемишлі у червні 2016 р., також до відповідальності притягнені особи, які здійснювали напади на українців в Гданську, Хващино, Ченстохові, Новій Гуті та інших містах.

Україна, безсумнівно, зацікавлена у стратегічному партнерстві з РП, яка була і залишається нашим надійним союзником в ЄС та у протистоянні з РФ у питаннях відновлення територіальної цілісності нашої держави. Українській стороні варто звернути увагу на такі обставини й вжити заходи щодо їх виправлення, як-от: 1) пасивність у дослідженнях українсько-польського історичного минулого (слід визнати, що польським науковцям тут вдалося досягти значно більших результатів); 2) позиція уникнення або замовчування проблеми (варто зрозуміти, що історичне питання в українсько-польських відносинах було і буде існувати, тому новітній спосіб його уникнення чи замовчування не вирішить проблеми, а ще більше ускладнить міждержавний діалог і послабить позиції української сторони); 3) політична відповідальність. Адже парламент України прийняв Закон «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті» після виступу в ньому Б. Комаровського, Київська міська рада ухвалила рішення про зміну назви Московського проспекту на Проспект Бандери у день, коли П. Порошенко перебував на Варшавському саміті НАТО. Такі «збіги обставин» отримали широкий інформаційний резонанс у Польщі та були сприйняті як образа гідності польського народу зі сторони українців. Виникає питання – це свідомі дії українських політиків,

елемент гібридної війни чи політична некомпетентність? Не слід допускати подібних ситуацій у перспективі. Необхідно активізувати роботу зі створення спільних українсько-польських дискусійних майданчиків для обміну думками та інформацією, а головне – вироблення узгодженої позиції з суперечливих питань. Потрібно розвивати мережу центрів інформування для посилення розуміння того, що багато рішень, які ухвалюють в Україні, жодним чином не є антипольськими та аналогічно в Польщі – антиукраїнськими, а спрямовані на відновлення історичної пам'яті та є важливою складовою національної ідеї кожного народу. «В Україні немає антипольських настроїв» – основний меседж, який слід донести до польського суспільства. Українській стороні доцільно ретельніше розслідувати випадки актів вандалізму та антипольських дій, притягувати винних до відповідальності, робити такі дії максимально публічними, запропонувати польським колегам проводити спільні розслідування таких злочинів.

Очевидним є той факт, що у випадку «згортання» стратегічного партнерства основні втрати понесуть Україна і Польща, натомість свої позиції посилить Російська Федерація. Не випадково у польських і українських ЗМІ з'являються фейкові новини про побиття українців чи поляків, які є продуктом кремлівської пропаганди.

Питання в іншому: до якої межі буде наростати історична риторика у зовнішній політиці Польщі, і до якої межі це буде «прийнятно» для українського суспільства та українського політикуму? До цього часу національний інтерес домінував над історичною риторикою чи бажанням у такий радикальний спосіб підвищити політичні рейтинги, акцентувати увагу суспільства на певній, дуже дискусійній, політичній позиції. Однак сьогодні історізація зовнішньої політики Польщі на тлі зростання націоналістичних рухів у ЄС може призвести до вкрай непередбачуваних наслідків. Наприклад, спровокувати ситуації агресії до національних меншин, масових заворушень чи розвитку насильства, контролювати які офіційна влада вже буде не здатна. Це повинна усвідомити нинішня політична еліта РП. З іншої сторони, в українському середовищі теж існують радикально налаштовані сили, які в такий спосіб отримали «новий поштовх для розвитку». Це може призвести до радикалізації суспільних настроїв, що вкрай небезпечно в умовах російської агресії.

Українській владі слід докласти значних зусиль для збереження та розвитку стратегічного партнерства з Республікою Польща, адже впродовж попередніх років ініціатива надходила переважно з польської сторони. Польські партнери підтверджували свою стратегічність навіть тоді, коли така позиція не сприяла покращенню політичного іміджу РП на міжнародній арені. Україні вдалося досягнути чимало, насамперед, завдяки підтримці польських колег. Втрата українсько-польського партнерства – це загроза національним інтересам України. Водночас ми повинні говорити про симетричне партнерство і докласти зі своєї сторони максимальних зусиль, щоб будувати нашу співпрацю на рівних умовах. Українсько-польські відносини часто називають сусідськими, що неправильно з точки зору геополітики, адже термін «сусідські відносини» «розмито» і нечітко корелюється з поняттям національного інтересу кожної держави. Ми повинні говорити винятково про відносини стратегічні, партнерські, вкладаючи у них той зміст, що передбачає паритетність, рівність можливостей для реалізації національного інтересу та взаємну повагу.

Список використаних джерел

1. Гетьманчук А. Україна – Польща: партнерство без патронату і передумов / А. Гетьманчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dt.ua/internal/ukrayina-polscha-partnerstvo-bez-patronatu-i-peredumov-.html>

2. Зарембо К. Аудит зовнішньої політики: Україна – Польща. Дискусійна записка / К. Зарембо [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://glavcom.ua/pub/pdf/49/4935/auditukrpoland.pdf>.

3. Порошенко и Дуда выступили за укрепление отношений Украины и Польши и защиту соответствующих нацменьшинств [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.unian.net/politics/1485439-poroshenko-i-duda-vyistupili-za-ukreplenie-otnosheniy-ukrainyi-i-polshi-i-zaschitu-sootvetstvuyuschih-natsmenshinstv.html>.

ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ ПОЛЬЩІ В УКРАЇНО-ПОЛЬСЬКОМУ ДИСКУРСІ

Україна та Польща мають спільні, часто трагічні та суперечливі, сторінки історії. Кожний етап сучасних українсько-польських відносин супроводжують посилення або залагодження взаємних образ, стереотипів та претензій. Історична пам'ять обох держав є невід'ємною частиною сучасних міжнародних відносин і останнім часом набула ще більшого впливу в контексті євроінтеграції України та неоголошеної війни на її Сході.

Історична пам'ять – це важлива складова формування національної ідентичності, особливо у транзитних державах посткомуністичного простору. Для Польщі питання історичної пам'яті після 1989 р. мало неабияку вагу, але тільки з приходом до влади у Польщі правих сил у 2005 р. постало питання про нову т. зв. «політику пам'яті» («*polityka historyczna*») [3]. Фактично йшлося про фронтальний перегляд ставлення до минулого, цілеспрямовану політику відновлення колективної пам'яті [1, с. 128]. Такий перегляд підходів до формування історичної пам'яті Польщі відбувається не на користь України, а часто всупереч її національним інтересам.

На думку президента А. Дуди, Польща змогла зберегти свою національну ідентичність та відновити державність завдяки національній традиції, мові, культурі, підтриманих вірою [7]. «Історичну політику» поляки визначають як одну з важливих складових внутрішньої та зовнішньої політики, і необхідною умовою зміцнення суверенітету держави. З цією метою у листопаді 2015 р. з ініціативи та під керівництвом Президента триває робота над Стратегією історичної політики Польщі.

Якщо до 2015 р. Україна та Польща, незважаючи на складне історичне минуле, шукали шляхи до примирення і дотримувались у двосторонніх відносинах класичної формули «Пробачаємо і просимо вибачення», то з приходом до влади партії «Право і справедливість» та початком розробки Стратегії історичної пам'яті, пошуки компромісу значно ускладнились.

Поляки велике значення надають своєму минулому та образу нації для зовнішніх стейкхолдерів. Польська історична пам'ять побудована на пам'яті страждань і жертвності. Починаючи з XVII–

XVIII ст. поширюється польський месіанізм, з якого бере витoki образ Польщі як «Христа народів Європи» – нації-мученика. Тому свідомості поляків важко сприймати факти, що саме поляки могли бути винні у стражданнях інших народів. Звинувачення у трагедії с. Павлокома чи вбивстві євреїв с. Єдвабного під час Другої світової війни, польське суспільство, влада і науковці сприймають як образу й зазіхання на історичну пам'ять.

Проголошення 2016 р. «Роком польської історичної дипломатії» та створення Ради історичної дипломатії при Міністерстві закордонних справ Польщі – це ще одне свідчення відведення важливої, не другорядної, ролі історичній пам'яті та історичному минулому у зовнішній політиці Польщі. Завданням Ради є поширення знань про історію Польщі за кордоном через дипломатичні представництва. Перше засідання Ради наприкінці вересня 2016 р. було присвячене темі польсько-українських відносин. Члени Ради зазначили, що для Польщі, добросусідські двосторонні відносини з Україною повинні ґрунтуватися на міцному фундаменті, що складається з історичної правди, пам'яті про жертви, прощення і примирення [4].

Таким чином польська влада демонструє рішучість у вирішенні історичних суперечностей з сусідніми країнами, особливо Україною. Така рішучість має на меті демонстрацію успіхів «історичної» дипломатії Польщі, а з'ясування спірних українсько-польських історичних питань стає засобом піднесення націоналістичних та традиціоналістських настроїв польського електорату для правих політичних сил.

Яскравим прикладом прояву рішучої політики Польщі щодо історичної пам'яті поляків є актуалізація важкого для обох народів питання Волинської трагедії часів Другої світової війни. У липні 2016 р. польський Сейм визнав Волинські події геноцидом, проголосувавши за резолюцію «Про встановлення 11 липня Днем пам'яті поляків, жертв геноциду, вчиненого ОУН–УПА». Цією резолюцією Волинська трагедія остаточно була утверджена як «геноцид» в польській історичній пам'яті.

Рішення Сейму щодо Волинської трагедії стало результатом довготривалої антиукраїнської кампанії у Польщі, під час якої використовували тему, т. зв. «волинської різанини». Визнання вищою владою Польщі Волинської трагедії «геноцидом» дає підстави антиукраїнським силам знеславлювати та компрометувати боротьбу

українців за незалежність. Український національно-визвольний рух у ХХ ст. подано польськими правими політиками та ЗМІ як колаборантський щодо нацистської Німеччини та злочинний щодо мирного польського населення. Звичайно, відбувається екстраполяція такого образу на сучасну Україну, де діяльність ОУН–УПА вшановують як боротьбу за незалежність. Резолюцію польського Сейму про геноцид обговорювали на міжнародному рівні. Українсько-польське питання, яке стало частиною міжнародного дискурсу, негативно вплинуло на міжнародний імідж України.

Це було однією із можливих причин відсутності України на двох самітах «Ініціативи трьох морів». Зовнішня політика Польщі під керівництвом президента А. Дуди базується на концепції «Міжмор'я». Польща позиціонує себе як лідера групи держав, що об'єднані спільним геополітичним простором. Україна – частина цього простору, що існує в польській свідомості як частина Східних кресів, що їх визначають не лише як територіальну характеристику, а як простір домінування польських політичних та культурних впливів, особливу зону національних інтересів.

З другої половини 2016 р. в офіційному політичному дискурсі Польщі концепцію «Міжмор'я» замінила концепція «Тримор'я», «ініціатива трьох морів» – утворення держав регіону Адріатичного, Балтійського та Чорного морів (польською – АВС). Уже другий саміт (6 липня 2017 р.) відбувся без участі України. А. Дуда підкреслив, що саміт створив «унікальний, але дуже життєвий зв'язок між центральноєвропейськими країнами, які дуже добре розуміють свою позицію, свою ситуацію, в тому числі в економічному плані, а також свою спільну історію» [5]. Отже, Польща на цьому етапі не розглядає Україну як рівноцінного суб'єкта у своїй історичній пам'яті, їй відведена роль об'єкта, якому нав'язують власне трактування спільного історичного минулого.

Останні висловлювання міністра закордонних справ Польщі В. Вашиковського в інтерв'ю виданню «w Polityce» (від 03.07.2017 р.) щодо історичних питань [6] тільки підтверджують той факт, що в історичній пам'яті поляків Україні відведено роль об'єкта наступальної «*polityky historycznej*».

Розвиток українсько-польських відносин Польща ставить у залежність від історичного минулого, історичної пам'яті та намагається перенести діалог щодо спільного історичного минулого у поле польського трактування конфліктних питань спільної історії.

Перед Україною стоїть завдання формування вектору та втілення політики українсько-польського примирення. Насамперед, представникам України потрібно врахувати те, що польські політичні сили використовують питання спільного минулого як ресурс приваблення електорату. По-друге, варто дотримуватись позиції, висловленої Послу Республіки Польща в Україні Я. Пекло в зв'язку з висловлюваннями Міністра закордонних справ Республіки Польща В.Вашиковського щодо України в інтерв'ю для тижневика «W Sieci» від 03.07.2017 р.: Українська позиція полягає в тому, що оцінку історичних подій потрібно залишити історикам [2]. По-третє, варто звернутись до комеморативних практик – облаштувати «місця пам'яті», пов'язані з трагічними подіями минулого, сприяти Польщі у вшануванні жертв різних подій на території України і вимагати того ж ставлення до України. Напрацювання неконфліктних механізмів розв'язання спільних історичних питань – важливе завдання для України з метою збереження українсько-польського стратегічного партнерства.

Список використаних джерел

1. Касьянов Г. Історична пам'ять та історична політика: до питання про термінологію й генеалогію понять / Г. Касьянов // Український історичний журнал. – 2016. – № 2. – С. 118–137.
2. Коментар МЗС України у зв'язку з висловлюваннями Міністра закордонних справ Республіки Польща щодо України [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. – Режим доступу : <http://mfa.gov.ua/ua/press-center/comments/7517-komentar-mzs-ukrajini-u-zvjazku-z-vislovlyuvannyami-ministra-zakordonnih-sprav-respubliki-polyshha-shhodo-ukrajini>
3. Chojan A. Fundamenty ideowe i cele polityki zagranicznej Prawa I Sprawiedliwości z perspektywy 2015 roku / A. Chojan [Електронний ресурс] // Mysl ekonomiczna-polityczna. – 2016. – № 1. – С. 203–228. – Режим доступу : http://www.lazarski.pl/fileadmin/user_upload/dokumenty/czasopisma/mysl-ekonomiczna-polityczna/2016/Mysl_EiP_1_2016_11_Chojan.pdf
4. Inauguracja Rady Dyplomacji Historycznej przy Ministrze SZ RP [Електронний ресурс] // Rzeczpospolita Polska. Ministerstwo spraw zagranicznych. – Режим доступу : <http://www.msz.gov.pl/pl/>

aktualnosci/wiadomosci/inauguracja_rady_dyplomacji_historycznej_przy_ministrze_sz_rp

5. President: Three Seas summit has built ties among CE countries [Електронний ресурс] // The official website of the President of the Republic of Poland. – Режим доступу : <http://www.president.pl/en/news/art,496,president-three-seas-summit-has-built-ties-among-ce-countries.html>

6. Waszczykowski dla «w Sieci» o stosunkach polsko-ukraińskich: Nasz przekaz jest bardzo jasny: z Banderą do Europy nie wejdziecie [Електронний ресурс] // wPolityce.pl – Режим доступу : <http://wpolityce.pl/polityka/347083-waszczykowski-dla-wsieci-o-stosunkach-polsko-ukrainskich-nasz-przekaz-jest-bardzo-jasny-z-bandera-do-europy-nie-wejdziecie>

7. Zapis spotkania dot. Strategii Polskiej Polityki Historycznej [Електронний ресурс] // Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. – Режим доступу : <http://www.prezydent.pl/kancelaria/dzialalnosc-kancelarii/art,18,zapis-spotkania-dot-strategii-polskiej-polityki-historycznej.html>

МОВНЕ ПИТАННЯ В СТОСУНКАХ МІЖ ПОЛЬЩЕЮ ТА УКРАЇНОЮ

Сучасні відносини між Україною та Польщею нещодавно витримали ще одну перевірку на міцність. Йдеться про Закон України «Про освіту», який набув чинності з 28 вересня 2017 р. Його метою, на думку Міністра освіти і науки України Лілії Гриневич, є «підвищення рівня навчання в школах української мови» [1]. Впровадження закону можна розглядати як намагання інтегрувати національні меншини в єдиний освітній простір України. Аргументом на користь цього є недостатнє володіння державною мовою у випускників, які навчалися мовами національних меншин. Йдеться, насамперед, про низькі результати ЗНО з української мови в місцях компактного проживання нацменшин, перш за все, на Закарпатті. Ця обставина робить їх не конкурентоздатними при вступі до українських вузів і перешкоджає успішно інтегруватися в українське суспільство. З цією метою ст. 7 цього закону передбачає перехід у школах та вишах на викладання усіх предметів саме державною мовою. В ст. 7. п. 1, зокрема, зазначається, що «мовою освітнього процесу в закладах освіти є державна мова» [2]. Проте законом регламентовано, що особам, які належать до національних меншин України, гарантується право на навчання в комунальних закладах освіти для здобуття дошкільної та початкової освіти, поряд із державною мовою, мовою відповідної національної меншини. Це право реалізується шляхом створення згідно із законодавством окремих класів (груп) з навчанням мовою відповідної національної меншини поряд із державною мовою і не поширюється на класи (групи) з навчанням українською мовою. Таким чином, за національними меншинами збережено право вивчати рідною мовою всі предмети до 5 (п'ятого) класу. Також законом гарантується для осіб, які належать до корінних народів, національних меншин України, право на вивчення мови відповідних корінного народу чи національної меншини в комунальних закладах загальної середньої освіти або через національні культурні товариства [2].

Саме ст. 7 Закону отримала неоднозначну реакцію в сусідніх країнах. Досить гостро на неї прореагувала Угорщина та Румунія, більш помірковано Польща. Позиція Угорщини залишається

безкомпромісною. Будапешт наполегливо наполягає на виконанні Україною Договору про основи добросусідства та співпраці від грудня 1991 р. за яким Україна зобов'язалася гарантувати угорській національній меншині право вчитися рідною мовою на всіх рівнях навчання [3]. Закріплення цих прав відбулося в результаті ратифікації Верховною Радою України 15 травня 2003 р. Європейської хартії регіональних мов або мов меншин.

За період незалежності лібералізація українського освітнього простору сприяла тому, що угорська меншина на Закарпатті мала змогу навчатися угорською мовою в середніх навчальних закладах. Це дозволило випускникам цих шкіл продовжувати освіту лише в вузах сусідньої країни. Поступово мовне питання тісно переплелось з політичними. Йдеться про подвійне громадянство та розширення електорального простору Угорщини в місцях компактного проживання угорців, а також намагання угорської меншини за умов зовнішньої підтримки створити певну культурну автономію.

Політизація мовного питання спостерігалася в середовищі угорського політикуму. Із наближенням парламентських виборів націоналістичні праворадикальні сили, насамперед партія «Йоббік», демонстративно намагалися «захистити» угорську меншину в Україні від мовної дискримінації. Тому новий закон про освіту в Україні спрямований на створення єдиної освітньої національної системи, яка б сприяла інтеграції національних меншин в освітній простір країни при одночасному захисті їх прав на вивчення рідної мови. Така мовна політика в перспективі має випереджати і забезпечувати суспільство від виникнення потенційних загроз національній безпеці.

Новий закон «Про освіту» викликав неоднозначну реакцію в освітніх та дипломатичних інституціях Республіки Польща. Йшлося про необхідність роз'яснення ст. 7 Закону. Польща, на відміну від Угорщини, намагалася вирішити справу на дипломатичному та на міністерському рівнях. Перспективи порозуміння в цьому питанні ґрунтувалися на тому, що цей закон був рамковим і його суть повинна бути конкретизована у підзаконодавчих актах. Відповідно, для польської сторони важливо було досягнути згоди в принципових питаннях, деталізація яких пізніше могла бути пояснена в наступних правових документах.

Наголосимо, що Міністерство освіти і науки України намагалось активно відстоювати свою позицію в публічній сфері через діалог як з представниками владних структур інших держав, так і з

національними меншинами в Україні. Так, після підписання закону у Львові була проведена зустріч з представниками польських організацій та вчителями шкіл з польською мовою навчання. Позитивним результатом діалогу стало зняття напруги у питаннях навчання у школах польської нацменшини. Проте таких особистих завірянь явно не було достатньо для порозуміння на міждержавному рівні. Тому українське МЗС та Міносвіти зайняло гнучку позицію, залишаючись відкритими для дипломатичних та освітніх інституцій як Республіки Польщі так і інших країн.

Польська сторона, захищаючи інтереси польської національної меншини, теж була зацікавлена в діалозі як ефективному інструменті вирішення суперечливих питань в освітній сфері. На дипломатичному рівні основними меседжами «тиску» на Київ стали необхідність приведення українського освітнього законодавства до норм ЄС та прагнення до порозуміння. Зокрема в заяві МЗС Польщі зазначалося, що «Польща не бачить можливості перегляду Угоди про асоціацію чи Угоди про поглиблену зону вільної торгівлі з Україною. Польська сторона заохочуватиме партнерів з Угорщини та України до вирішення суперечливого питання закону про освіту шляхом діалогу, з урахуванням поваги до прав нацменшин та з урахуванням міжнародних та двосторонніх угод» [4]. Стриману реакцію МЗС Польщі можна пояснити словами Міністра МЗС Польщі В. Ващиковського: «Закон мав ціллю врегулювання ситуації щодо російських шкіл, а польська меншість має на Україні лише кілька шкіл, які є двомовними, тому Варшава не вважає це за велику проблему» [5].

Інтенсифікація контактів по лінії Варшава – Київ відбувалася на тлі застосування європейських інституційно-правових інструментів впливу. Йдеться про сесію Парламентської асамблеї Ради Європи, яка проходила 12 жовтня 2017 р. Під час неї відбулися дебати щодо ст. 7 Закону України «Про освіту». ПАРЕ критично оцінило змінену ст. 7 закону і прийнято рекомендації для України – врахувати всі без винятку рекомендації Венеціанської комісії і внести необхідні зміни до закону про освіту. Згідно з результатами голосування, підтримали документ 82 делегати ПАРЕ, 11 – висловилися проти, а ще 17 – утрималися [7].

Після певного «тиску» на Україну зі сторони європейських інституцій Польща продовжувала двосторонні контакти з Україною з метою отримання офіційного тлумачення «мовної статті». В

результаті 24 жовтня 2017 р. між міністрами освіти Польщі та України – Анною Залевською та Лілією Гриневич підписано двосторонню декларацію. В цьому документі особам, які належали до національних меншостей (польській національній меншині в Україні та українській національній меншості в Польщі), гарантувалися права до вивчення рідної мови і навчання рідною мовою. За словами Міністра освіти Польщі А. Залевської, «навчання польській мові і навчання польською мовою буде відбуватися в польських школах на Україні без змін» [8]. Підписана декларація ґрунтувалась на попередніх угодах між країнами та міжнародних стандартах в освітній сфері.

Таким чином, для України, якій потрібна міжнародна підтримка її суверенітету та інтеграції до ЄС, вкрай важливо поглиблювати добросусідські відносини з Польщею як головним лобістом країни. Захист освітніх прав поляків в Україні та українців в Польщі є симетричним і відповідає міжнародним стандартам. Підтвердженням цього є прийняття декларації. Зняття ще однієї «чутливої» теми в міждержавних відносинах дозволить підтримати в подальшому позитивну динаміку відносин між обома країнами.

Список використаних джерел

1. Міністр Лілія Гриневич та представники польської громади в Україні обговорили у Львові новий освітній закон [Електронний ресурс] // Польське радіо. – Режим доступу : <http://www.polradio.pl/5/38/Artykul/332351>

2. Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2017. – № 38-39. – С. 380.

3. Тужанський Д. Мовний конфлікт з Європою: як діяти Києву, щоб зберегти норми освітнього закону [Електронний ресурс] // Європейська правда. 18 вересня 2017 р. – Режим доступу : <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/09/18/7071149/>

4. Польща проти перегляду Угоди про асоціацію України з ЄС через освітній закон [Електронний ресурс] // Польське радіо. 16.10.2017 – Режим доступу: <http://www.polradio.pl/5/38/Artykul/330717>

5. Mikulski J. Waszczykowski krytycznie o wizytach Putina na Węgrzech // Rzeczpospolita. 19.10.2017 [Електронний ресурс]. –

[Режим доступу] : <http://www.rp.pl/Dyplomacja/171018766-Waszczukowski-krytycznie-o-wizytach-Putina-na-Wegrzech.html>

7. ПАРЄ прийняла рекомендації для українського закону «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dt.ua/POLITICS/parye-priynuala-rekomendaciyi-dlya-ukrayinskogo-zakonu-pro-osvitu-256793_.html

8. Deklaracja polsko-ukraińska o nauczaniu w języku ojczystym podpisana [Електронний ресурс] // Ministerstwo Edukacji Narodowej <https://men.gov.pl/>

РОСІЙСЬКИЙ ВПЛИВ НА СУЧАСНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ

Ключову роль у геополітичній стратегії Росії відіграє імперіалістична експансія. Посилення внутрішньої могутності В.Путіна та консолідації його політичного режиму, готовність до втручання у справи сусідніх держав для досягнення російських національних інтересів усе відвертіше підтримують у публічних виступах центральні політичні фігури, експерти і журналісти та санкціонують на рівні політичних рішень і законодавства. Історично склалося так, що головний імпульс російських імперіалістичних амбіцій припадає на країни СНД та регіон Центрально-Східної Європи. Якщо вплив Кремля в Центральній Азії, на Балканах, у Білорусі чи Вірменії досить сильний і стабільний, то потенційна втрата контролю над Україною суттєво применшує значення усієї СНД, а нездатність закріпитися у Польщі унеможлиблює гегемонію Росії в так званому «Хартленді». «Хто править Східною Європою, ... контролює світ» [1] – концепція, сформульована 1904 р. і вдосконалена у 1919 р. Х. Маккіндером. Її використовували З. Бжезінський, К. Хаусховер, С. Хантігтон, а практичного застосування вона набула у творчості головного ідеолога «русского мира» та гібридної зовнішньої політики Росії О. Дугіна.

Вектори імперської інерції спрямовані у всі напрямки від російських кордонів, але інтенсивність пропаганди та інших інструментів впливу в різних регіонах світу різна. Якщо інтерес до країн Балтії є порівняно незначним з огляду на їх незначну територію й чисельність населення та наявність Балтійського флоту РФ, то зближення України з Польщею ставить під загрозу усю геополітичну стратегію Росії в регіоні. Існування успішних і сильних пострадянських держав чи країн колишньої ОВД іде врозріз із зазначеними вище теоретичними концептами та становить головну мішень цілого набору заходів, спрямованих на їхнє практичне втілення. Головними напрямками деструктивного російського впливу на українсько-польському театрі є:

- формування перешкод євроатлантичній інтеграції України;
- сприяння внутрішньополітичній нестабільності в обох країнах;

- приховане лобіювання проекту Міжмор'я, бо Росії вигідне посилення Польщі та послаблення ЄС;
- дискредитація України як потенційного партнера в регіональних об'єднаннях, бо українсько-польський союз в його рамках не вигідний Кремлю;
- погіршення двосторонніх відносин України з Польщею та іншими державами регіону.

Останнім часом польські та українські суспільні дискусії відбуваються за типовим сценарієм: політики змагаються у взаємних образах, звинувачують опонентів у зраді національних інтересів на користь Москви, а експерти підіграють проблемі, шукаючи російський слід у їхніх публічних виступах, заявах та реальних діях. Така комунікаційна модель ретранслюється й на міждержавний рівень, посилюючи свій ефект браком серйозного обговорення та раціональних аргументів. Реальність загрози зі сторони Кремля для Києва та Варшави відрізняється лишень відсутністю польського Донбасу.

Міністр закордонних справ Польщі Вітольд Вашиковський, який 4–5 листопада 2017 р. перебував у Львові з офіційним візитом, зробив низку резонансних заяв: про очікування на реальні кроки зі сторони української влади щодо українсько-польського примирення у питаннях спільного історичного минулого; відмовився відвідати Національний музей-меморіал жертв окупаційних режимів «Тюрма на Лонцького», висловлюючи таким чином неготовність визнати окупацію Польщею Західної України у 1918 р.; побачив проблеми з порозумінням «десь на центральному рівні» [2].

Відсутність наукового й політичного консенсусу щодо оцінки подій на Волині 1943 р. та інших суперечливих питань українсько-польського минулого використовують як один з найефективніших методів зовнішнього впливу на двосторонні відносини. Крім об'єктивної наявності цієї проблеми, історичний дискурс часто стає об'єктом тиску з боку Росії як на Україну, так і на Польщу.

Із 2005 року 4 листопада у Російській Федерації відзначають День народної єдності (цього дня у 1612 р. народне ополчення Козьми Мініна і Дмитра Пожарського звільнили Москву від «польських та литовських інтервентів»). Сучасні російські політики вважають, що відновлення свята викликало закономірну негативну реакцію в Польщі, Литві та Україні, оскільки Польща була «єдиним в історії абсолютно слов'янським християнським імперським

проектом», але саме в результаті протистояння з Москвою втратила свій суверенітет [3].

Російські політичні та прокремлівські еліти опанували цілком імперську ідеологію, яку проєктують на представників інших держав. Внаслідок цього популярним є фаталістичний сюжет, за якого причинами взаємного нерозуміння Росії і Польщі є різні долі: Річ Посполита перетворилася в «іграшку Бога», а Московія стала великою імперією, Польща завжди буде супутником інших держав, а виживання Росії визначено виключно набуттям імперського статусу [4]. У цьому ж стилі використовують кліше про «старшого брата» та невдячність слов'ян, за яких Росія заступалася останні три століття. Відповідно, усі без винятку рішення Києва чи Варшави, які можна вважати аргументом на користь наростання русофобії та антиросійських настроїв, сповна використовує Кремль.

Для цього Москва веде активні дії у питаннях історичної політики. Вона виступає проти демонтажу комуністичних монументів, яким зайнялася польська влада. Звинувачення в тому, що вони належним чином не піклуються про військові поховання, найчастіше чують від російської влади представники Польщі та України, які постають таким чином «державами-варварами». Росіяни цим демонструють, що вони, на відміну від поляків і українців, здатні контролювати ситуацію на своїй території.

17 жовтня 2017 р. набрали чинності поправки в закон про декомунізацію, прийняті польським Сеймом 22 червня і підписані президентом Анджеєм Дудою 17 липня. Сам закон, який забороняє пропаганду тоталітарних режимів, був прийнятий ще в квітні минулого року. Парламент спростив процедури усунення з громадського простору пам'яток періоду тоталітаризму, що уславлюють польсько-радянське «братерство» часів Другої світової війни, і яких на території країни залишилося майже півтисячі [5]. Атака на «пам'ять», котру російська внутрішня пропаганда насаджує у вигляді національної ідеї, не лишилась без належної уваги владних кіл Росії. Спікер Ради Федерації В. Матвієнко заявила про те, що Москва підготує відповідні заходи, оскільки польська сторона порушила «міжнародні договори з Росією, за якими Польща взяла на себе зобов'язання щодо збереження пам'яток». Йдеться про підписану в лютому 1994 р. російсько-польську угоду, за якою польська влада зобов'язалася охороняти поховання та меморіали. Зазначений документ стосується виключно військових цвинтарів, які

утримують та доглядають за рахунок польського бюджету, і Польща від цих зобов'язань не відмовилась, однак Росія продовжує маніпулятивно висвітлювати проблему як акт блюзнірства та вандалізму [6]. Аналогічні коментарі лунали також щодо процесу декомунізації в Україні. Російські політики і політичні оглядачі закликали передати ці пам'ятники російській стороні («Справедлива Росія») [7] або запровадити персональні санкції проти польських політиків, відповідальних за рішення про декомунізацію [8].

Цей практичний кейс яскраво демонструє здатність РФ знаходити або штучно створювати політичні й суспільні суперечності в інших державах з метою їх ослаблення і досягнення власних політичних цілей. Це універсальний інструмент втручання у внутрішні справи тих країн, у яких державні інститути недостатньо сильні. Імперській Росії вигідна ізоляція Варшави, її сварки з сусідніми країнами, особливо з Німеччиною та Україною [9]. Очевидно, що ізоляція вписується в російську стратегію послаблення Заходу і дроблення Європи через зменшення ролі таких держав, як Польща, в євроатлантичних структурах. План-максимум передбачає наявність нерозв'язаних конфліктів у Європі, план-мінімум – створення таких умов, за яких окремі держави не зможуть співпрацювати одна з одною, особливо щодо протистояння російським впливам.

За даними британської аналітичної агенції Portland, РФ щороку покращує свої позиції в рейтингу Soft Power 30. У 2017 р. вона посіла 26-місце, піднявшись на одну позицію порівняно з попереднім роком [10]. Польща в цьому ранжирі 24-та, але діяльність російських організацій (Федеральне агентство у справах Співдружності Незалежних Держав, співвітчизників, які проживають за кордоном, і з міжнародної гуманітарної співпраці – «Россотрудничество», Фонд «Русский мир», Фонд підтримки публічної дипломатії імені А.М.Горчакова, Російська рада з міжнародних справ, «Інститут діаспори та інтеграції» – «Інститут країн СНД») набагато активніша через наростання динаміки власного впливу. В Україні вони нав'язують викривлену інформацію про війну на Донбасі, заперечують участь російських військ, позиціонують РФ як найбільшого миротворця в регіоні. Вони ж намагаються дестабілізувати ситуацію в Польщі, Угорщині, Чехії й інших країнах ЦСЄ.

В умовах наявності відносного балансу арсеналів взаємного знищення звичайні озброєння та воєнні дії хоч і залишаються головними компонентами будь-якої військової конфронтації, але поступилися місцем у досягненні воєнно-політичних цілей гібридним формам протистояння. З падінням Берлінської стіни позиції Кремля суттєво похитнулися. Після просування НАТО і ЄС глибше на схід, із вступом до них балтійських країн і Польщі та підписанням Україною, Грузією й Молдовою Угоди про Асоціацію з ЄС загрози втрати Східної Європи стали ще реальнішими. Тому не випадково метою зазіхань Росії в близькому зарубіжжі стали саме Грузія в серпні 2008 р., а пізніше Україна [11].

Росія намагається впливати на політичні процеси в інших державах за допомогою ультраправих націоналістичних організацій: «Національний фронт» Марін Ле Пен, «Альтернатива для Німеччини», Йоббік та інші. Налагодження партнерських взаємин чи встановлення контролю над силами, які можуть здійснювати провокації і роздувати конфлікти на національному ґрунті (культурно-освітньому, мовному, релігійному тощо), є пріоритетною справою для Кремля.

Росія трактує діяльність «іноземних агентів» в інших державах виключно з позицій створення ними провокацій та підштовхування урядів до конфронтації з Кремлем. Зокрема, польські ЗМІ в Україні, з точки зору РФ, є провідниками інтересів Польської держави в умовах «російської агресії», адже «якби не Польща, ніякого східного флангу НАТО і мілітаризації східних рубежів ЄС могло і не бути» [12]. За цією логікою, Варшава найбільше зацікавлена у війні України з Росією, без якої значно знизиться цінність Польщі як буфера на шляху з Росії до Європи. Поширення таких ідей сприяє не тільки розмиттю відповідальності РФ за анексію Криму та інспірацію збройного конфлікту на Донбасі, але й дестабілізації українсько-польських відносин.

Погоджуємось з Катажиною Пелчинською-Наленч, керівником програми «Відкрита Європа» Фонду імені Стефана Баторія в тому, що історична суперечка Києва з Варшавою відкриває політичну незрілість обох сторін. Проте, різкість, з якою Варшава порушує питання Волинської різанини, насправді співмірна з стратегічним прорахунком, коли минуле має чіткий пріоритет перед майбутнім. Однак, Польща недостатньо рішуче засуджує антиукраїнські інциденти, які виникають на території країни. Натомість Київ

намагається ігнорувати складні теми, прикриваючись війною з Росією. Це вагома причина, але обидві сторони повинні зрозуміти безперспективність ведення дискусії мовою ультиматумів.

Список використаних джерел

1. The Geographical Pivot of History by Halford J. Mackinder (1919) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.classicsofstrategy.com/2008/10/the-geographical-pivot-of-history.html>

2. Ващиковський агітуватиме Дуду скасувати візит в Україну [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://dt.ua/POLITICS/vaschikovskiy-agituvatime-dudu-skasuvati-vizit-v-ukrayinu-259362_.html

3. Противопоставляют День народного единства и День Октябрьской революции – плохая идея [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ng.ru/blogs/razuvaev/protivopostavlyat-den-narodnogo-edinstva-i-den-oktyabrskoy-revolyuetsii.php?commentId=88575#88575>

4. Бесконечный спор. Почему в российско-польских отношениях все так сложно [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://lenta.ru/articles/2015/02/14/polishrelations2/>

5. Масштабна декомунізація в Польщі: демонтують близько 500 споруд, які прославляють комунізм [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ipress.ua/news/masshtabna_dekomunizatsiya_v_polshchi_demontuyut_blyzko_500_sporud_yaki_proslavlyayut_komunizm_215998.html

6. В Польше прокомментировали договор с Россией по охране памятников [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ria.ru/world/20160405/1403147760.html>

7. Право на звезду [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://rg.ru/2017/06/22/dekommunizaciia-v-polshe-kosnetsia-ramiatnikov-sovetskim-voinam.html>

8. МИД заявил об «асимметричном» ответе России на снос памятников в Польше [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rbc.ru/rbcfreenews/597e76b59a79473f1d179428>

9. Pełczyńska-Nałęcz z Fundacji Batorego: Samoizolacja Polski w UE jest Rosji na rękę [WYWIAD] [Електронний ресурс]. – Режим

доступу : <http://www.gazetaprawna.pl/artykuly/1071554,pelczynska-nalecz-rosja-chce-polski-osamotnionej-wywiad.html>

10. The Soft Power 30 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://softpower30.com/country/russian-federation/>

11. Conquering Russia and the «heartland» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion /2014/07/conquering-russia-heartland-20147964145445186.html>

12. Польские СМИ в режиме перманентного противостояния влиянию России [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.fondsk.ru/news/2017/10/02/polskie-smi-v-rezhime-permanentnogo-protivostojanija-vlijaniju-rossii-44756.html>

«ПОЛЬСЬКИЙ КЛУБ У ЛУЦЬКУ»: ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ, УМОВИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ

Для жителів обласного центру Волині з початку жовтня 2016 р. з ініціативи й підтримки Генерального консульства РП у Луцьку, зокрема віце-консула Марека Запура, та за активної участі викладачів і студентів полоністики СНУ імені Лесі Українки розпочав свою роботу «Польський клуб».

Задум збирати в одному місці людей, котрі цікавляться історією, традиціями, звичаями, живописом, музикою, літературою, кіно, театром, політичними й економічними реаліями Польщі, українсько-польськими взаєминами, особливостями життя в Європейському союзі виник вже досить давно. Адже виставки, зустрічі, круглі столи, конференції, семінари, пленери, фестивалі, що організовували Генеральне консульство РП в Луцьку, Волинська обласна й Луцька міська ради, вищі навчальні заклади, польські товариства, місцеві громадські організації, присвячені Україні і Польщі, темам українсько-польського минулого, сучасного та майбутнього, відвідувало досить багато лучан. Таким чином вони виявили свою зацікавленість подіями, особами, які вплинули чи впливають на життя обох держав, демонструючи намагання їх об'єктивно оцінити.

Крім цього, варто зазначити, що в останнє десятиріччя значно зріс інтерес до вивчення польської мови як серед молодих людей, так і представників старших вікових категорій. Доказ цього – введення уроків польської мови у школах, гімназіях, ліцеях, коледжах, інститутах, приватних мовних школах, класах. Популярною є спеціальність «Мова та література (польська)» у Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки.

Населення області свідомо обирає польську мову як другу іноземну (англійська залишається у пріоритеті). Причини такого вибору різні. Далеко не завжди йдеться про бажання виїхати на навчання, роботу до Польщі, хоча така мотивація має високу продуктивність. Натомість, все частіше фіксуємо необхідність і потребу у знанні мови нашого західного сусіда на терені Волині, адже роботодавці, окрім володіння англійською, все частіше вимагають від працівників знання польської, що зумовлено зростанням інтенсивності господарських, культурних контактів нашого регіону з РП.

Волиняни активно беруть участь у семінарах, конференціях, симпозіумах за участю польської сторони. Найціннішою, на нашу думку, є внутрішнє мотивування вивчення польської мови, коли людина вбачає у нових знаннях шлях до саморозвитку та вдосконалення, прагне почувати себе повноцінним членом європейського культурного простору, у якому вагоме місце посідає польський елемент.

Отож, інтерес був, проте бракувало місця, де можна було б зустрітися і порозмовляти, не сидючи за партами, круглими столами, не виступаючи з трибуни, сцени, а у «креативній атмосфері, де пізнання нового відбувається не з примусу, а з власного бажання, коли перебуваєш серед однодумців, котрі різні за віком, професійною діяльністю (учні, студенти, викладачі, вчителі, економісти, консули, лікарі, юристи, журналісти), але яких об'єднує бажання розвиватися, вдосконалюватися, розширювати свої горизонти, цікаво й весело проводити вільний час» [1].

Саме так розуміли покликання «Польського клубу» його організатори, вважаючи, що темою бесід повинна стати Польща, її література, історія, культура у загальноєвропейському контексті, з врахуванням паралелей української реальності, відслідковуванням реальних і можливих позитивних взаємовпливів наших культурних просторів [1].

«Польський клуб» – це зустрічі-бесіди (екскурсії, перегляди фільмів, вистав, літературні вечори), в яких можуть брати участь усі бажаючі. Єдина умова – мінімальне знання, щонайменше на рівні розуміння, польської мови.

Уперше «Польський клуб» зібрався 6 жовтня 2016 р. в приміщенні кав'ярні «Innerspace». Подальші зустрічі відбувались у цьому ж затишному місці щочетверга. За перший сезон – з жовтня 2016 р. до червня 2017 р. – відбулося понад тридцять зібрань різного формату.

У гостях «Польського клубу» з лекціями побували: польський політик Павел Залевський, працівник Дому зустрічей з історією у Варшаві Томаш Куба Козловський, представники Музею Другої світової війни в Гданську Бартоломей Гарба, Вальдемар Ковальський, Дмитрій Панто, Домінік Ягодзинський, професор Інституту славістики Польської академії наук Гелена Красовська, співробітники Інституту національної пам'яті Польщі Даріуш Галашевський, Міхал Зарихта, Конрад Рокицький, професори Академії імені Яна Длугоша

в Ченстохові Адам Регевич та Артур Живьолек, докторантка цього ж навчального закладу Ельжбета Хак, бізнесмен Анджей Градзюк, професор Університету Адама Міцкевича Пьотр Голдин, представник фундації «Niepodległość» Яцек Бури, історик, культуролог Лукаш Ясіна та інші.

Варто відзначити високу заангажованість у роботу клубу працівників Генерального консульства РП в Луцьку. Низку заходів провели віце-консули Марек Запур, Матеуш Натковський, Кшиштоф Лук'янович, працівники МЗС Польщі Павел Крупка, Ярослав Галуба.

Не лише активними членами, а й модераторами окремих зустрічей виступили студенти полоністики СНУ імені Лесі Українки, котрі влаштували надзвичайно цікаві та емоційні вечори про польську поезію, кухню, національні традиції, вірування, акцентували увагу на спільних слов'янських елементах обрядового календаря.

Однієї з популярних форм проведення зібрань у «Польському клубі» є екскурсії старою частиною Луцька, до Олики, Львова, Рівного, Жолкви, Костюхівки, Замлиння, Тернополя, Хелма, Любліна, спільного українсько-польського підприємства «Модерн-Експо».

Спектр тем, які обирають модератори для розгляду, дуже широкий. Вони стосуються як польського культурно-історичного й політико-господарчого простору, так і загальноєвропейського, українського. Під час зустрічей у клубі його учасники обговорювали такі питання: Першої і Другої світових воєн, Катинської трагедії, діяльності волинського воєводи Генрика Юзевського, національних символів Польщі, польської альтернативної музики, сучасного трактування давніх слов'янських легенд, казок, історії формування театру Польщі, творчості художника Єжи Дуди-Грача, класиків світового кіно – режисерів Анджея Вайди та Кшиштофа Зануссі, ролі сільського господарства й промисловості нашого західного сусіда у загальноєвропейських економічних процесах, співпраці з вітчизняними підприємствами, молодіжних українсько-польських проєктів, розвитку самоврядування, публічної та культурної дипломатії, життя польської меншини на Буковині, місця України на сучасній карті Європи та інші. Під час обговорення вищезазначених тем виступаючі проводили паралелі з українською реальністю, окреслювали шляхи польсько-української співпраці.

Професор Адам Регевич в інтерв'ю газеті «Монітор волинський» зазначив: «Наскільки я розумію, мета клубу – це формування образу Польщі ближчим, ніж той, який створюють підручники або офіційні повідомлення. Зустрічі, які там проводяться, поєднують давню й сучасну культуру Польщі, а, отже, дозволяють краще зрозуміти особистість «іншого», без чого не можна побудувати згоди між нашими народами. Адже бажання будувати «мости порозуміння» сьогодні є найважливішим завданням, яке вже багато років стоїть перед нашими державами... Зустріч супроводжував справжній інтерес, про що свідчили емоційні реакції, коментарі та, зрештою, після півторагодинного виступу, прагнення учасників далі слухати розповідь. Найважливішим із того, що дає «Польський клуб», є можливість близького контакту з іншою людиною, яка в національному дискурсі виступає чужою, проте виявляється набагато ближчою, здатною переживати ті ж самі радості, печалі й сумніви» [1].

Професор Гелена Красовська звернула увагу на те, що «модераторами у «Польському клубі» виступають високоавторитетні особистості, котрі впливають на формування громадської думки як польського, так і українського суспільства, добре орієнтуються в місцевих реаліях, знають свою цільову аудиторію. У клубі можна ефективно зміцнити культурну та соціальну позиції Польщі й України, що особливо важливо у час, коли побудова позитивного іміджу обох держав є викликом для суспільства» [1].

Беззаперечний позитив «Польського клубу» – це молодь, яка є найактивнішими його членами. Юнаки та дівчата приходять до «Innerspace» не лише з метою вдосконалити своє володіння польською мовою, а й для того, щоб розширити загальнолюдські знання, формувати вміння переглядати фільми, вистави, вдосконалити музичні та мистецькі смаки. Вони вчаться дискутувати на різні теми, виступати перед аудиторією, висловлювати свою думку.

На одній із зустрічей студентка третього курсу полоністики СНУ імені Лесі Українки Світлана Пугач зазначила, що «Польський клуб» – це місце, котре стирає кордони між віком, посадами, авторитетами. Адже його членів об'єднують спільні цілі: покращити рівень володіння польською мовою і дізнатися більше про життя як у Польщі зокрема, так і у Європі загалом, почути практичні поради закордонних експертів щодо покращення ситуації в Україні».

Вікторія Гула, студентка другого курсу, вважає, що «Польський клуб» – це креативний простір, де кожен може дізнатись щось нове для себе, поспілкуватись з native speakers, познайомитись з людьми, які розділяють ваші захоплення. Саме тут розумієш, що вивчення мови – це не лише довгі години, проведені за конспектами, «зазубрюванням» граматики, а, передусім, заняття, від яких отримуєш задоволення».

Студентка четвертого курсу Ольга Степанюк підсумувала: «Кожна зустріч – це завжди справді корисна і потрібна інформація, можливість вдосконалюватися та розвиватися, це родинна атмосфера й простір для спілкування. Кожна поїздка – це завжди неймовірні враження, нові емоції, круті знайомства, натхненні обличчя, щасливі і вдячні посмішки студентів» [2].

Однак не варто думати, що «Польський клуб» створено лише для молоді. Вікових кордонів тут не існує. На зустрічі приходять люди, котрі вже збудували свою професійну кар'єру, натомість, прагнуть нових знань, емоцій. Директор Камінь-Каширської філії ПАТ «Волиньобленерго» Денис Бутолін зазначив, що «давно шукав «клуб за інтересами», тому відкриття «Польського клубу» в Луцьку стало приємною несподіванкою. Спершу вразила атмосфера – дружня, майже сімейна, потім теми – актуальні, пізнавальні, веселі. Чудово, що сюди запрошують саме діячів освіти, культури та дипломатії з Польщі. Приємно, що відвідати клуб можуть усі охочі. Жодних обмежень, лише зацікавлення та гарний настрій. Відверто раджу завітати!» [1].

Важливим аспектом у діяльності клубу є участь його членів у різних соціальних акціях: буккросинг в Луцьку та Рівному, участь у Днях Європи, безкоштовні уроки польської мови. Саме остання активність заслуговує на особливу увагу. Ще у 2016 р. з ініціативи віце-консула Генерального консульства РП в Луцьку Марека Запура і за підтримки декана факультету філології та журналістики СНУ імені Лесі Українки доцента Юрія Громика були проведені перші заняття. Протягом трьох місяців студенти вузів, учні шкіл, працівники державних та приватних установ вчилися писати, читати, розмовляти польською мовою. Навесні 2017 р. безкоштовні заняття були організовані для дітей із малозабезпечених та багатодітних родин, переселенців. Восени школярі виявили бажання продовжити вивчення мови нашого західного сусіда. Отож, 3 жовтня студенти-

вчителі вітали своїх учнів на першому уроці польської мови у новому навчальному році.

«Польський клуб» бере активну участь у заходах, що їх проводять на обласному рівні під патронатом органів місцевої влади. Варто відзначити заангажованість клубу у відзначення 125-річчя з дня народження волинського воєводи Генрика Юзевського, людини, котра щиро любила Волинь, доклала величезні зусилля для українсько-польського мирного співіснування, примирення у міжвоєнні роки. Члени «Польського клубу» отримали можливість послухати цікаві виступи професора СНУ імені Лесі Українки Миколи Кучерепи, працівниці ІНП Польщі Анни Марії Адамус, прогулятися міжвоєнним полікультурним Луцьком, а головне – ініціювали проведення у межах клубу наукових читань – «Україна у житті Г. Юзевського: історико-філологічний аспект», квесту «Волинські сліди Г. Юзевського».

Польський клуб продовжив свою роботу і в другому сезоні. Вже на першу зустріч 6 жовтня 2017 р. з колишнім директором Інституту книжки, відомим польським журналістом Гжегожем Гауденом прийшло понад шістдесят осіб – викладачі, бібліотекарі, журналісти, історики, консули, студенти, учні шкіл, члени громадської організації «Центр вільної освіти і культури». Присутні з цікавістю слухали повідомлення про сучасну польську бібліотеку та її роль у суспільстві, прагнули окреслити можливі шляхи впровадження проекту «Бібліотека +» в українську реальність.

З останніх важливих акцій, участь у котрих брали члени «Польського клубу», необхідно згадати проект «Kino bez granic», що реалізували за участі польського товариства «Łączy nas Bug». Студент третього курсу полоністики Максим Федорук так відгукнувся про цей захід: «Це було дійсно приголомшливо. Ми познайомилися з нашими ровесниками з Польщі. Переглядаючи разом фільми, створюючи сценарії, беручи участь в інсценізаціях, театральних постановках, ми вчилися працювати у колективі, творчо мислити, здобували нові знання про фільми, роботу режисера, сценографа, актора, розширювали наш кругозір знаннями про історію другої половини ХХ століття на просторах Центральної та Східної Європи».

На думку організаторів, «Польський клуб» виконує у повному обсязі свою функцію – об'єднувати наші народи, шукати те, що

зближує, а не слугує джерелом нелюбові, ненависті, формувати креативне молодіжне середовище.

Клуб має майбутнє, адже ще так багато актуальних і цікавих тем не було обговорено, не відвідано чимало захоплюючих місць, не реалізовано корисних соціальних проєктів.

Список використаних джерел

1. Олексюк А. Польський клуб в Луцьку: щочетверга у неформальній атмосфері [Електронний ресурс] / А. Олексюк, 2017. – Режим доступу : <http://monitor-press.com/ua/extensions/statti-ua/5217-17905.html>.

2. Степанюк О. Знайомтесь: Польський клуб у Луцьку [Електронний ресурс] / О. Степанюк, 2017. – Режим доступу : <http://eenu.edu.ua/uk/articles/znayomtes-polskiy-klub-u-lucku>

Окуньовська Юля (м. Вінниця)

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН

Українсько-польські відносини формувалися на основі географічного сусідства та спільного історичного минулого. Тенденція налагодження відносин між Польщею та Україною чітко простежується від початку української незалежності і до сьогодення. А в умовах європейської інтеграції України, сама Польща виступає найбільшим прихильником та соратником України.

Польща наполегливо лобювала підписання Угоди про Асоціацію між Україною і Європейським Союзом, навіть попри антидемократичні дії української влади на чолі з В. Януковичем. Лише впродовж 2013 р. президенти Броніслав Коморовський і Віктор Янукович зустрічались у різних форматах шість разів, навіть підписали Програму українсько-польського співробітництва на 2013–2015 рр. з конкретними кроками євроінтеграційного процесу [1].

Для Польщі підтримка співробітництва і зближення України з ЄС, передбачала в перспективі вступ останньої до ЄС та стала характерною рисою її «української політики». Це зумовлено загальним баченням Варшавою основних контурів європейського розвитку в контексті польських національних інтересів і прагненням відігравати важливу роль у східній політиці ЄС [2, с. 38].

Важливу роль у цих процесах відігравали громадські організації проєвропейського спрямування, які діяли і діють в Польщі та Україні. Польські громадські організації, наприклад, ПАУСІ, Фонд «Освіта для демократії», Фонд імені Казимира Пуласького, Фонд імені Стефана Баторія, Фонд Розвитку Інформаційного Суспільства, Інститут Східних Ініціатив, Польський фонд імені Роберта Шумана, Європейський інститут для демократії, спрямовані на реалізацію програм та підтримку євроатлантичного курсу України. Завдяки цим організаціям відбувається налагодження співпраці в розвитку:

- освітньої діяльності для поширення ідей демократії та підготовки до роботи на розвиток демократії і діяльності у демократичних інституціях;
- міжнародних відносин;

– культурної, суспільної і політичної співпраці між двома країнами;

– доступу до інформації про Європейський Союз.

Зазначимо, що польські громадські організації, які функціонують в Україні, є частиною українського громадянського суспільства та складовою українського «третього сектору». Мережа таких організацій сприяє популяризації польських та європейських цінностей, засвідчує історичний взаємозв'язок появи та розвитку організацій, налагоджує відносини українців з поляками, встановлює різноманітні етносоціальні контакти. Серед них: Спілка поляків України, Федерація польських організацій в Україні, Об'єднання поляків «Полонія» (функціонує в Житомирі, Запоріжжі, Кропивницькому, Могилеві-Подільському), Національно-культурне товариство «Згода», Польський інститут у Києві, Спілка поляків Донбасу, Союз поляків «Білий орел» [3]

Для України важливий та актуальний досвід організацій, які діють у Польщі, зокрема: Гельсінської спілки з прав людини, Фондації «Освіта для демократії», Фондації розвитку громадянського суспільства, Фондації суспільно-політичних ініціатив та ін. Ці організації у своїй міжнародній діяльності сприяють розвитку демократії та ринкової економіки на пострадянському просторі. Головне їх завдання – це розробка спеціальних програм для стажування українців у польських структурах місцевого самоврядування та в неурядових організаціях. Активну роботу проводить Інститут на користь демократії в державах Центрально-Східної Європи, зокрема, реалізуються такі програми: «Центр плюралізму», «Підтримка місцевої демократії в Україні», «Підтримка вільних засобів масової інформації в Україні», «Підтримка модернізації сільського господарства в Україні» та ін. Значну частину цих програм спонсорують західні приватні фонди, а в їх реалізації беруть участь українські поляки [4, с. 250].

Натомість, діяльність українських громадських організацій спрямована на залучення іноземних коштів для розвитку українського соціального сектору, екології та інформування з питань європейської інтеграції. Активними українськими організаціями, які співпрацюють з РП, є: «Україна – Польща – Німеччина», Фонд «Демократичні ініціативи», «Українська призма», «Центр суспільних відносин».

Прикладом діалогу між українськими і польськими громадськими організаціями є спільний лист – «Немає іншого шляху ніж шлях примирення» з закликом до примирення. Автори листа закликали всі громадські організації надалі розбудовувати взаємні контакти між поляками та українцями, відновивши взаємодовіру. Вони звернулись з проханням до істориків – неупереджено вивчати трагічні сторінки спільної історії та публікувати результати праці в історичних виданнях та шкільних підручниках. Лист підписали, з польської сторони, співголова Форуму Громадянського суспільства – Кшиштоф Бобінський та голова Інституту Публічних справ – Яцек Кухарчик. Представниками української сторони були: Геннадій Максак – Рада зовнішньої політики «Українська призма» та Євген Магда – Центр суспільних відносин [5].

Результатом активної взаємодії України та Польщі у громадському секторі є проведення круглих столів. Яскравий приклад співпраці – проведення круглого столу «Неурядові організації України та Польщі – одна мета», який був організований завдяки фонду «Демократичних ініціатив» у м. Києві. У заході брали участь представники інших українських та польських неурядових організацій. Під час роботи круглого столу обговорювали питання щодо спеціалізації та основних видів діяльності неурядових організацій України та Польщі.

Учасникам була представлена інформація про роботу Інституту трансформації суспільства. Це недержавний аналітичний центр, який дотримується ідей консерватизму, і ставить за стратегічну мету формування та укорінення в суспільстві світогляду щодо побудови в Україні ринкового середовища на засадах приватної власності, вільного підприємництва, обмеженої ролі уряду, формування середнього класу, утвердження індивідуальної свободи та традиційних національних цінностей [6].

Польща, як і Україна, має нетривалий досвід функціонування громадянського суспільства, проте демократичні та інституційні зміни, які вже відбулися у польському суспільстві, актуальні при вивченні цієї теми. Адже методи та форми взаємодії влади з «третім сектором» базуються на таких основних принципах, як співробітництво, довіра та наявність діалогу. Тому співпраця українського і польського громадських секторів є однією з основ успішного розвитку двосторонніх відносин.

Громадські організації України, орієнтуючись на європейські стандарти, виступають як мобільна система політичних та інформаційних відносин, яка адекватно реагує на нові політичні, соціокультурні та економічні реалії. Сьогодні громадські організації України та Польщі активно сприяють співпраці між цими країнами в різних сферах, зокрема, інтеграції України в європейський простір.

Список використаних джерел

1. Коморовський і Янукович: дружба в минулому? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dw.de/коморовський-і-янукович-дружба-в-минулому/a-17264906>
2. Пивоваров А. Українсько-польські відносини в контексті євроінтеграції / А. Пивоваров // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Міжнародні відносини. – 2012. – № 20 – С. 37-41.
3. Фролов Є. Поляки в Україні, що ховається за показником 0,3 %? / Є. Фролов [Електронний ресурс] Ресурсний центр ГУРТ. – Режим доступу : <http://gurt.org.ua/blog>
4. Калакура О. Культурний розвиток сучасної польської меншини в Україні / О. Калакура // Наукові записки. – 2007. – Вип. 34. – С. 238–253.
5. Неурядові організації з Польщі та України закликають суспільства до примирення // Польське радіо [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.polradio.pl/5/38/Artykul/268296> 27.08.2016
6. Соскін О. «Неурядові організації України та Польщі – одна мета» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://soskin.info/news/378.html>.

Савюк Ірина (м. Рівне)

ПОЛЬЩА ЯК АМБАСАДОР УКРАЇНИ В ЄС (ІСТОРИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМИН)

Історично склалося, що українсько-польські відносини посідають вагомe місце в житті обох країн. Спільна географія та історія сприяють тому, щоб це питання було на порядку денному постійно. Аналіз електронних та друкованих ЗМІ дозволив прослідкувати «точки дотику» та «межі розриву» в українсько-польських відносинах останніх років.

Навіть не будучи аналітиком чи дослідником цього питання, можна простежити, що з часів незалежності України – Польща не була байдужою до її суспільно-політичного життя. Одне з найкращих підтверджень цього – визнання Польщею однією з найперших України як незалежної держави. Вагомими були кроки для покращення добросусідських відносин, наприклад, щодо лібералізації в'їзду українців на польську територію, або підтримка України під час Помаранчевої революції чи інші загальновідомі факти [1].

Аналізуючи публікації, простежуємо тенденцію підтримки Польщею України щодо вступу в ЄС. Причому «звання» Польщі як «адвоката» щодо України вже досить давно поширене у медійному та експертному середовищах. В одному з інтерв'ю для УНІАН посла Польщі в Україні Генріка Літвіна йшлося про таке: «Мені не дуже подобається оце «адвокат» щодо Польщі, бо адвокат – це професіонал, який за свою працю бере гроші й працює для кожного, хто йому заплатить. Те, що робила і робить Польща, – зовсім інше» [2].

За словами посла, частка населення, що підтримує українців – досить значна. Крім того, він зазначив, що Українську державу бачать як «беззаперечну, очевидну частку Європи», і наголосив на конкретних діях в цьому напрямку: про підготовку різноманітних заходів, про участь в зустрічах і обговореннях із представниками ЄС.

Чому країна-сусід, з якою у певні моменти історії спогади не з найкращих, так ревно допомагає, підтримує, лобіює інтереси іншої? З однієї сторони – це корислива мета, а з іншої, цілком нормально. Аргументуючи свою думку, про те, що це цілком нормальна позиція, поставлю таке питання: чи хотіли б Ви, щоб поруч з Вами (двері

напроти) жив/жила сусід/сусідка, який постійно галасує, заважає спати, стукає в двері з незрозумілими вимогами (наприклад, нібито Ви його затопили), і від дверей якого постійно тхне? Чи Ви віддали б перевагу охайному мешканцю, який вітається, ходить на збори ОСББ, порядна людина, до якої можна звернутися за допомогою?

Тепер уявіть таку ситуацію на міжнародній арені. Можливо, вона занадто банальна і не відображає багатьох тонкощів політичних, дипломатичних відносин, але все ж, варто задуматись.

В блозі Пьотра Косьцінські, керівника Східної програми Польського інституту міжнародних відносин, і Майї Ростовської, аналітика Польського інституту міжнародних відносин на сайті «The Financial Times» (переклад можна знайти на IPress.ua) [3] висловлені думки про те, чому Польща прикладає стільки зусиль у підтримці України, особливо в питаннях щодо ЄС. Автори наводять кілька «прагматичних доказів». Серед них:

1. «Добре мати заможного сусіда». Покращення економічної ситуації в Україні дозволить обом державам співпрацювати у цій сфері на більш високому рівні, залучати інвестиції з інших держав, реалізувати спільні проекти. Високий рівень добробуту населення підвищить купівельну спроможність, що, в свою чергу, дасть змогу врегулювати ринок.

2. «Добре мати сусіда, що функціонує на підставі демократичних принципів та принципу верховенства права». Якщо Ви з сусідом уклали угоду про співпрацю чи купівлю-продаж чогось, то при дотриманні обома сторонами їх умов користь буде для всіх. В іншому випадку це призведе до суперечок, судової тяганини, поганої репутації та багатьох інших моментів, що не сприятимуть успішному веденню подальших справ чи навіть перебуванню.

Крім зазначених аргументів, автори бачать позитив не тільки для Польщі (та України), а й для Європи, адже Україна може стати ще одним альтернативним партнером, співпраця з яким буде вигідна для обох сторін. Такий же аргумент звучав від Беати Шидло, польського прем'єр-міністра: «Вільна, незалежна, демократична Україна – це запорука безпеки Європи і Польщі». Підтверджує цей аргумент доктор Бартош Ридлінський, експерт Університету імені кардинала Стефана Вишенського в одному з інтерв'ю для Польського радіо [4], а саме, що така ідея існує ще з часів Єжи Гедройця (Речі Посполитої), тільки з доданням ще Білорусі та Литви. Також експерт звертає увагу на те, що Польща володіє необхідними інструментами

для того, щоб бути амбасадором України в ЄС. Наприклад, «взяти слово в справі України під час засідання Європейської ради».

Важливим актом підтримки, який надає країна-сусід, – це застосування санкцій проти Росії. Це підтвердив посол України в Польщі – Андрій Дешиця в інтерв'ю Укрінформу [5]. Але чи насправді все так добре, як про це говорять та пишуть? На жаль, ні, коли питання переходять в царину історії чи політики пам'яті.

Згаданий вище доктор Бартош Ридлінський звертає увагу на те, що в обох державах «є серйозні історичні проблеми» і те, що, насамперед, вони впливають «на міжлюдські взаємини, що в свою чергу має велике значення в політичних взаєминах». З однієї сторони, це ще раз доводить провальність ідеї «політизації історії». З іншої, що проблема існує, мовчати про неї не вийде.

Неоднозначні кроки в проведенні політики національної пам'яті зроблено обома країнами. На цьому ґрунті спостерігаємо суперечки, навіть образи. Так, у «список» Польщі можна внести аргументи, наведені в статті радіо «Вголос»: «сплюндровані могли воїнів УПА», «озброєні молодики ввірвались в будинок, де мешкали українці та побили їх» та інші [6]. Чого вартий відгук голови Держкіно Пилипа Ілленка про скандальний фільм Войцеха Смаржовського «Волинь»: «У фільмі злочини гітлерівців та совітів виглядають значно менш варварськими порівняно з методами, якими українські селяни вбивають поляків – якщо німці, лише вішають та розстрілюють, то українці здирають з людей шкіру живцем, відрізують голови, палять дітей, зав'язавши їх у снопи жита, виколюють очі, патрають жінок живцем тощо».

Подібний «список» можна написати й Україні: проблема з мером Перемишля, щодо якого «СБУ ухвалила рішення не впускати його на територію України», маніпуляція фактами про операцію «Вісла» чи теж саме плундрування місць поховань поляків.

Звісно, такі «списки» можна продовжувати, але залишається питання: чи є в цьому сенс? Чи є необхідність у звинуваченні один одного? Напевно, досвід Німеччини не вдасться повторити і визнати свої злочини, перепросити за них, реалізувавши все це на високому рівні. Проте, можна обрати альтернативний шлях, менш конфронтаційний нинішньому. Наприклад, варто взяти до уваги слова Анджея Шептицького у статті для Zaxid.net: «Науковці повинні вивчати минуле – як на національному, так і на міжнародному рівні.

Їхній діалог не має, однак, автоматично переноситися на соціальний чи політичний рівень» [7].

Виваженою є позиція Євгена Магди, висловлена у вищезгаданому виданні: «... двосторонні відносини можуть бути більш партнерськими. ... за умови: фундаментом відносин між нашими народами має бути принцип «Пробачаємо й просимо пробачення» [8].

Варто пам'ятати про ще одну особливість українсько-польських відносин на сучасному етапі. Крім «участі» Росії та спричинення нею ситуації на Сході як явної проблеми, так і в її латентному прояві – інформаційній війні. Так, посол Польщі в Україні Ян Пекло, в інтерв'ю для «Українського тижня» висловив думку про те, що «в обох країнах існують праві й маргінальні групи, котрі використовують історію, як зброю, а також мережі російський агентів. Вони знають, що в Польщі створити промосковську партію дуже складно, а то й неможливо. А ось посварити українців і поляків значно краща ідея».

Підсумовуючи, процитуємо слухну думку польського історика Гжегожа Мотики: «Пам'ятаймо і ще про одне: жодна людина, звісно ж, не хоче зізнаватись у помилці – власній, її родини чи нації. Тому добра політика пам'яті повинна створювати простір, де можна спокійно говорити також про переступи, вчинені представниками власного народу» [9].

Список використаних джерел

1. <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=2654>
2. <http://www.pravda.com.ua/news/2011/07/13/6381972/>
3. http://ipress.ua/articles/chomu_polshcha_hoche_bachyty_ukrainu_u_yes_31627.html
4. <http://www.polradio.pl/5/132/Artykul/270745>
5. <http://www.eurointegration.com.ua/news/2015/12/3/7041679/>
6. http://vgolos.com.ua/articles/chy_napade_polshcha_na_ukrainu_231805.html
7. http://zaxid.net/news/showNews.do?chi_diskutuvati_pro_istoriyu&objectId=1392175
8. http://zaxid.net/news/showNews.do?polshha_vid_advokata_do_prokurora&objectId=1418893
9. Український тиждень. – 2017. – № 9.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Бусленко Василь, голова ГО «Платформа успішного партнерства», кандидат політичних наук, доцент кафедри політології та державного управління СНУ імені Лесі Українки;

Валюшко Іван, експерт ГО «Платформа успішного партнерства», кандидат політичних наук, головний спеціаліст Центру досліджень проблем Російської Федерації Національного інституту стратегічних досліджень (м. Київ);

Васейко Юлія, доцент кафедри слов'янської філології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки;

Горбатенко Володимир, доктор політичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу правових проблем політології Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України;

Киридон Алла, доктор історичних наук, професор, директор Державної наукової установи «Енциклопедичне видавництво», заслужений діяч науки і техніки України;

Куц Галина, доктор політичних наук, професор кафедри політології, соціології та культурології Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди;

Мацієвський Юрій, доктор політичних наук, доцент кафедри політології Національного університету «Острозька академія»;

Окуньовська Юля, аспірант кафедри всесвітньої історії, асистент кафедри політології та державного управління Донецького національного університету імені Василя Стуса;

Пачос Юлія, кандидат історичних наук, доцент кафедри політології та державного управління Донецького національного університету імені Василя Стуса;

Савюк Ірина, експерт Центру моніторингу громадської думки «ТРЕНД».

Тодоров Ігор, доктор історичних наук, професор кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу Ужгородського національного університету;

Троян Сергій, доктор історичних наук, професор, професор кафедри міжнародних відносин, інформації та регіональних студій НАУ;

Турчин Ярина, доктор політичних наук, професор, Інститут гуманітарних і соціальних наук, кафедра політології та міжнародних відносин, Національний університет «Львівська політехніка»;

Для нотаток

Наукове видання

Колектив авторів:

Бусленко В., Горбатенко В., Валюшко І., Пачос Ю., Киридон А.,
Окуньовська Ю., Куц Г., Мацієвський Ю., Тодоров І., Турчин Я.,
Троян С., Васейко Ю., Савюк І.

**Сучасні українсько-польські відносини:
погляд експертів**

Збірник аналітичних матеріалів

Упорядник В. В. Бусленко

Літературний редактор С. М. Кулик

*За повного або часткового відтворення цих матеріалів
посилання на видання обов'язкове.*

Формат 60x84 ¹/₁₆. Обсяг 6,28 ум. друк. арк., 6,04 обл.-вид. арк.
Наклад 300 пр. Зам. 168. Видавець і виготовлювач – Вежа-Друк
(м. Луцьк, вул. Винниченка, 14, тел. (0332) 29-90-65).
Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України
ДК № 4607 від 30.08.2013 р.

ISBN 978-966-940-126-7

9 789669 401267 >